

DANIELA CLINCEAG
ANDREEA GABRIELA PETRUȚ
RUSALINA PETRUȚ

LUNCA BRADULUI

Însemnări monografice

„Ciudat, cum noi românii, n-am păstrat dragostea pădurilor. Și doar suntem copiii codrului, prin jumătate din trecutul nostru. Doina acolo am învățat-o, acolo am crescut și ne-am înmulțit, de acolo am roit la câmp.

Și arme din stejarii lui ne-am făcut și mântuire înlăuntrul lui ne-am aflat de câte ori un val mai greu a trecut.”

Alexandru VLAHUȚĂ, Ziarul „Străbunii” din 25.12.1926

*Mulțumim pentru colaborare și sprijinul acordat
în documentarea noastră tuturor:*

Ioan Antal, Ioan Brădescu Croitor, Vasile Sorin Burian, Valer Căluș, Teodor Călugăr, Grigore Crăciun, Vasile Crăciun, Leon Crișan, Voichița Crișan, Ion Iancu Daniel, Ovidiu Graur, Laura Simona Iștvan, Liviu Boar, Marton Iștvan, Vasile Moldovan, Alexandru Movila, Eugen Movilă, Nagy Ferencz, Ilarie Gh. Opriș, Eugen Piti, Valer Pop, Simion Porumb, Mihai Roșianu, Petrisor Teslovan, Petru Vultur

Mulțumim pentru sprijinul material acordat:

*Fam: Cristi Tătar și Izabela;
DI Cristian Galdău;
Asociației Culturale „PatriaFest”.*

DANIELA CLINCEAG
ANDREEA GABRIELA PETRUȚ
RUSALINA PETRUȚ

LUNCA BRADULUI

Însemnări monografice

Editura Constantin Romanu-Vivu
Târgu-Mureș
2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CLINCEAG, DANIELA/PETRUȚ, ANDREEA
GABRIELA/PETRUȚ, RUSALINA

**Lunca Bradului. Însemnări monografice/Daniela Clinceag,
Andreea Gabriela Petruț, Rusalina Petruț. - Târgu-Mureș: Editura
Constantin Romanu-Vivu, 2015**

ISBN 978-606-94167-5-4

- I. Boar, Liviu (Cuvânt înainte)
- II. Bogoșel, Constantin (Prefața)
- III. Bui, Virgil Simion (Întroducere)
- IV. Opriș, Gh. Ilarie (Postfața)

Coperta: Nyri Hunor

Fotografii:

Ioana Ciobotă, Elisabeta Moldovan, Niry Hunor, Ioan Rusu, Petru Viga, Ioana Mariș,
Balogh Attila, Viorel Bîndilă

Editura: Constantin Romanu-Vivu

Târgu-Mureș, str. Decebal, nr. 40-12

Director: Constantin Valentin Bretfelean

Lector: Mihaela Gliga

Copyright@ Clinceag Daniela, Petruț Rusalina, 2016

Toate drepturile rezervate

Tehnoredactare: Daniela Clinceag, Andreea Gabriela Petruț

Tiparul executat la INTERMEDIA GROUP SRL
Târgu-Mureș, str. Revoluției nr. 8, telefon: 0265-216666
ROMÂNIA

Cuvânt înainte

„Eu cred că veșnicia s-a născut la sat”,
Lucian Blaga - *Sufletul satului*

„De ce este necesar studiul monografic al unor localități? De ce este utilă scrierea și editarea monografiei localității X, oricât de mică și neînsemnată ar fi aceasta? Din multiple puncte de vedere” scria academicianul Ioan Păun Otiman într-un Cuvânt înainte la o lucrare dedicată monografiilor locale¹.

Răspunsul, în cazul nostru este firesc: pentru ca locuitorii comunei Lunca Bradului să își cunoască rădăcinile.

Am citit cu deosebit interes paginile acestei noi lucrări care vede lumina tiparului dedicată istoriei locale, istoriei unei localități emblematice de pe Valea Mureșului Superior, Lunca Bradului, amintită în documente încă din 1808, însă cu urme de locuire cu mult mai vechi.

Autoarele acestor „Însemnări monografice” profesoara de istorie geografie Daniela Clineag, talentata interpretă a cântecului popular de pe Valea Mureșului Superior Andreea Gabriela Petruț precum și mama domniei sale Rusalina Petruț, se înscriu cu această lucrare în ampla mișcare monografică inițiată încă din perioada interbelică de către prestigioasa „Școală de Sociologie de la București”, fondată de profesorul Dimitrie Gusti², care a inițiat cercetări de amploare și aprofundate cu privire la satul românesc, publicându-se zeci de monografii rurale³, la realizarea cărora au fost atrași intelectualii satelor precum și echipe de studenți.

¹Ioan Hațegan, *Ghid monografic. Bibliografia monografiilor de localități bănățene*, Editura Banatul Timișoara, 2006

²Dimitrie Gusti, (1880-1955) a fost un filosof, sociolog și estetician român. Membru al Academiei Române din 1919, președintele Academiei Române, ministru al învățământului între 1932 și 1933, profesor la universitățile din Iași și București, cel care a fondat Școala de Sociologie de la București. O realizare de excepție a Școlii de Sociologie de la București a fost înființarea Muzeului Național al Satului. Acesta a fost inaugurat la 10 mai 1936, în prezența regelui Carol al II-lea al României, iar pentru public, la 17 mai 1936, fiind în prezent una dintre cele mai mari atracții turistice ale capitale

³În total s-au realizat campanii monografice în 626 de sate, orașe și regiuni.

Această activitate de elaborare a monografiilor locale a continuat fără întrerupere până în zilele noastre.

Mulți studenți de la facultățile de istorie, geograție, filologie, teologie au fost îndrumați de către cadrele didactice universitare să aleagă ca teme de licență întocmirea de monografii rurale. Aceste lucrări îmbinau atât cercetarea la fața locului a diverselor aspecte ale evoluției în timp a localităților, precum și a unor surse inedite de arhivă precum și a bibliografiei, atât locale cât și generale.

Multe din aceste lucrări de licență au fost reluate, amplificate și ulterior au fost prezentate ca lucrări de obținere a gradului didactic I.

Sunt bucuros că fosta mea studentă de la Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir” din Târgu-Mureș, Daniela Clineag, și-a onorat atât misiunea de dascăl de istorie și geografie dar și cea de cercetător al istoriei locale, publicând această lucrare care abordează diversele aspecte ale devenirii istorice a Comunei Lunca Bradului și a celorlalte două localități componente, Neagra și Sălard.

Pentru realizarea lucrării au fost cercetate de către autoare atât surse arhivistice inedite, respectiv documentele aflate în arhiva Primăriei localității Lunca Bradului, arhiva Bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Lunca Bradului, arhiva Școlii Generale Lunca Bradului, Arhiva Întreprinderii forestiere IFET Reghin precum și arhiva Ocolului Silvic Lunca Bradului, dar și o bibliografie bogată referitoare la ilustrarea diferitelor aspecte abordate în lucrare, dintre care aș remarca doar două lucrări, emblematice pentru istoria Văii Mureșului și anume lucrarea exegetului învățământului românesc din Transilvania, mureșeanul nostru Nicolae Albu⁴, „*Istoria școlilor românești din Transilvania, 1800-1867*” lucrare de referință în istoriografia românească dedicată învățământului românesc din Transilvania apărută în anul 1971 și cea a lui Aurel Gociman „*Industria și Comerțul Lemnului în Bazinul Mureșului Superior*” apărută la Cluj în anul 1929.

Pentru a argumenta nevoia de a scrie mereu despre trecut pentru a înțelege viitorul l-aș cita din nou pe Lucian Blaga cel care a afirmat că aducerea aminte este: „*singurul triumf al vieții asupra morții și ceții*”⁵

Prof. Dr. Liviu BOAR

⁴ Istoric al învățământului din Transilvania și Banat (1910-1986)

⁵ Poezia: „Epitaf pentru Euridike”

Prefață

Monografia este un studiu științific amplu asupra unui subiect anumit, tratat detaliat și multilateral, din toate punctele de vedere. Este o lucrare de mare complexitate, operând cu date și cifre, cuprinzând toate sferele vieții spirituale și social-economice ale unei localități sau arii geografice mai largi și ale comunităților umane.

Autorii trebuie să fie capabili să se supună unui regim aspru de studiu, analiză și sinteză a datelor documentare care penetrează trecutul. De ce se scriu monografiile? De ce simte omul, cercetătorul, profesorul nevoia de a scrie o monografie?

Dintr-un intens sentiment patriotic local, din civism, dintr-o datorie morală față de locurile în care s-a născut și a copilărit, în amintirea părinților și strămoșilor săi. O monografie, spre deosebire de celelalte scrieri literare nu se sfârșește niciodată, ea este vie ca și comunitatea pe care o descrie.

În cercetările monografice, sociologul Dimitrie Gusti (1880–1955) considera satul o unitate integratoare a altor unități, precum familia, gospodăria etc. Relațiile de rudenie, de vecinătate, de prietenie existente în cadrul unității sociale, dau oamenilor conștiința aceleiași sorți, ideea unei apropieri sociale, precum și conștiința participării la grup. Prin acestea se formează o mentalitate comună care creează tradiția, conformismul, valorile și scopurile comune. Atunci când a studiat satul românesc, Dimitrie Gusti a constatat existența și a unor relații între țărani și intelectuali, între săteni și orășeni, între stăpâni și servitori.

Dintotdeauna, locuitorul satului românesc a fost țăranul. Acesta înglobează toate calitățile cu care este înzestrat poporul român și care îi dă identitatea. De aceea evoluția istorică a satului românesc și a locuitorilor lui, este istoria poporului român pe care trebuie să o cunoaștem și s-o lăsăm moștenire urmașilor, pentru că cel ce nu-și cunoaște trecutul, nu poate avea un viitor. În acest context monografiile sunt file de istorie locală și națională. Creatorii de monografii sunt o categorie distinctă de scriitori,

întrucât ei folosesc informații, documente, statistici reale, care definesc o evoluție complexă a unei localități și a comunității sale.

Privind din această perspectivă, prezenta lucrare „*Lunca Bradului – Însemnări monografice*”, își merită pe deplin valoarea și aprecierile făcute la adresa ei și a autorilor săi. Într-adevăr, această carte este opera mai multor autori: Daniela Clineag, Andreea Gabriela Petruț și Rusalina Petruț. E bine de știut că o asemenea lucrare complexă nu poate fi scrisă de un singur autor, indiferent de capacitatea sa intelectuală și pregătirea profesională.

Volumul se prezintă în fața cititorilor, cu un conținut științific riguros, bine conceput, bazat pe o intensă activitate de cercetare a documentelor de arhivă. Structura respectă întocmai tipologia de elaborare a lucrărilor monografice făcând referire la mai multe aspecte studiate: cadrul natural, structura comunei, elemente de toponimie, atestarea documentară, organizarea administrativ-teritorială, populația, evoluția demografică, dezvoltarea social-economică, agricultura, industria, silvicultura, învățământul, cultura și biserica, etnografie și folclor, administrația și personalitățile satului.

Ca orice lucrare științifică, volumul se încheie cu o bogată listă de repere bibliografice precum și cu anexele de rigoare (documente, fotografii, hărți) care atestă exactitatea datelor, proceselor și a fenomenelor sociologice și istorice prezente între copertile acestei cărți.

Salutăm cu bucurie acest demers editorial al celor trei autori, care prin cercetările de istorie locală își aduc contribuția la scrierea istoriei transilvănene, parte a istoriei naționale.

*Inspector școlar, prof.drd. Constantin BOGOȘEL, Vicepreședinte Filiala Mureș
a Societății de Studii Istorice din România*

Întroducere

Recent am lecturat volumul „Lunca Bradului. Însemnări monografice”, autori: Daniela Cliceag, Andreea Gabriela Petruț și Rusalina Petruț. Cele aproape 200 de pagini cât însumează lucrarea se vor, și sunt o istorie reală, palpabilă, veridică a frumoasei localități Lunca Bradului, de la întemeiere „secolul 19 după Hristos”, și până în zilele noastre.

Capitolul 1 tratează cadrul natural al localității, situarea geografică, relieful, rețeaua hidrografică, clima precum și flora și fauna din zonă. Următoarele două capitole pun un accent deosebit pe structura localității, precum și pe istoricul și vechimea acesteia. Capitolele 4 și 5, tratează populația localității, și dezvoltarea social-economică. În continuare capitolul 6 se preocupă de devenirea și evoluția istorică a localității. Foarte important și incitant este capitolul 7 care tratează învățământul, cultura și biserica din localitatea Lunca Bradului. O mențiune specială trebuie acordată frumoaselor portrete realizate de autoarele lucrării despre personalitățile locale. Capitolele 8, 9 și 10, sunt despre etnografie, folclor, vocabular și despre administrația localității. Lucrarea se încheie cu note bibliografice, concluzii pertinente., izvoare istorice și anexe.

Fiecare sat, localitate rurală trăiește prin fii și ficele sale, care îl consideră un centru al universului, un adevărat buric al pământului. Satul spre deosebire de oraș, are o structură aparte, orice sătean cunoscându-și locul și rolul său bine determinat. În centrul satului se află Biserica, cea care dă echilibru universului rural, cea care se opune modernizării nesăbuite și globalizării. Toate acestea sunt vizibile și pentru minunata localitate mureșeană Lunca Bradului, cu oameni harnici, mândrii și inteligenți.

Cartea „Lunca Bradului. Însemnări monografice” este un argument în sprijinul ideii ca studierea istoriei, geografiei și tradițiilor locale, este un factor esențial și necesar pentru cunoașterea culturii și civilizației noastre naționale. Cu apariția aceste monografii cunoașterea istorică, geografică, etnografică, folclorică și statistică a județului Mureș sporește substanțial. Lucrarea se constituie într-un punct solid de referință pentru noi cercetări istorico-geografice și folclorice.

În încheiere le felicit pe autoarele, profesor de istorie Daniela Clineag, studenta Andreea Gabriela Petruț și creatoarea Muzeului satului Luca Bradului, Rusalina Petruț, și le doresc multă sănătate, fericire și putere de muncă necesare unor noi lucrări viitoare la fel de valoroase și utile, pentru localitatea lor natală.

Prof. drd. Simion Virgil BUI

1. CADRUL NATURAL

1.1. Localizarea geografică

Comuna Lunca Bradului este situată în partea vestică a Carpaților Orientali în zona munților vulcanici Călimani și Gurghiu străbătută de valea zgomotoasă a Mureșului, care formează la poalele munților un pitoresc defileu.

Vatra localității este situată la jumătatea distanței dintre capetele defileului Toplița- Deda la altitudinea de 524 m, este mărginită de șase terase și culmi înalte de peste 1000 m care închid orizontul comunei și dau grandoare imaginii reliefului montan⁶.

Etnografic, comuna este cuprinsă în cadrul zonei Toplița și este situată pe coordonatele geografice:

46 grade 56 min. 93" latitudine nordică

25 grade 15 min. 5" longitudine estică

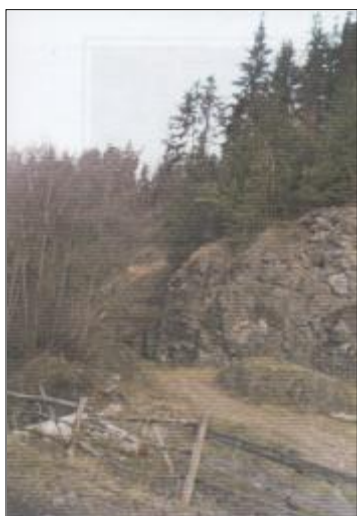
Localitatea se învecinează la nord cu comuna Șarul Dornei din județul Suceava, situată dincolo de platoul Călimanilor, în partea estică cu localitatea Stânceni județul Mureș, cuprinsă în defileul Mureșului și Toplița județul Harghita, iar în sud cu comunele Ibănești și Hodac județul Mureș, partea vestică este mărginită de cea de-a treia localitate Răstolița, cuprinsă în defileul Deda -Toplița.

1.2. Relieful – structură geologică

Lanțul muntos eruptiv este dispus pe latura internă a Carpaților Orientali și a apărut în urma erupțiilor vulcanice neogene care au dat naștere lanțului de munți Oaș, Gutâi, Călimani, Gurghiu, Harghita. Aceștia sunt alcătuiți din andezite, ridite criolite, bazalte și aglomerate.

⁶ Laurean Someșan, *Depresiunea Luncii Bradului*, extras din *Revista Geografică Română*, anul I, fascicula I, 1938, p. 5.

Geologii acceptă ideea că înainte formării acestui lanț vulcanic, întreaga regiune fusese o câmpie aluvionară, situată în partea vestică a șirului central al Carpaților Orientali, respectiv cel cristalino-mezozoic. În perioada pliocenului superior, s-a realizat o intensă activitate vulcanică, ce a închis un lac intramontan a cărui oglindă se ridica până la 950 m altitudine. La începutul cuaternarului prin eroziune apa lacului a străpuns lanțul vulcanic în zona munților Călimani și Gurghiu dând naștere defileului Deda-Toplița.

Peisaj din Munții Călimani

Peisaj din Munții Gurghiu

Afluenții Mureșului au contribuit la actuala înfățișare a reliefului prin conurile de dejecție formate de aceștea cu materialele aluvionale aduse de munții din jur, fapt ce a dus la separarea unor dealuri piemontane din jur.

Geograful Henrich Wachner afirma despre evoluția reliefului că „rețeaua hidrografică actuală s-a realizat abia de la „Pliocen la Deluviu”⁷. În continuare el mai susținea că în treptele în formă de terasă pe coastele strâmtorii cam la 150 m altitudine

⁷ Wachner Enrich, *Toplița și defileul Mureșului*, în *Lucrările Institutului de Geografie din Cluj*, volumul III, 1926–1927, p. 291.

deasupra nivelului acual al râului recunoaștem resturi ale unui fund de vale cu o pantă inversă a Mureșului⁸ vale care se pierde în în nivelul pliocen al regiunii.

Luând în considerare un ultim argument al autorului putem constata fără a fi geologi, după cum acesta afirma că atunci „Când s-au format terasele + 40 +20 +10 ale văii Mureșului strâmtoarea exista deja, căci resturi ale acestei terase se constată în tot lungul stâmtorii între Deda și Toplița.

Înălțimea teraselor descrește la deal⁹. Aceste terase sunt dispuse în trepte astfel încât la intrarea Mureșului în defileu are altitudini de 1000–2000 m din platouri vulcanice până la 400 m în Lunca Mureșului după ieșirea din defileu.

Așezarea comunei în cadrul defileului Toplița–Deda, deosebit de pitoresc, care reprezintă cea mai lungă străpungere completă de către un râu, 35 km în cadrul catenei vulcanice Călimani–Gurghiu–Harghita, face din acest loc, o adevărată atracție turistică.

Afluenții Mureșului au format de-a lungul timpului conuri de dejecție din bolovănișuri de andezit. Pe malul drept al Mureșului s-au format numeroase terase, cea mai lungă fiind în localitatea Lunca Bradului constituindu-se ca o depresiune¹⁰.

La nord de râul Mureș sunt situați munții Călimani care cuprind cele mai mari altitudini din șirul lanțului vulcanic Călimani Gurghiu Harghita,

Acesta culminează cu vârful Pietrosu 2102 m, Călimani 2021 m, Izvoru 2033 m și Cerbuc 2015 m. Acest masiv are cea mai mare suprafață din cadrul munților vulcanici aproximativ 2000 km pătrați.

Munții sunt renumiți pentru viața pastorală, deoarece există o intensă zonă de pășuni alpine¹¹. Datând din epoca terțiară masivul Gurghiu la sud de Mureș culminează cu vârfurile Fâncelul 1684 m, Bătrâna de 1634 m, care reprezintă un ansamblu de conuri vulcanice îngemănate.

⁸ *Ibidem.*

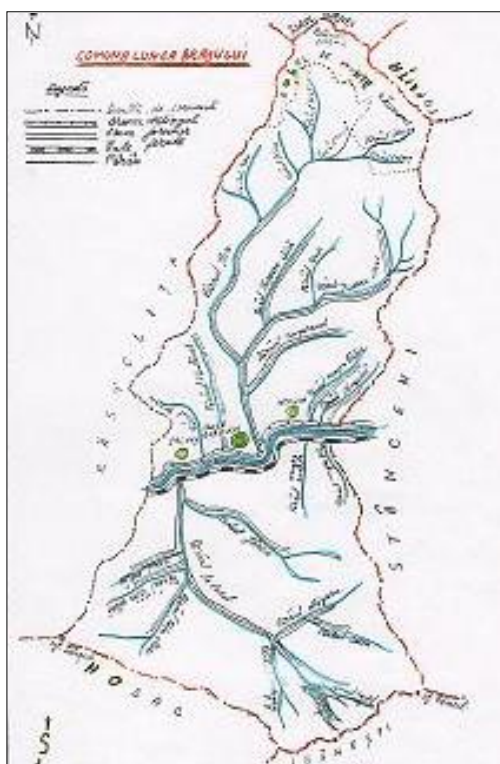
⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Someșan Laurean, *op. cit.*

¹¹ Someșan Laurean, *Viața pastorală în Munții Călimani*, extras din *Buletinul Societății Române de Geografie*, București, 1939, nr. 52, p. 283–291.

1.3. Rețeaua hidrografică

Mureșul, *Maris* cum era denumit în antichitate, este principalul râu colector al pâraielor ce izvorăsc din munții Călimani și Gurghiu. Acesta își are izvoarele la poalele muntelui Hășmașu Mare, la altitudinea de 850 m. Este afluentul stâng al Tisei având lungimea de 756 km din care pe teritoriul țării noastre 718,5 km¹².

Mureșul străbate în lungime de la est la vest localitatea contribuind încă la dăltuirea în stâncile de andezit ale frumosului defileu.

În cursul său vijelios Mureșul adună apele învolburate ale afluenților Ilva Mare, Fântânelul, Pârâul Bisericii, Neagra Călin care izvorăsc din Călimani și afluenții din munții Gurghiului: Valea Negrii, Jângului, Neagra Swarz și Sălard.

Debitul mediu anual al Mureșului este de aproximativ 12,1 m³/s înregistrat la intrarea acestuia în defileu. Scurgerea maximă se înregistrează în luna aprilie iar minima în luna ianuarie. Pe sezoane primăvara are scurgerea maximă și iarna

minimă¹³.

¹² *** *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Științifică și Ecologică București, 1986, pag. 1142.

¹³ Mac Ioan, Soneriu Ioan, *Județele Patriei, Județul Mureș*, p. 49–51.

Temperatura medie anuală a apei Mureșului este de aproximativ 8° C, oscilând de la un anotimp la altul, astfel încât iarna se înregistrează valori cuprinse între 0,1–0,3 °C, vara de 18–20° C iar toamna de 3–12 C⁰¹⁴.

Pe valea Ilvei sunt și porțiuni rezezi ca Dugașeu Mic și Dugașeu Mare care produc un zgomot fantastic și o imagine feerică.

În comuna Lunca Bradului se mai întâlnesc și izvoare mezotermale care sunt amenajate și utilizate pentru agrement în sezonul estival.

Bazinul cu apă termală de la Sălard

¹⁴ Roșu Alexandru, *Geografia Fizică a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973, p. 27–28.

1.4. Clima¹⁵

Așezată între masivele muntoase ale Călimanilor și Gurghiului comuna se încadrează în sectorul de climat continental, în zona climei de munte.

Sunt caracteristice verile călduroase și iernile lungi și reci cu inversiuni de temperatură în văi.

Temperatura medie anuală se menține între 4–6⁰C. Umezeala aerului este ridicată determinată de prezența râului Mureș și a pădurilor dese.

Regimul precipitațiilor în linii multianuale are valori de 780–820 mm/m².

Valorile maxime ale precipitațiilor se înregistrează în luna iunie și cele minime în lunile februarie-martie. Iarna precipitațiile cad sub formă de ninsoare. Numărul mediu al zilelor cu strat de zăpadă este de cca. 100. Înghețul durează de la începutul lunii octombrie până la începutul lunii mai.

Vânturile suferă abateri datorită în special reliefului. Predomină vânturile de la V și N-V, dar datorită unor factori topoclimatici în unele perioade predomină vânturile de N-E canalizate și intensificate pe vale.

Vânturile de N-E iarna produc în zonă scăderi de temperatură a aerului și transport de zăpadă pe sol.

1.5. Flora¹⁶

Deoarece elementele cadrului natural sunt de o mare diversitate și complexitate, asociațiile vegetale și biotopurile faunistice de pe teritoriul localității Lunca Bradului cuprind un mare număr de specii și o vegetație bogată.

¹⁵ Datele au fost preluate de la stația hidrologică din Toplița.

¹⁶ Mac Ioan, Soneriu Ioan, *op. cit.*, p. 49–51.

Vegetația comunei se încadrează în regiunea floristică central-european-carpatică, cuprinzând pășuni și fânețe naturale păduri de molid și foioase „fag” în amestec cu rășinoase și o mică suprafață arabilă.

Dispuse etajat pe culmile montane plantele spontane alcătuiesc:

a) O vegetație alpină situată la peste 1800 m care cuprinde pajiștile primare și secundare formate din iarba stâncilor (*romunculus alpentis*), piciorul cocoșului alpin (*romunculus alpentis*), ciuboțica (*primula minima*), păiușca (*festuca supina*), mușchii (*rhitidium rugasus*), tufișurile de jneapăn (*pinus mugo*), de ienupăr, bujorul de munte, sălcii pitice (*salix herbax*) și merișorul (*vaccinus vitis*).

b) Vegetația etajului subalpin care este dominată de tufișurile alpine este întâlnită la peste 1650 m altitudine.

Cea mai mare răspândire o au tufișurile de jneapăn și ienupăr dispuse pe acoperiri pe pereții abrupti ai văilor glaciare. Aceștia pot să apară și în asociere cu afinul, merișorul, măcieșul și mușchi verzi. Spre zona alpină tufișurile de jneapăn se regăsesc lăsând locul acoperirii bujorului de munte, cu merișorul și afinul.

În partea superioară a etajului subalpin se întâlnesc pajiști alcătuite din păiușcă și iarba vântului. La limita inferioară a etajului subalpin apar rariști de molid, zadă, zâmburu, care fac trecerea spre zona pădurilor.

c) Etajul molidișurilor se întâlnește până la altitudinea de 1800–1600 m și cuprinde specii de arbori falnici ca: molidul (*picea abies*), scorușul (*scorbus auciparia*), paltinul de munte, zada, bradul (*albies alba*), fagul (*fagus silvatica*) unele specii arbuște ca: socul roșu, subarbuști, zmeurul, măcieșul, alunul.

În luminișurile dintre arbori cresc o serie de plante ierboase alcătuind vegetația de pajiște formată din graminee ca: păiușul roșu, păiușca, rogozuri, clopoței, sunătoarea.

d) Etajul pădurilor de foioase este întâlnit la altitudini de 500–1400 m cuprinde o varietate de specii vegetale ca: fagul, gorunul, paltinul de munte, paltinul de câmp, teiul, bradul, pinul, arbuști, alunul, păducelul, măcieșul, plante graminee- păiușul, firuța, plante de primăvară: ghiocelul, vioreaua, rogozuri, ferigi și altele.

e) Etajul pădurilor de amestec reprezintă zona de întrepătrundere a molidișurilor cu fâgetele. În aceste păduri predomină: molidul, bradul, fagul, teiul, paltinul, frasinul, pinul, tisa și stratul ierbos: măcrișul iepurelui, laptele câinelui etc.

f) Vegetația de luncă. Lunca Mureșului și a afluenților acestuia este acoperită de o vegetație specifică cu specii ierboase și lemnoase higrofile și mezofile având capacitatea de a suporta inundațiile de proporții variabile.

Zăvoaiele sau pădurile de luncă cuprind vegetație arborescentă din specii de esența albă: salcia, răchita, plopul, aninul, iar zonele de pajiște sunt alcătuite din iarba câmpului.

1.6. Fauna¹⁷

Fiind specifică zonei de vegetație alpină și montană, fauna este foarte bogată în diferite specii formând frumusețea stâncilor golașe și a pădurilor noastre care atrage pe mulți iubitori de escapade cinegetice, atât din țară cât și din străinătate.

În zona alpină trăiește: vulturul bărbos, cinteza de munte, ciocârlia balcanică, găinușa de alun, cocoșul de munte, corbul de munte, corbul, potârnichea.

Pe stâncile golașe ale zonei alpine, este întâlnită și vipera comună, șopârle de munte, tritonul, unele specii de fluturi, șoarecele alb alături de care uneori urcă și șobolanii.

În pădurile montane este întâlnit: cerbul carpatin, ursul, jderul, râsul, jderul de scorbură. Dintre păsări mai răspândite sunt: cocoșul de munte, cocoșul de mesteacăn, acvila, alunarul, corbul, mierla, pițigoii de munte. Mișună de asemenea în aceste păduri și numeroase reptile și amfibieni: vipera comună, șopârle de munte, broasca brună, salamandra, șarpele de alun și năpârca.

¹⁷ *Ibidem.*

O faună bogată este întâlnită și în etajul pădurilor de fag și fag în amestec cu rășinoase, unde predomină mamifere ca: ursul brun, veverița, căprioara, jderul de pădure, mistrețul, șoarecele gulerat, șobolanul cenușiu și șobolanul negru.

Litiera pădurilor constituie un adăpost pentru: acorieni, miriapode, coleoptere etc.

Fauna acvatică este de asemenea bogată. În pâraurile montane sunt întâlniți pești ca: păstrăvul (păstrăvul indigen și păstrăvul curcubeu), lipanul, boișteanul și grindelul.

În râul Mureș se întâlnesc: lostrița, cleanul, scobaru, mreana, știuca, mihalțul, porcușorul și belbița.

1.7. Solurile

În strânsă legătură cu distribuția formelor de relief, cu constituția geologică și influențate de condițiile bioclimatice și hidrologice din zonă, solurile comunei Lunca Bradului, au o largă varietate specifică reliefului montan, colinar și depresionar, culoare închisă și podzolice de culoare gălbuie la peste 1700 m altitudine¹⁸.

Solurile etajului subalpin cuprind podzoluri primare. Este zona molidișurilor de altitudine ridicată, tufișuri de jneapăn și mușchi situate la 1700–2000 m altitudine¹⁹. Corespunzătoare pădurilor de molid și unor areale cu expunere nordică, la o altitudine de 700–1800 m sunt solurile brun-acide. Solurile brun-acide corespund și pădurilor de fag și pădurilor de amestec, fag sau rășinoase²⁰.

În Lunca Mureșului sunt întâlnite solurile argiloiluviale, brune podzolice, soluri higromorfe și de luncă, soluri aluvionale.

În general majoritatea solurilor de pe teritoriul comunei sunt favorabile unor culturi agricole²¹.

¹⁸ Alexandru Roșu, *op. cit.*, p. 127.

¹⁹ *Ibidem*, p. 160.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

2. STRUCTURA COMUNEI. TOPONIMIA

2.1. Toponimia¹

Comuna Lunca Bradului este alcătuită dintr-un număr de trei sate:

1. Lunca Bradului.
2. Neagra.
3. Sălard.

Centrul administrativ al comunei a fost încă de la început satul Lunca Bradului, cel mai dezvoltat și cu populația cea mai numeroasă.

Satul Lunca Bradului, reședință de comună, are o vatră cu o suprafața de 223 ha. Situat în partea de est, față de centrul de comună, la o distanță de patru kilometri, satul Neagra, are o suprafață de 144 ha², iar Sălardul se află situat în partea vestică tot la patru kilometri distanță, față de centrul comunei. Acesta are o suprafață intravilană de 78,30 ha³.

Suprafața totală a localității Lunca Bradului este de 31.032,99 ha⁴, suprafață în care sunt incluse și pădurile ce mărginesc vatra.

2.2. Toponimia localității

2.2.1. Observații toponimice

Din punct de vedere etimologic denumirea comunei era Păluta, denumire ce derivă de la un termen specific forestier. În timp acestei denumiri i s-a adăugat și numele principalului afluent al Mureșului din localitate, devenind Palota-Ilva.

¹ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, *Plan urbanistic general, al localității Lunca Bradului, județul Mureș, 2002.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, *Cadastru Funciar din 1980.*

Denumirea Palota-Poluț-Poluta, este de origine slavo-română⁵ și indică vechimea acestui toponim cunoscut de români, cel puțin din perioada migrației slavilor pe teritoriul Transilvaniei, sau a fost preluat de la românii moldoveni, care au traversat munții Călimani și s-au așezat aici aducând cu ei și terminologia de etimologie slavă⁶.

Mai târziu, localitatea și-a schimbat denumirea în Lunca-Bradului, care este și actuala denumire a comunei. Această denumire i s-a dat deoarece în centrul comunei era o luncă în care pe malul râului, există un brad falnic, de care plutașii își legau plutele și la umbra căruia poposeau.

În cadrul localității se remarcă o vastă toponimie de origine autohtonă geto dacă, latină, precum și de proveniență slavă.⁷

Printre toponimele și microtoponimele, în localitate avem:

- termeni de proveniență autohton străromâna geto-dacă: Mureșul de la Maris, Pârâu, Cătun, Stână, Strungă, Bradu, Vatră;
- termeni de origine latină: Sat, Neagra, Seștima, Văcărie, Puntea Rogozei, Fântânel, Arsa, Pârâul Arșița;
- termeni compuși de origine autohtonă și latină: Pârâul Ursului;
- termeni proveniți de la popoarele slave: Izvorașul, Poiana Drăgusului, Pârlituri.

Cele mai numeroase toponime și microtoponime, provin din terminologia ocupațiilor de bază, ale românilor, care le-au practicat dintotdeauna.

Evoluția acestor ocupații a fost lentă, terminologia ocupațiilor, regăsiindu-se în toponimia locală: Văcărie, La Stână, Țarcuri, termeni legați de creșterea animalelor: Fânațe, termen din cadrul culturilor agricole.

De jur împrejur, se înalță dealuri, ca niște ziduri de cetate: Bâta Pârlituri, Dealul Văcăriei. Urmează alte șiruri de coline, tot mai îndepărtate de centrul de comună, ramificate ce coboară din Munții Gurghiului, în partea de sud a comunei: Făgețel, Poiana Negri, Poiana Butucilor, Făget etc.

Majoritatea termenilor sunt de origine autohtonă geto-dacă și latină, ce dovedesc existența unei populații românești, care au preluat termenii de la strămoșii lor. Termenii de origine slavă, au pătruns dinspre Moldova, odată cu migrația slavilor dinspre Moldova.

⁵ Florian Bacoș, *Elemente de Istorie a localității Lunca Bradului*, Centrul de Studii Transilvania, Cluj-Napoca, 2001, p. 3.

⁶ *Ibidem.*

⁷ Valer Pop, *Valoarea documentară a etnotoponimelor române provenite din terminologia etnografică*, în *Marisia*, vol. XV, p. 481.

3. VECHIMEA COMUNEI. ATESTARE DOCUMENTARĂ

3.1. Vechimea comunei. Atestare documentară

Localitatea Lunca Bradului este destul de tânără. Aceasta la fel ca și celelalte localități din defileu nu deține vestigii arheologice antice.

Atestarea localității ar putea fi dată de descoperirea unui vas de ceramică, din secolul al IX-lea, d.H¹. în satul Neagra, aparținând comunei Lunca Bradului. Însă acest obiect singular, nu poate fi considerat argument ferm al localizării comunei din epoca metalelor și a continuității de locuire, până în zilele noastre. Acesta putea să aparțină unei populații gentile în mișcare, mai ales că localitatea era acoperită de păduri masive, dar în același timp putea să ocrotească grupuri mici de locuitori, care mai târziu au constituit localitatea.

De altfel, Lunca Mureșului precum și terasele din apropiere ofereau condiții corespunzătoare de locuire pentru populația băștinașă. Dar neavând dovezi concludente, nu putem face afirmații categorice.

Cercetările în localitate și în satele vecine, au fost întâmplătoare, deoarece mijloacele de comunicație erau reduse. Șoseaua ce străbate Defileul Toplița-Deda, a fost construită, abia în 1881–1885, iar calea ferată în anii 1890–1910².

Acesta este motivul pentru care, localitatea nu apare decât întâmplător în conscripții, până spre jumătatea secolului al XIX-lea, deși a luat ființă cu mult înainte.

Comuna Lunca Bradului este atestată documentar în mai multe lucrări, la intervale diferite de timp. Prima atestare documentară este la 1808³ cu denumirea de Palota, urmată de cea din anul 1839, când austriacul Ignaz Lenk von Treunfeld o menționează în *Lexikon-ul său*, sub numele de Palota „unul din micile sate de munte situat în zona principală a râului Mureș”⁴.

¹ Aurel Holircă, *Școala din regiunea Mureșului Superior*, în *Marisia* vol. IX, Tg.-Mureș, 1979, p. 212–231.

² Aurel Gociman, *Industria și exploatarea lemnului în Bazinul Mureșului Superior*, Cluj, 1929.

³ Szabó M. Attila: *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévszótára*, (Dicționarul istoric și administrativ al localităților din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș), Teleki Alapítvány Budapest, Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda, I. Kötet, 2003, p. 587.

⁴ Florian Bacoș, *Elemente de istorie a localității Lunca Bradului*, Centrul de Studii Transilvania, Cluj-Napoca, 2001, p. 1.

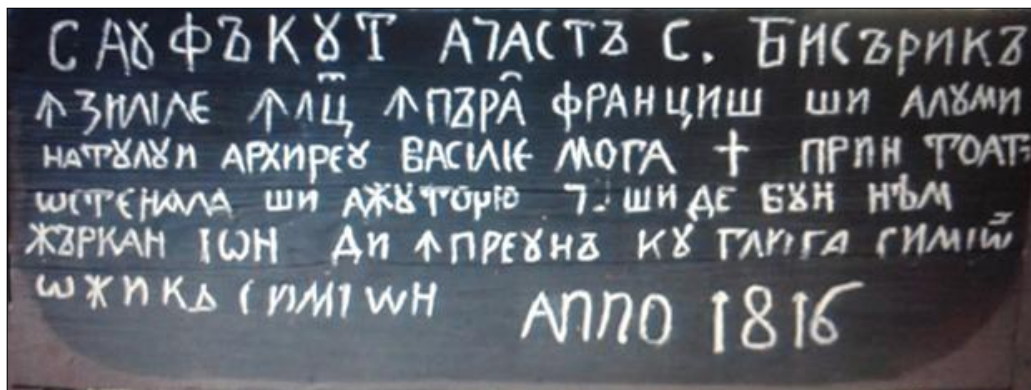
Localitatea mai este menționată prin atestare documentară, de către istoricul Coriolan Suciuc în anul 1854⁵, cu denumirea în românește Poluța respectiv Poleți Ilva.

De asemenea, localitatea mai este menționată și pe o hartă de campanie a revoluției de la 1848, iar în statistici apare pentru prima dată în anul 1869⁶.

Deși s-au făcut mai multe precizări scrise despre prima atestare documentară a localității Lunca Bradului, cea mai veche dovadă despre existența comunei, se află în pisania dăltuită în lemn de stejar, sculptată de un meșter pe intrarea în vechea Biserică Ortodoxă.

Pe această placă este încrestat în litere chirilice următorul text:

„S-au făcut această sfântă Biserică în zilele înălțatului Francisc și al luminatului arhieru Vasile Moga prin toată osteneala și grija și de bun neam Jârcan Ioan dinpreună cu Gliga Simion, Njică Simion, anul 1816.”

Pisania dăltuită în lemn de stejar

Pisania este păstrată și astăzi în casa parohială a noii Biserici Ortodoxe din Lunca Bradului. Aceasta dovedește că localitatea a existat înainte de construirea bisericii cu cel puțin o jumătate de secol, deci aproximativ pe la jumătatea secolului al XVIII-lea.

⁵ *Ibidem.*

⁶ Arhiva Primăriei localității Lunca Bradului, Fond Documentar.

3.2. Schimbări administrativ teritoriale

De-a lungul timpului comuna Lunca Bradului a suferit unele modificări administrativ teritoriale. Astfel, în 1850 comuna este atestată în cadrul districtului militar Reteag, circumscripția Gurghiului, centrul Pietriș⁷.

În 1857 satul face parte din cercul Bistrița Plasa Reghin⁸, apoi în 1870 apare încadrată în cadrul Comitatului Mureș-Turda, Plasa Aluniș⁹.

Mai târziu, potrivit recensământului agricol din 1895, comuna Lunca Bradului este menționată, făcând parte din Comitatul Mureș-Turda Plasa Reghinul de Sus¹⁰.

În 1930 figurează în Plasa Toplița, județul Mureș, iar în 1956 comuna este menționată în raionul Toplița, regiunea Mureș Autonomă Maghiară¹¹.

Satele care intră în cadrul comunei, au suferit în timp regrupări teritoriale. Astfel în 1950 satul Androneasa care în prezent este parte componentă a comunei Răstolița a fost menționat ca fiind un cătun al localității Lunca Bradului¹² iar în perioada 1899–1929 și localitatea Stânceni¹³ avea centru de comună Lunca Bradului.

Din anul 1956, cătunele satului Neagra, fost sat al comunei Stânceni și Sălardul au intrat în cadrul comunei Lunca Bradului și nu au mai cunoscut alte regrupări teritoriale, menținându-se în aceleași limite până în prezent.

⁷ Florian Bacoș, *op. cit.*, p. 2.

⁸ *Ibidem.*

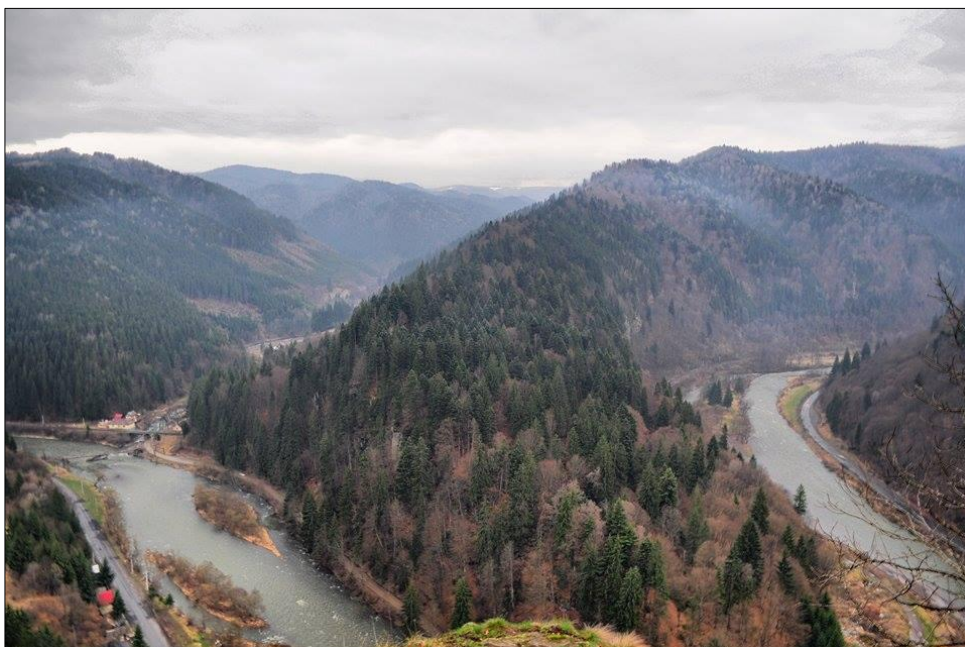
⁹ *Ibidem*, p. 3.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.* p. 5.

¹² *Ibidem.*

¹³ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, *Registrele Stării Civile.*

Sălard, jud. Mureș

Neagra, jud. Mureș

4. POPULAȚIA. EVOLUTIA DEMOGRAFICA

Din prezentarea cadrului natural al localității putem deduce că aceasta oferă condiții de locuire, dacă nu dintre cele mai bune, totuși corespunzătoare pentru populația care s-a constituit în mici comunități pe Valea râului Mureș și pe terasele din apropiere.

Documente precise cu atestarea primilor locuitori pe meleagurile comunei, nu există mai ales pentru perioadele îndepărtate, totuși se presupune că ei s-au stabilit la începutul secolului al XIX-lea atrași de „ierburile grase și fragede, frecvența izvoarelor de apă și prezența materialului lemnos în apropierea cursurilor de apă”¹.

Lipsa de documente asupra existenței unor localități în defileul Mureșului din secolului al XVIII-lea, dovedește că acestea au luat ființă abia la începutul secolului al XIX-lea.

Comuna Lunca Bradului, nu figurează în statisticile din 1720, ci abia în 1850, dar aceasta nu înseamnă că nu au existat locuitori pe aceste meleaguri încă de la începutul secolului al XVIII-lea. Faptul că aceste ținuturi nu au fost locuite mai înainte se explică prin existența unor păduri greu de străbătut și a lipsei căilor de comunicație prin defileu.

Dacă drumul roman ce urma cursul Mureșului de la castrul Brâncovenești nu se oprea la Deda de unde își schimba direcția spre Bistrița, cu siguranță că aceste locuri ar fi fost populate mai devreme.

Primul grup de case se presupune că ar fi fost construit pe platoul dintre pâraiele Bisericii și Fântânel „loc înșorit, frumos și apărat de viituri”².

Din relatările unor oameni vârstnici, reiese că cei mai vechi locuitori ar fi fost Grigore al Luncanului, Ioan Jârcan și Andone.

Ioan Jârcan a venit din părțile Maramureșului, ca paznic peste domeniile baronului Bánffy de pe Sălard. Despre celelalte familii, nu se știe precis de unde au venit și care sunt urmașii lor.

¹ Laurean Someșan, *Viața umană în regiunea Munților Călimani*, Ed. Cartea Românească, Cluj, 1936, p. 195.

² Simion Ilie Frandăș, *Lunca Bradului, Repere în timp*, Ed. Tipomur, Tg.-Mureș, 2002, p. 14.

În decursul anilor, s-au stabilit și alte familii din diferite regiuni ale țării, astfel: familia Croitor, a venit din partea de sud a Transilvaniei, cu turmele de oi, în căutarea pășunilor grase din defileu, familia Gliga a venit de pe valea Gurghiului, odată cu începutul exploatării lemnului, familiile Ujică și Moldovan sunt originare din Moldova etc.

4.1. Evoluția demografică

Primul recensământ oficial, pare a fi înregistrat în anul 1850, când, satul apare cu denumirea de Palota.

În continuare, voi exemplifica câteva din recensemintele consemnate în studiul „Elemente de istorie a localității Lunca Bradului”³.

Astfel la recensământul din 1850 în localitate erau 27 de case, 59 de gospodării, 246 locuitori de drept, nu erau locuitori plecați, nici străini în sat, dintre care 129 erau bărbați și 117 femei.

Din punct de vedere confesional toți cei 246 locuitori erau ortodocși. După naționalitate, 232 erau români și 14 țigani.

După starea civilă erau 79 necăsătoriți, 54 căsătoriți, 3 văduvi, 17 încorporabili, cu vârsta între 17 și 26 ani, 59 femei necăsătorite, 54 căsătorite, 4 văduve.

Din același studiu reiese faptul că oficialitățile austriece, au realizat un studiu mult mai amplu și mai bogat în informații, în anul 1957, de unde reiese că localitatea avea: 104 case, 114 gospodării, 543 locuitori prezenți, 6 străini, în total 549, nu erau localnici plecați.

După religie, 534 erau ortodocși, 3 romano-catolici, 4 reformați și 2 iezuiți.

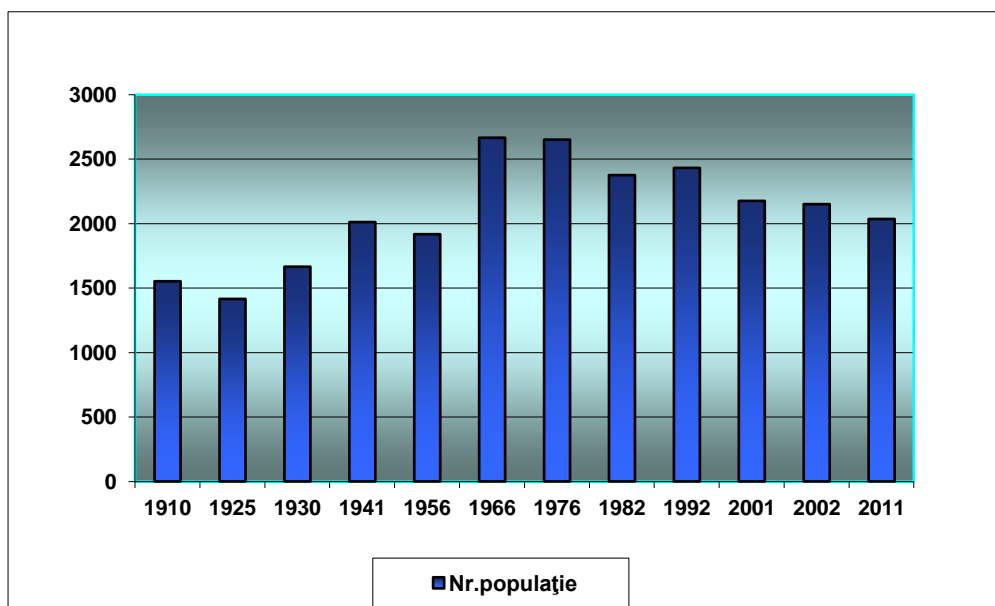
La recensământul oficial de stat ungar din 1880, în comună erau 143 de case și 657 locuitori. Populația se împărțea astfel după religie, 549 ortodocși, 4 greco-catolici, 27 romano-catolici, 4 reformați, 36 evangheliști luterani și 41 israeliți.

După limba maternă, 536 erau români, 58 maghiari, 25 germani, 2 slovaci, un străin și 10 alte naționalități.

³ Florian Bacoș, *Elemente de istorie a localității Lunca Bradului*, Centrul de studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2001, p. 1–6.

Mai târziu, același studiu la primul recensământ al României Mari, din anul 1930, conceput pe baze moderne de Samoil Manoilă, consemnează: în localitate erau 1665 locuitori, din care după neam 896 erau români, 19 țigani, 489 unguri, 15 polonezi, 61 germani, 1 bulgar, 1 turc, 5 ruși, 3 ruteni, 175 evrei. După religie 696 erau ortodocși, 218 greco-catolici, 304 romano-catolici, 238 reformati, 33 evangheliști luterani, 175 de mozaici.

Evoluția în timp a populației comunei Lunca Bradului în perioada 1910–2011, se prezintă astfel⁴:

Anul	1910	1925	1930	1941	1956	1966	1976	1982	1992	2001	2002	2011
Nr. Locuitori	1552	1415	1665	2011	1917	2665	2650	2375	2431	2175	2150	2035

Fig. 1. Evoluția demografică a populației

⁴ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, *Plan urbanistic general al localității Lunca Bradului, 2002, jud. Mureș.*

Din această statistică, dar și din recensămintele prezentate anterior, deducem faptul că, la început, evoluția lentă a populației este determinată de înapoierea economică a acestei zone și de lipsa mijloacelor de comunicație. Un avânt se înregistrează la sfârșitul secolului al XIX-lea, odată cu construirea șoselei Deda-Toplița și a primei fabrici de cherestea din localitate. Această creștere continuă a populației se înregistrează și la începutul secolului al XX-lea.

Primul Război Mondial a determinat o scădere simțitoare a populației, unii locuitori au murit în timpul războiului, alții au părăsit localitatea, mai ales populația maghiară după cedarea Ardealului României.

După război, numărul populației a început să crească. Astfel în 1941 se înregistrează 2011 locuitori. Al Doilea Război Mondial a determinat o nouă scădere a populației, datorită luptelor care au avut loc în această zonă, unde germanii au avut punct de rezistență chiar în localitate, la Sălărd.

După cel de-al Doilea Război Mondial, a urmat o nouă perioadă de creștere a populației, care a durat până în anul 1995.

În prezent, datorită colapsului economic cu care se confruntă cele două fabrici din localitate, populația este în continuă scădere, datorită ratei mari a șomajului și a migrației spre alte zone.

În ceea ce privește structura populației pe grupe de vârstă avem o situație complexă pentru anii 1930 și 1966⁵.

Astfel în anul 1930:

- 0–6 ani sunt 344 persoane
- 7–14 ani sunt 176 persoane
- 13–19 ani sunt 217 persoane
- 20–64 ani sunt 881 persoane
- peste 64 ani sunt 46 persoane
- Total 1665 persoane

⁵ Florian Bacoș, *op. cit.*, p. 8.

La recensământul din 1966:

- 0–4 ani sunt 189 persoane
- 5–9 ani sunt 353 persoane
- 20–64 ani sunt 1676 persoane
- peste 64 ani sunt 131 persoane
- Total 2665 persoane

Din această statistică rezultă că din totalul populației înregistrată la recensămintele din acești ani, ponderea cea mai mare se înregistrează între 20–64 ani.

La fel ca și în alte comune din Transilvania, în comuna Lunca Bradului există o numeroasă populație maghiară, care s-a stabilit aici în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu apariția industriei forestiere. Alături de aceștia potrivit statisticilor, în localitate mai întâlnim și alte naționalități: germani, evrei, armeni etc., care au dispărut deoarece aceștia erau legați de comerțul cu lemne.

Anul	Total	Români	Maghiari	Germani	Evrei	Alte naționalități
1900	946	635	283	27		1
1910	1552	735	650	119		
1920	1413	675	382	131	166	61
1930	1665	896	489	61	175	44
1941	2011					
1973	3200	2176	960			64
1992	2431					

Urmărind evoluția populației din anul 1850 până în 1992, se poate constata că în timp de 150 de ani, populația localității a crescut de zece ori de la 246 locuitori, la 2431. Se mai poate observa faptul că, până la 1880 populația în majoritate era românească, apoi s-au stabilit datorită industrializării lemnului: maghiari (10 % în 1880 și cca 50 % în 1930), țigani, evrei, germani, polonezi etc.

Dinamica populației în comuna Lunca Bradului în ultimele două decenii, mai precis după anul 1990, este reprezentată de creșterea sau scăderea populației. Indicatorii demografici care influențează dinamica sunt natalitatea, mortalitatea și sporul natural. Sporul natural este diferența dintre natalitate și mortalitate. Privind datele din tabel se observă faptul că natalitatea este redusă, ceea ce face ca sporul natural să aibă valori deficitare, negative, ducând la îmbătrânirea populației în localitate. Se pot observa anii în care valorile sporului natural sunt mult sub zero culminând cu anul 2006 când valoarea acestui indicator ajunge la -6,5⁶.

Anul	Natalitate	Mortalitate	Spor Natural
1990	15,2	11,5	3,7
1991	16,0	13,6	2,4
1992	10,0	12,0	-2,0
1993	10,0	12,5	-2,5
1994	13,3	14,8	-1,5
1995	11,2,	10,1	1,1
1996	11,2	12,8	-1,6
1997	13,0	12,8	0,2
1998	14,5	12,4	2,1
1999	10,8	9,6	1,2
2000	15,5	10,5	5,0
2001	11,0	15,3	-4,5
2002	13,2	12,7	0,5
2003	14,7	13,3	1,4
2004	11,8	10,5	1,3
2005	13,7	12,8	0,9
2006	9,7	16,2	-6,5
2007	11,6	8,0	3,6
2008	10,2	14,4	-4,2

Fig. 2. Dinamica populației

⁶ *Recensământul general al populației României, 1930, vol. I, vol. II, vol. III, vol. IX.*

5. DEZVOLTAREA SOCIAL ECONOMICĂ

5.1. Ocupatiile de bază ale locuitorilor

Factorii pedoclimatici ai zonei au determinat dezvoltarea unor ocupații de bază specific reliefului montan, menite să asigure condiții habitabile corespunzătoare.

Dintre ocupațiile de bază amintim: agricultura care cuprinde: cultura plantelor și creșterea animalelor, păstoritul, industria și prelucrarea lemnului și silvicultura.

5.1.1. Agricultura

a) Cultura plantelor

Versantele repezi, umbrite și stâncoase, precum și existența unor codri masivi de conifere și fag, i-au determinat pe locuitori să ducă o luptă permanentă cu pădurea, pentru a-i răpi câteva locuri de pământ arabil.

Defrișarea și incendierea erau metodele clasice utilizate, atestate prin denumiri: Arsa, Arșița, Arsura, Runcu, Pârlituri.

Luncile Mureșului și afluenți precum Podireele, oferă condiții favorabile de dezvoltare a unor suprafețe arabile mici.

Pământul se lucrează cu mijloace tradiționale specifice: plugul, grapa, hârlețul, sapa, de forme și mărimi diferite.

Primăvara se ară la început, ogoarele aflate pe versante sudice „cu fața la soare după data de 20 aprilie, apoi cele de pe versantele cu altă expunere decât cea sudică.

Plantele cultivate¹ în localitate sunt cele strict necesare, care s-au putut aclimatiza în condițiile aspre de munte. Dintre acestea putem aminti unele legume și zarzavaturi: cartoful, bostanii (dovlecii), fasolea, mazărea, ceapa, aiul (usturoiul), varza, salata, castraveții, țelina, morcovul, pătrunjelul, mărarul². Se cultivă și unele

¹ Butură Valer, *Etnografia Poporului Român*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 57.

² *Ibidem*.

cereale în cantități mici, precum: grâul de primăvară, meiul, secara, orzul, porumbul, dar și plante textile: cânepa și inul³.

Unele gospodine cultivă în grădinața de lângă casă și plante ornamentale: busuioc, mentă creastă, măghiran, plenița, trandafirul, liliacul, bujorul, gherghinele și mușcatele.

Întreținerea culturilor se realizează prin prășit și plivit. Recoltarea plantelor este o muncă efectuată de obicei de către femei.

Conform statisticii din anul⁴ 1992, producția medie anuală la hectar la principalele culturi este următoarea:

-porumb boabe 1188 kg;

-cartofi 5786 kg.

Singurele furaje recoltate în zonă, utilizate ca hrană pentru animale, sunt fânul și otava.

Cositul fânului începe în luna iunie în lunci și pe terase și continuă pe dealuri și la munte. Cositul se efectuează cu coasa, de către bărbați. Iarba cosită se împrăștie cu grebla sau furca, constituindu-se „pologul”, care se usucă la soare. După uscarea completă, fânul se clădește în „căpițe”, dacă sunt mai mici, sau „clăi”, dacă sunt mai mari.

Uneltele utilizate la recoltarea furajelor sunt: coasa, grebla, furca, furcoiul, parii de cărat porșorii, pripileacul, ciocanul de bătut coasa, ileul, tiocul, cutea etc. Pentru transportul fânului se folosește cărăbaia.

Otava se cosește în luna septembrie și este folosită mai mult pentru hrana oilor și mieilor. În perioada cositului țărani care au terenuri mai îndepărtate, se mută în colibe, unde stau câte o săptămână ocupându-se doar de cosit și uscat fânul.

Deoarece ierburile de pe munte sunt mai sărace, este necesară îngrășarea terenurilor (fânațelor), prin târlire.

³ Tofan Bogdan George, *Deșleul Mureșului Studiu de geografie umană*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2014, pag 54–55.

⁴ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, *Plan Urbanistic General al localității Lunca Bradului, județul Mureș*, 2002.

b) Creșterea animalelor

Creșterea animalelor este o ramură a agriculturii, care a fost din cele mai vechi timpuri, ocupația de bază a locuitorilor și se mai practică și în zilele noastre⁵.

Se cresc un număr redus de animale: oi, capre, porci, vaci, păsări. Acestea se cresc pentru utilizarea la prelucrarea terenurilor, precum și pentru rezolvarea unor nevoi gospodărești. Produsele care depășesc nevoile crescătorilor de animale, sunt vândute pe piață.

Dintre speciile și rasele de animale⁶ întâlnite pe teritoriul comunei noastre, cele mai valoroase, au fost și bovinele: mocănița, rasă de munte, bălțata românească, neagra de Dorna. Cabalinele sunt mai puține la număr.

Porcinele se cresc de majoritatea locuitorilor, pentru carne și grăsime. Păsările sunt nelipsite din fiecare gospodărie și se cresc pentru carne și ouă, iar ovinele, întâlnite în localitate sunt în general din rasa țurcană, țigaie și stogoșă.

Conform statisticii din anul 1992, numărul animalelor pe specii, se prezintă astfel:⁷

- bovine total 387 capete, din care juninci 292 capete;
- porcine total 126 capete;
- ovine total 2200 capete;
- păsări total 3820 capete.

Producția agricolă animală realizată în anul 1992, a fost:

- carne 113 tone;
- lapte de vacă 3835 hl;
- ouă de consum 465000 bucăți;
- lână 3000 kg.

⁵ Butură Valer, *op. cit.*, p. 58–59.

⁶ *Ibidem.*

⁷ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, *Plan Urbanistic General al localității Lunca Bradului, județul Mureș, 2002.*

c) Păstoritul

Păstoritul este una din ocupațiile de bază, a unui mic grup de locuitori, legat de creșterea animalelor. Se practică păstoritul pendulatoriu, vara la pășune, în vatra satului la munte, iarna în sat.

Dezvoltarea păstoritului a fost favorizată de poziția geografică a localității, la poalele Munților Călimani. Munții Călimani, alături de cei

ai Rodnei, constituie cele mai mari zone de păstorit. Dezvoltarea păstoritului în Munții Călimani, s-a datorat și așezării sale, între numeroasele depresiuni, de pe vale Mureșului Superior, zona colinară a bazinului Transilvaniei, accesibilitatea munților prin culmi domoale și ospitaliere, existența vegetației succulente, mai ales pe versantele sudice și sud-estice, cu mai multă căldură: Cica, Drăgușul, Drăgoiasa⁸ etc.

Calendarul pastoral cuprinde două etape distincte: văratul în sat, pe izlaz ori pe pășunile alpine și iernatul în vatra satului (în gospodărie), sau în vecinătatea sa, imediat la odăi și colibe⁹.

Păstoritul pendular este cea mai frecventă formă de păstorit. Ciclul pastoral începe primăvara, când deținătorii de oi din comună, le adună în boteie și le păzesc pe rând, sau angajează un păstor.

⁸ Laurean Someșan, *Viața pastorală în Munții Călimani*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tomul III, București 1934, p. 292.

⁹ Valer Pop, *Sisteme de păstorit în zona Munților Călimani*, în *Marisia VIII–XIV*, Târgu-Mureș, 1984, p. 412.

A doua etapă a ciclului pastoral, începe de la sfârșitul lunii aprilie, începutul lunii mai, când are loc adunatul turmei și constituirea stânei.

Stânele sunt colibe cu o singură încăpere construită din lemn rotund și acoperite cu draniță, în care se află vatra focului, polița pentru caș și bănci construite din fuștei pe care stau ciobanii.

Pentru oi, ciobanii construiesc țarcuri împrejmuite cu garduri din țepușe. Aceste țarcuri constituie coșarul în care dorm oile și strunga.

La sfârșitul lunii mai, turma pleacă la munte pentru vărat (comuna având pășunea sa proprie) și coboară din munte, la începutul lunii septembrie.

Proprietarii de turme în sat sunt puțini, 2–3 familii care cresc oi pentru valorificarea produselor acestora pe piață. Cei care au 50–200 oi sunt considerați ciobani de meserie¹⁰.

5.1.2. Industria

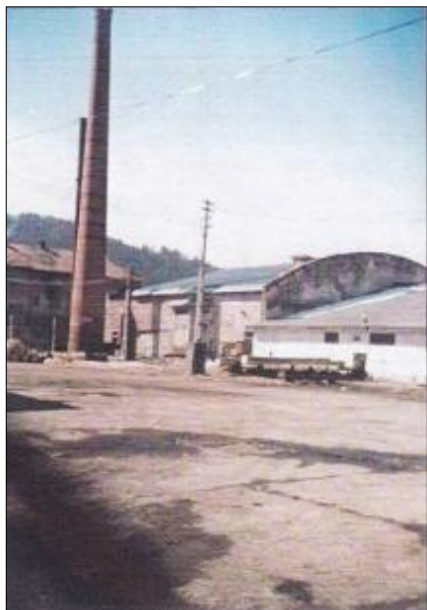
În localitatea Lunca Bradului este răspândită industria de exploatare și prelucrare a lemnului. Până la începutul secolului al XIX-lea, pădurile nefiind valorificate economic, acestea au fost valorificate pentru pășunat, confecționarea uneltelor, încălzit și prepararea hranei. Până să devină materie industrială, lemnul pădurilor din jur a fost utilizat la construcția de case și acareturi gospodărești.

Un rol important în exploatările forestiere mai vechi din comună, l-a avut societatea de plutărit din Reghin „Compania săsească”, cum este cunoscută în popor¹¹. Aceasta era înființată la 1865 cu 25 de membrii. La început societatea cumpăra lemne „pe picior” (înainte de tăiere), pe care le exploatează și comercializează. Societatea deținea și ferăstrău de apă, în care fasona o parte din trunchi, iar cheresteaua, o

¹⁰ Laurean Someșan, *op. cit.*, p. 323–324.

¹¹ Aurel Gociman, *Industria și Comerțul lemnului în Bazinul Mureșului Superior*, Cluj, 1929, p. 43.

transporta cu pluta. După construirea șoselei în defileu, transportul se făcea și cu căruța.

Vechea întreprindere forestieră

În anul 1908, societatea intră în lichidare și materialul din pădurile exploatare, îl vinde¹² altor societăți, deoarece concurența a crescut.

În deceniul al III-lea, al secolului XX, exploatarea forestieră cunoaște un avânt și mai mare, deoarece încep să pătrundă tot mai mult trusturile în economia forestieră. Astfel, pe valea Sălardului, exploata societatea forestieră, „Reghinul Săsesc”, a concernului Forestra, controlat de Banca Comercială Italiană, din Milano¹³. Tot aici, exploata și societatea „Branga”, creată prin coalizarea marelui proprietar Banffy, cu comerciantul Cratzel, din Austria, de asemenea, societatea Bangra exploata și pădurile de pe valea Ilvei¹⁴.

Prima fabrică de cherestea ce a funcționat în Lunca Bradului, a fost construită de italianul, Giacomuzi, pe valea Ilvei, și a funcționat în perioada 1872–1878¹⁵.

Imediat după construirea șoselei în defileul Mureșului, a fost fondată, în anul 1890, fabrica de cherestea din Lunca Bradului, de către succesorii lui Mendel Schwartz, particularii din Reghin, care au avut în acel timp moșii și păduri pe valea Mureșului¹⁶. Întreprinderea avea la fondare 4 gatere. În anul 1904–1905, s-a construit calea ferată

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.* p. 78.

¹⁴ *Ibidem.* p. 82.

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ Arhiva Întreprinderii forestiere Lunca Bradului, *Monografia întreprinderii, Industria de stat, fabrica de cherestea și lăzi din Lunca Bradului - jud. Mureș*, p. 2.

forestieră, pentru transportul lemnului de la locul de exploatare, până în incinta fabricii¹⁷.

Fabrica a ars în anul 1908 și în anul 1909, s-a construit de către proprietarii noi, Grassl și Schenk o societate anonimă din Viena a completat fabrica cu 6 gater¹⁸.

În anul 1909, firma Smilovitz Tarse, construiește pe proprietatea familiei Elteto, din valea Sălardului, o nouă fabrică, cu 10 gater. Aceasta trece apoi la firma Goldfinger Teplansky, apoi în proprietatea Reghinului Săsesc. Producția fabricii în perioada 1909–1910 este de 100.000 mc, iar în perioada 1911–1927, a fost de 800.000 mc¹⁹ Date despre producția acesteia până la cel de-al Doilea Război Mondial nu mai sunt consemnate.

Fabrica din Lunca Bradului, avea ca acționari, în anul 1918, familia Bánffy, cu cota parte 40 %, și Gheorghe Grassl cu 60 %. Prin tranzacția realizată între aceste două familii, întreprinderea, a primit denumirea Bangra, cu sediul la Viena, fiind finanțată de Institutul Bancar Laendler din Viena²⁰. Odată cu aceasta, fabrica a fost înzestrată cu 10 gater, dintre care 4 erau noi.

Coproprietarul Grassl Gheorghe, care avea majoritatea acțiunilor a încetat din viață, în anul 1930, iar urmașii acestuia au vândut o parte din acțiunile lor, familiei Bánffy, care a primit majoritatea acțiunilor. Astfel, Bánffy Dănilă, a fost numit director general²¹.

În timpul retragerii armatei germane, din anul 1944, fabrica de la Sălard, a fost incendiată și a ars până în temelii, iar fabrica din Lunca Bradului, a fost avariata²².

Refacerea fabricii, a început în anul 1945 și până la 11 iunie 1948, când a fost naționalizată, s-au pus în funcțiune 4 gater, de atunci s-a mai construit un gater²³.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.* p. 4.

¹⁹ Aurel Gociman, *op. cit.*, p. 34.

²⁰ Arhiva Întreprinderii forestiere Lunca Bradului, *Monografia Întreprinderii- Industria de stat, fabrica de cherestea și lăzi din Lunca Bradului, jud. Mureș*, p. 5–15.

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

Până în anul 1940, cea mai mare parte a produselor au fost exportate în Egipt, Siria, Palestina, iar în anii 1941–1944, perioada de ocupație fascistă, fabrica producea pentru nevoile armatei germane²⁴.

În anul 1950, produsele ei erau destinate în parte pentru exportul în U.R.S.S., Ungaria, Polonia, etc, dar și pentru scopuri interne²⁵.

Producția efectuată de două schimburi de lucru în anul 1950, pentru produsele mai importante, era²⁶:

-48600 mc cherestea și rășinoase.

-4400 mc lăzi.

În această fabrică se găsesc următoarele secții de producție, mai importante:

- a) secția rășinoase (cherestea și semifabricate);
- b) secția foioase (numai semifabricate);
- c) secția lăzi.

Produsele și semifabricatele care fac obiectul întreprinderii sunt bușenii de gater, manelele, bile, lemn de mine, stâlpi de telecomunicație, lemn de celuloză, lemn de fag, lemn de rășinoase, traverse, cherestea²⁷, lăzi etc.

Fabrica era înzestrată cu 2 generatoare, care produceau curentul electric atât pentru fabrică, cât și pentru locuințe.

Dispunea de următoarele mașini pentru prelucrarea lemnului: 5 gatere, 17 ferăstraie variate, o mașină de celuloză, o mașină de rindeluit pe patru fețe etc.

Materiile prime sunt exploatate din pădurile Ocolului Silvic la distanță de 16 km de fabrică, pe calea ferată cu ecartament îngust de 0,76 m, cu o lungime de 66 km, din care 57 km sunt pentru circulația externă²⁸.

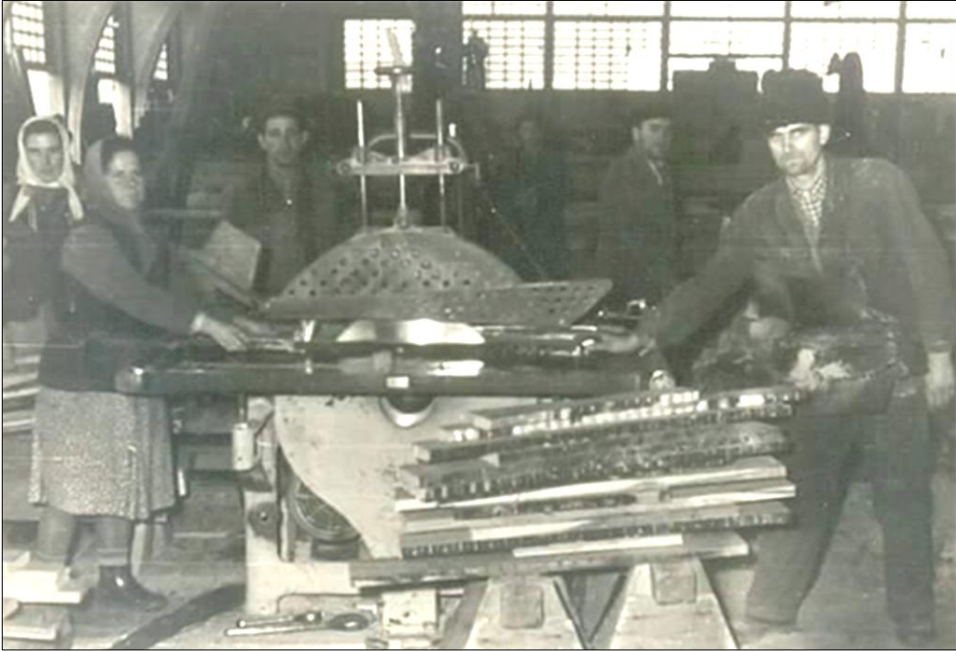
²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

Aspect din fabrică

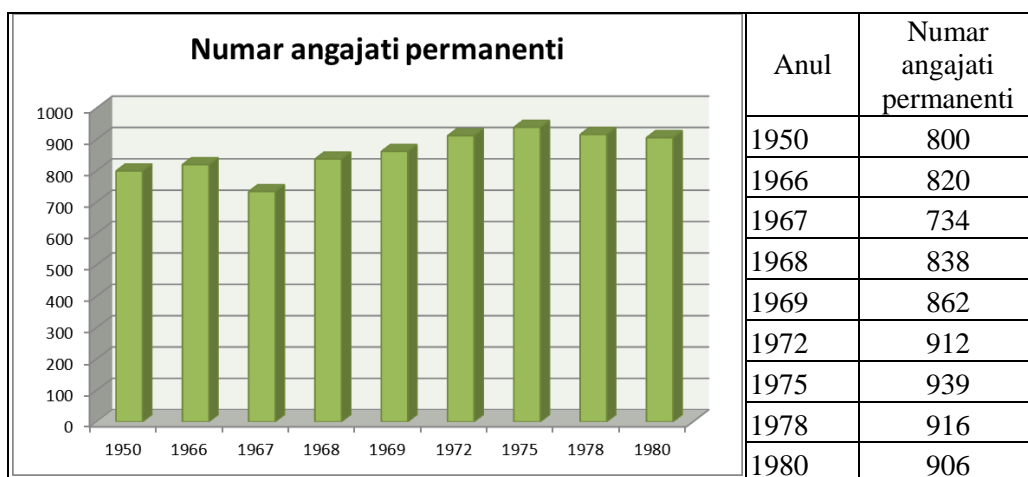

Un grup de muncitori

Transportul C.F.F. este deservit de un parc rulant ce cuprindea: 4 locomotive, 12 bucăți platforme pentru transport lemn de foc, 2 vagoane închise, 56 vagoane de manipulație²⁹.

În anul 1950 erau înregistrați 1292 salariați, din care 808 salariați permanenți și 484 flotanți.

Evoluția numărului de angajați în ambele sectoare, prelucrare și exploatare pentru perioada 1950–1980, se prezintă astfel³⁰:

În cadrul fabricii s-a construit în anul 1973 un atelier de tâmplărie mecanică, ce producea ambalaj tip armată special.

Începând din anul 1979 s-a construit și un atelier binale cu o producție lunară de aproximativ 4000 mc. Aici se fabricau tocuri pentru geamuri și uși, necesare, construirii locuințelor.

În secția binale și lăzi erau angajați în două schimburi 100 de oameni.

Anul 1985 reprezintă anul de debut pentru producția în noua fabrică de cherestea amplasată pe malul stâng al Mureșului, dotată cu o linie modernă de debitare, de proveniență sovietică. Aceasta avea capacitatea de debitare de aproximativ 7000 mc

²⁹ Informațiile au fost preluate din statisticile Intreprinderii forestiere din Lunca Bradului.

³⁰ Datele au fost preluate din Arhiva I.F.E.T. Reghin.

bușteni pe lună, producea aproximativ 3500 mc cherestea lunar, din care exporta 1200–1800 mc cherestea³¹.

Noua fabrică avea 100 de angajați și era dotată cu 2 linii tehnologice semiautomate. Fiecare linie funcționa cu câte două gateri. Depozitul de bușteni, deținea două macarale portal, cu deschidere 32,5 m, cu ajutorul cărora erau descărcate autotrenurile forestiere în timp de circa 10 minute³².

Materia primă necesară funcționării celor două fabrici, cea nouă și veche, era exploatată din pădurile Ocolului Silvic, zona Lunca Bradului, dar și din localitățile din jur.

Transportul lemnului de la sursă spre fabrică, era realizat de secția UMTF (utilaje transport forestier), înființată în anul 1980.

Secția UMTF deținea 22 autotrenuri forestiere, 42 tafuri, 25 ifroane, 20 basculante și 200 cai.

Tăierea lemnului se făcea mecanizat. Transportul lemnului tăiat, din pădure spre drumul forestier se realiza cu funicularul, taful sau cu caii. Pe drumul forestier, transportul era realizat de către autotrenurile forestiere, cu capacitate cuprinsă între 16–25 tone³³.

Această întreprindere, până în anul 1995, era singurul agent de exploatare a materialului lemnos din zonă. Odată cu apariția societăților private, concurența pentru materia primă, a crescut, iar fabrica nemaiaivând materia primă suficientă, a acumulat o serie de datorii, la furnizorii de material lemnos, de energie electrică etc.

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem.*

Întreprinderea forestieră în 1985

Acumularea acestor datorii a dus la falimentarea întreprinderii și, drept urmare, la închiderea ei, în anul 1998. În același an, s-a privatizat prin cumpărarea de acțiuni, de către S.C. Davi S.R.L., Oradea, care a falimentat, fabrica nemaifiind pusă în funcțiune, până în prezent.

5.1.3. Dezvoltarea societăților private de exploatare a lemnului după 1990

În prezent, industria în comună se realizează prin funcționarea unor mici societăți private care folosesc ca materie primă lemnul din pădurile înconjurătoare.

Aceste societăți sunt:

S.C. DIANA- BOGAT S.R.L.- prelucrarea lemnului;

S.C. ILVA S.R.L.- prelucrarea lemnului;

S.C. ALFA și OMEGA S.A.- uși și geamuri termopan;

S.C. FORESTRA S.R.L.- prelucrarea lemnului;

S.C. MONDPANT S.R.L.- Neagra-prelucrarea lemnului;

S.C. RADAN SERV S.R.L. 1993 punct de lucru Lunca Bradului. 42 angajați la

exploatări forestiere, prelucrarea lemnului (2004);

S.C. OLIION FOREST. S.R.L.- exploatare forestieră, 5 angajați (2014);

S.C. LAUMAR funcționează din 2003–2016 are 5 angajați-prelucrarea lemnului;

S.C. UJICĂ MARKET funcționează din 2015–3 angajați comerț;

S.C. COVAR DOORS 2009 1 angajat –păstrăvărie;

S.C. NELCRIN PRODIMPEX S.R.L 1994 ACTUAL 6 angajați, comerț și exploatarea lemnului;

S.C ARBUREANU S.R.L. 2007 comerț;

I.I NAȘEBA 2014 1 angajați comerț;

S.C. MOTOSTAR COM S.R.L., 2004 2 angajați comerț;

S.C. DARI EXPLO.S.R.L, 2011, 18 angajați la tăierea, prelucrarea și rindeluirea lemnului;

S.C. PRODCOM MIHOC S.R.L.,- prelucrarea lemnului, 7 angajați (2001);

S.C.DEL FOREST SRL - 2006 silvicultura;

I.F PAVEL DAN MARIAN 2011 comerț;

I.F GLIGA ȘTEFAN 1998 comerț;

S.C. SIAT IMPEX.S.R.L 2004 2 angajați comerț;

S.C. ROGALEXMAR.S.R.L 1997 4 angajați comerț;

I.I TESLOVAN MARIA 2013 2 angajați comerț;

I.I VÎLCAN MIRELA VICTORIA 2014 4 angajați comerț;

S.C. ROL-LEMN 2003 8 ANGAJAȚI exploatarea forestieră;

S.C. MIRON CĂLIMANI 2005 5 angajați- exploatare forestieră și silvicultură;

S.C. GRIMAVAS 2003, 2008 52 angajați în Lunca Bradului -exploatarea și prelucrarea materialului lemnos.

Dintre acestea mai dezvoltate sunt:

*S.C. Mondforest-ind S.R.L. Neagra³⁴, înființată prin asocierea a trei

³⁴ Arhiva societății Mondforest – ind. S.R.L. Neagra, Dosar nr. 6724.

patroni: Lazăr Ioan, Moldovan Ioan și Sarachie Grigore, la data de 5 mai 1999. Societatea se ocupă cu exploatarea, transportul și industrializarea lemnului cu o producție de cca 8000 mc lemn și 2500 mc cherestea.

Deține 22 angajați permanenți și are în dotare: un gater vertical, un gater circular, două tafuri, două autotrenuri forestiere, un tractor cu remorcă, un ifron și cinci husgwarnă.

*S.C. Alfa și Omega S.A. – societate ce funcționează în incinta vechii fabrici de cherestea, a fost înființată în 1998, are 32 angajați. Produce cherestea, prin intermediul celor două gatere pendulare și geamuri din termopan, în hala binală.

*S.C. Forestra S.R.L.- Lunca Bradului³⁵, înființată la 28-02-1992, se ocupă cu exploatarea și prelucrarea primară a lemnului. Are cinci angajați permanenți. Utilajele din dotare sunt: un gater de 18 mm circular, de tivit, strung, un ifron, un taf, camion de 22 tone și fierăstraie mecanice HQ și Stil.

*S.C. GRIMAVAS 2003, 2008 52 amgajați în Lunca Bradului-exploatarea și prelucrarea materialului lemnos.

* S.C. NELCRIN PRODIMPEX S.R.L, 1994 - 6 angajați, comerț și exploatarea lemnului.

Pădurile din care aceste societăți exploatează materialul lemnos, aparțin Ocolului Silvic-Lunca Bradului, din structura Romsilva Mureș și proprietatea privată.

5.1.4. Silvicultura

Silvicultura este o ocupație subordonată Ocolului Silvic din localitate, care din punct de vedere administrativ, aparține Direcției Silvice Mureș.

Ocolul Silvic se ocupă cu modul de gospodărire al pădurilor, ce îmbracă ambii versanți.

³⁵ Arhiva societății Foresta S.R.L. Lunca Bradului, Dosar nr 12.

Sediul Ocolului Silvic, 1998

Ocolul Silvic, 1999

5.1.4.1. Istoricul și analiza modului de gospodărire al pădurilor

d) a) Evoluția proprietății și modului de gospodărire înainte de anul 1948³⁶

Înainte de Primul Război Mondial, peste 90 % din pădurile acestui Ocol, aparțineau baronilor Bánffy și Kemény, restul pădurilor aparțineau composesoratorilor Filea, Aluniș, Stânceni, Toplița și Societății „Silvicultura Ardeleană”, terenuri situate în majoritate în apropierea râului Mureș.

După reforma din 1921, în baza reformei agrare, din Ardeal, s-au făcut exproprieri pentru pășuni și înzestrări cu păduri în favoarea comunelor înconjurătoare, reducându-se proprietatea celor mai mari proprietari, baronii Bánffy și Kemény, cu circa 75 %, proprietatea composesoratorilor și a comunelor cu circa 15 %, micii proprietari circa 10 %.

Această situație s-a păstrat până în anul 1948, când pădurile au fost naționalizate, intrând în proprietatea statului.

³⁶ *** Document din Amenajamentul Ocolului Silvic Lunca Bradului, din 2000/2001.

Până la întocmirea primelor amenajamente, există numeroase date, referitoare la gospodărirea acestor păduri. Exploatarea lemnului a cunoscut un curs mult mai ascendent, în concordanță cu consecințele politice, sociale și economice ale timpului. Un rol în acest sens l-a avut dezvoltarea mijloacelor de transport, care au avut o influență hotărâtoare asupra amplasării parchetelor, mărimii, numărului și formei acestora, inclusiv a aplicării tratamentelor și realizării regenerării.

În anul 1904, s-a întocmit un „plan de amenajament”, care prevedea tăieri rase și cu regenerare artificială din plantații, dar modul de gospodărire practic nu a fost influențat.

Înainte de 1912 era o singură societate de exploatare (Forestra), după 1912, când încep exploatarea masive, înființându-se societatea Grassl și domeniul Gudea Mesterháza.

După 1918, s-au construit în Lunca Bradului două fabrici de cherestea: Bangra, în Lunca Bradului și Forestra la confluența pâraielor Jârca și Sălard. La naționalizare existau 4 fabrici de cherestea „Sylvania”, cu 5 gater, „Union”, cu 2 gater, „Forema”-din Stânceni, cu 2 gater, „Genuț+Leopold”, tot din Stânceni, cu un gater de apă.

Aceste fabrici, consumau anual 50000 mc lemn de lucru.

Până la naționalizare se efectuau numai tăieri rase în zonele cele mai accesibile, în rest tăindu-se numai arborii cu diametru mai mare de 30 cm, extrăgându-se arborii valoroși. Porțiunile tăiate ras erau împădurite integral cu molid sau regenerarea era lăsată la voia întâmplării.

În urma acestor defrișări, au rezultat actualele molidișuri, mai bătrâne la baza versantului și cele de amestec: brad, molid, fag, în restul parcelei spre amonte.

b) Modul de gospodărire a pădurilor după anul 1948

Ocolul Silvic din Lunca Bradului a fost înființat în anul 1948, având o suprafață de 33.027,7 ha pe întinderea a două comune: Lunca Bradului și Stânceni.

Primul amenajament unitar s-a întocmit în anul 1949, pentru actualele U.P. și în anul 1950 pentru cele preluate de Ocolul Silvic Toplița, în cadrul M.U.F.B.- Lunca Bradului.

La acea dată, Ocolul Silvic Lunca Bradului, a fost arondat în cadrul a opt unități de producție după cum urmează:

U.P. I Ilva-Pietrosu	89 parcele	3582 ha
U.P. II Ilva Negoii	41 parcele	1803 ha
U.P. III Ilișoara	98 parcele	4840 ha
U.P. IV Neagra Călin	52 parcele	2311 ha
U.P. V Neagra Luncani	56 parcele	2311 ha
U.P. VI Sălard Măgura	90 parcele	4313 ha
U.P. VII Jârca	55 parcele	2267 ha
U.P. VIII Sălard Țâba	99 parcele	4751 ha
Total 580 parcele		26112 ha

La amenajarea din 1959, reglementarea procesului de producție s-a făcut pe trei unități de producție și anume:

U.P. I Ilva- Ilișoara	10102,4 ha
U.P. II Neagra Jârca	6202,4 ha
U.P. III Sălard	9034,0 ha
Total	25338,8 ha

Suprafața fondului forestier, a scăzut față de cea anterioară, datorită dării în folosință a unor suprafețe păduroase comunelor Lunca Bradului și Stânceni și datorită unor schimburi de teren.

Constituirea unităților de producție, precum și a ocolului, s-a schimbat iarăși la amenajarea din anul 1969, după cum urmează: U.P.I – Ilva, U.P.II – Ilișoara, U.P.III – Neagra, U.P.IV – Sălard.

De la data 01.01.1973, Ocolul Silvic Lunca Bradului, a preluat de la Ocolul Silvic Toplița, actualele U.P.IV și U.P.VI astfel că începând cu acea dată, Ocolul Silvic Lunca Bradului, a rămas constituit din șase unități de producție.

Noile unități de producție, s-au constituit astfel:

U.P.V Zebrac și U.P.VI Cudea.

În anul 2000, Ocolul Silvic, era împărțit în trei districte și 26 de cantoane, iar în prezent, este împărțit în 4 districte silvice și 24 de cantoane silvice. Are în structură 7 pepiniere silvice în suprafață totală de 4,7 ha, care produc puieții pentru regenerarea artificială a pădurii.

Numărul angajaților Ocolului Silvic este de 51, din care 3 ingineri, 2 contabili, 3 tehnicieni silvici, 1 casier-magaziner, 4 șefi de districte, 1 funcționar, 24 de pădurari, 1 păstrăvar și 12 muncitori.

Suprafața pădurii Ocolului Silvic are următoarele limite:

*În nord, Ocolul Silvic Vatra Dornei, limita naturală având hotare Culmea Călimanilor din Vârful Căpățâniei, până în Vârful Răchitis.

*La est, Ocolul Silvic Toplița, limita naturală Culmea Cocoșului, din Vârful Răchitis până în Vârful Paltinul, Culmea Plătinoasa, până în râul Mureș, Culmea Ciobotani, Culmea Pietrii până în Vârful Gudea.

*La sud, Ocolul Silvic Gurghiu, din Culmea Frâncelu, Culmea Cătărigii, Dealul Moița, Culmea Sălășele până în Vârful Sălășele.

*La vest, Ocolul Silvic Răstolița, Culmea Sălășele până în Vârful Niclean, Culmea Corbului până în râul Mureș, Culmea Ilvei până în Vârful Bradului, Culmea Căpățâniei până în Vârful Căpățâniei.

În cadrul acestor limite, sprijinite pe forme de relief, fondul forestier, proprietate publică, se învecinează în multe situații cu alte folosințe: pășuni și fânețe sau păduri particulare (private). Fondul forestier, proprietate privată s-a constituit în baza legii 18/1991 și însumează 281,7 ha, afectând mai ales zonele joase ale Ocolului Silvic.

Situația fondului forestier proprietate privată, se prezintă astfel:

	Unitatea de producție	Suprafața în hectare
Număr	Denumirea	
I	Ilva	72,0
II	Ilișoara	41,1
III	Neagra	73,6
IV	Sălard	3,0
V	Zebrac	41,8
VI	Gudea	50,2
	TOTAL O.S.	281,7

În afara fondului forestier de stat sau privat, mai există vegetație forestieră din arbori izolați, pâncuri de arbori sau pășuni împădurite, dispersată în proprietățile private, care alcătuiește vegetația forestieră din afara fondului forestier.

Situația acesteia se prezintă astfel:

Specificări	Unitatea de producție						Total în hectare
	I	II	III	IV	V	VI	
Pășuni împădurite	3000	278	350	500	600	478	5206
Alte terenuri			200		10		210
TOTAL	3000	278	550	500	610	478	5416

Această ultimă situație este orientativă, deoarece suprafețele ocupate de arbori izolați sau pâncuri de arbori, de pe proprietățile particulare, au fost approximate, iar datele referitoare la pășunile împădurite au fost extrase din amenajamentul pădurilor întocmit la nivelul anului 1985.

5.1.5. Despre Ocolul Silvic

Sediul Ocolului Silvic Lunca Bradului construit în 1910.

Ocolul Silvic din Lunca Bradului, 2004

Renovat în forma actuală în perioada 2001–2005. Amenajarea curții s-a făcut în anul 2005.

În 1910 au fost construite și cladirile în care funcționează cantoanele silvice Ilva Pod I, Ilva Pod II, Sălard. Cantoanele silvice de la Pod Ilva împreună cu sediul ocolului au funcționat pe vremea Austro-Ungariei ca Jandarmerie inclusiv

grajduri.

Casa Ocolului Silvic din centru comunei a fost construită în anul 1960, iar în anul 1974, blocul.

Sediul a funcționat ca Ocol Silvic începând cu anul 1949 odata cu prima amenajare a pădurilor.

Despre Lunca Bradului, pot spune că este un ținut mirific, de care te legi sufletește foarte repede și puternic. Se spune că cine vine și zăbovește în Lunca Bradului și bea apă din Ilva nu mai dorește să plece de pe aceste meleaguri. Pot confirma pe propria mea piele că așa este.

Cu toată admirația pentru aceste ținuturi de poveste care nu sunt promovate suficient.

Ocolul Silvic, 1976

Aspect din zonă

Ing. Mihai ROȘLANU

5.2. Ocupatii secundare

Alături de ocupațiile principale, populația localității s-a îndeletnicit și cu o serie de ocupații secundare, cum sunt: pescuitul, vânătoarea, apicultura (stupăritul) și culesul în natură.

5.2.1. Pescuitul

Pescuitul este o ocupație veche care atrage un număr mare de admiratori.

Metodele și mijloacele de pescuit utilizate în trecut, sunt variate. Dintre acestea cele mai semnificative sunt: răstocitul (schimbarea cursului unui râu), pescuitul cu plase, leșnice și prostovoale.

Astăzi se practică pescuitul sportiv cu undița, care este și cel mai atractiv din toate timpurile. Rezultatul pescuitului sportiv, depinde de arta și dibăcia pescarului, de felul cum știe să-și aleagă momeala și în funcție de specia de pește și perioada în care pescuiește.

Această îndeletnicire se practică în orele libere pentru destinderea și relaxarea localnicilor. Peștii întâlniți în râurile ce străbat comuna sunt: păstrăvul, lipanul, mreana, scobarul etc.

5.2.2. Vânătoarea

Fauna bogată și variată a munților noștri, oferea și oferă astăzi exemplare care pentru iubitorii escapadelor cinegetice, atrag la vânătoare, nu numai pe vânătorii din țară, ci și pe cei din stăinătate.

În timpurile îndepărtate, când populația comunității era destul de mică, pădurea era plină de animale sălbatice, la vânătorile domnești fiind invitați și o parte din locuitori, în calitate de gonași sau călăuze, acei care cunoșteau toate cărările și

vizuinele muntelui. Unii dintre locuitori, nu se mulțumeau cu participarea ca gonași la vânătorile domnești și își confecționau anumite arme și capcane, cu ajutorul cărora vânau căprioare, cerbi, iepuri și urși, pentru a se hrăni cu carnea vânatului.

Tipurile de vânătoare sunt: prin curse sau capcane și cu pușca (arma de vânătoare). Cursele sau capcanele variază de la o specie la alta de vânat. La început erau folosite gropile camuflate, mai ales pentru animalele mari, dar și pentru animale mici.

Tipul superior de vânătoare este vânătoarea cu pușca, începând cu puștile cele mai vechi, până la armele de vânătoare cu două sau trei țevi.

În zilele de azi vânătoarea este subordonată Ocolului Silvic Lunca Bradului, care este organizat în două fonduri de vânătoare:

- fondul numărul 34 Neagra;
- fondul numărul 35 Sălard.

Speciile de animale întâlnite în perimetrul fondului de vânătoare sunt: cerbul carpatin, căpriorul, mistrețul, ursul, râsul, lupul, pisica sălbatică, cocoșul de munte, vulpea, vidra, jderul de copac etc.

Vânătoarea se realizează pe sezoane:

- primăvara: ursul și cocoșul de munte;
- toamna: cerbul și căpriorul;
- iarna: mistrețul, vulpea, lupul, jderul, râsul etc.

La vânătorile de urși și cerbi, participă și vânătorii din străinătate: Germania, Spania, SUA, Austria etc. Străinii vânează animalele pentru trofee și blană.

Trofee extrase din fond:³⁷

Specia	Punctajul C.I.C	Data vânării	Cine l-a vânat	Locul unde se găsește
urs	353.50	22.04.1998	Dieter Steib	Spania
cerb	196.97	26.09.1998	Lippmann F.	Germania
cerb	203.18	22.09.1998	Ronald Filip	Germania
urs	457.20	27.04.1999	Harro Moller Racl	Germania
urs	354.40	18.04.2000	Lipmann F.	Germania
cerb	176.00	20.10.2000	Robert Binz	Germania
urs	396.23	28.10.2000	Cord Henrich	Germania
urs	353.15	28.10.2000	Jasbinaeter D.	Austria
cerb	191.84	28.09.2001	Lippmann F.	Germania
urs	563.41	14.04.2002	Steven Chancello	S.U.A.
urs	574.08	05.04.2002	Juan Tejada	Spania

Angajații Ocolului Silvic, construiesc în timpul verii:

- observatoare și poteci de vânatoare, utilizate în sezoanele de vânatoare;
- hrănituri, frunzare, sărării, pentru ca cerbidele să supraviețuiască mai ușor în timpul iernilor grele.

5.2.3. Culesul în natură

Pe lângă lucrările forestiere și păstorit, o parte din locuitorii din Lunca Bradului, au fost și sunt pasionați de culesul fructelor și ciupercilor, făcând din acestea ocupații sezoniere.

Imediat după apariția frunzei, primăvara, apar anumite specii de ciuperci de cioată. În timpul verii mai ales în perioada ploioasă, pădurile și pășunile sunt pline de hribi, iuțari, vinețele roșcovi, piciorul căprioarei și gălbiori. Cum la munte înghețul apare devreme, de multe ori gălbiorii îngheață sau sunt acoperiți cu zăpadă.

Primele fructe care apar la începutul verii sunt fragii, apoi în toiuil verii, se culege zmeura și afinele. Toamna se culege mure, iar, de pe vârful muntelui,

³⁷ *Ibidem.*

merișoarele.

Culesul în general se face cu mâna. Pentru culesul afinelor se folosește un instrument numit pieptene. Fructele de pădure se culeg în coșulețe mici din nuiiele, apoi se depozitează în coșulețe mari și găleți, cu care se transportă acasă sau la centrele de recoltare.

Aceste resurse de hrană sunt culese pentru a fi conservate în casa fiecăruia dar și pentru vânzare, constituind o sursă de venit atât pentru oameni cât și pentru copii.

5.2.4. Apicultura

O altă ocupație secundară și care prezintă câteva particularități este stupăritul (apicultura).

În mod normal albinele sunt adăpostite în lăzi speciale numite stupi și acestea la rândul lor în stupine.

Bogăția florală, nepoluată oferă apicultorilor o bază metiferă inepuizabilă, mierea constituind un produs hrănitor.

Ca particularitate locală a acestei ocupații, în trecut albinăritul se practica în mod primitiv, stupii fiind așezați în coșnițe de nuiiele.

Când agricultorul dorea să scoată mierea dintr-un astfel de stup, acesta era nevoit să distrugă albinele.

Odată cu apariția lăzilor dotate cu rame, unele cu fagure artificiale, storsul mierii se face cu ajutorul unor aparate speciale fără a distruge fagurele (mașina centrifugă).

La începutul verii albinele se înmulțesc și roiesc. Când albinele tinere părăsesc stupul, împreună cu matca veche, apicultorul trebuie să fie atent pentru a putea prinde roiul și a-l depozita într-un nou stup.

Sunt frecvente cazurile, când roiul se îndepărtează și ajunge în pădure, iar apicultorul nu îl mai poate prinde. În această situație roiul de albine caută un copac bătrân, scorbuos și în scorbura lui se creează stupul.

Unii dintre locuitori, se ocupă cu vânătoarea de albine, căutând prin pădure stupi constituiți în scorburile copacilor.

Procedeul este simplu. Vânătorul de albine se înarmează cu un pahar de miere, se deplasează în mijlocul pădurii unde prinde o albină și o introduce în paharul cu miere pe care îl astupă. După ce albina a luat din miere o eliberează și îi urmărește zborul. O așteaptă din nou până se întoarce introducând-o în paharul cu miere.

Se deplasează până la un anumit punct de reper, după care eliberează din nou albina. După mai multe deplasări din acestea, ajunge la copacul unde este adăpostit stupul. „Vânătorul” astupă locul de ieșire al albinelor, taie buturuga de sus în jos și o transportă acasă cu grijă să nu omoare albinele, unde se ocupă de mutarea lor într-o ladă specială.

5.2.5. Turismul

Potențialul turistic natural este oferit de pitorescul Defileu al Mureșului, tăiat în andezitul Munților Vulcanici Călimani la nord și Gurghiu spre sud.

Acesta este accesibil prin drumul național DN 15 și calea ferată care străbate lungul defileului de la Deda la Toplița.

De un pitoresc deosebit se bucură și principalele văi ce drenează teritoriul comunei, cum sunt: Ilva, Sălardu, Jârca, Fântânelul.

Accesul spre cele mai înalte piscuri ale Munților Călimani și Gurghiu, se realizează prin numeroase trasee turistice de urcare, marcate cu diferite semne de orientare.

Aceste trasee prezintă anumite caracteristici, în funcție de anotimp:

- vara – drum destul de obositor, care prezintă mici dificultăți din cauza pantelor, dar este recomandabil turiștilor cărora le place sportul și liniștea;

- iarna – foarte greu accesibil (se recomandă numai vânătorilor sau turiștilor bine antrenați cu schiuri).

Potențialul turistic natural este slab valorificat în comună. Dotările de ordin turistic, au fost și sunt destul de reduse.

Până în anul 1989, în localitate au existat două baze turistice:

- Cabana Șoimilor, din satul Neagra, situată la 630 m altitudine, pe Valea Mureșului. Aceasta avea o capacitate de 32 de locuri în camere cu 2–6 paturi, bufet și restaurant;

- Motelul „Doi Brazi”, de la Sălard situat la 550 m altitudine, avea capacitatea de 36 locuri în camere cu 2–8 paturi, bufet și restaurant.

La începutul anilor exista o singură bază turistică „Popasul Izvorașul”, de la Sălard, alături de care a luat amploare construcția „caselor de vacanță”. Numărul „caselor de vacanță” a atins cifra de 800 și contribuie la dezvoltarea unui turism de recreere, în special cel de la sfârșit de săptămână. Cele mai mari fluxuri se înregistrează în perioada de vară, antrenând turiști din toate categoriile de vârstă, în special din zona urbană, a județului Mureș.

Astăzi, în funcție de resursele turistice de care dispune comuna, de solicitări dar și de, elementele de peisaj ale cadrului natural, de perspectivele de care beneficiază privite prin prisma turismului itinerant, numărul bazelor turistice din localitate a crescut.

Printre bazele turistice din localitate se numără:

❖ *Pensiunea Denisa* – este situată pe valea Sălard, la o altitudine de 850 m, la Poalele Munților Gurghiu. Dispune de 10 camere duble și două apartamente, dotate cu bai, cablu Tv. Restaurantul pensiunii are o capacitate de 60 de locuri, oferă confort și servicii de calitate.

❖ *Tabăra creștină „Integro”*-

situată tot pe valea Sălardului, este destinată în special grupurilor cuprinse între 35 și

130 de persoane, Condițiile de cazare sunt la nivel de 2 stele, decente și la un pret avantajos raportat la calitate. Participanților la tabere, excursii, programe de team building li se pune la dispoziție un număr de 4 cabane cu o capacitate totală de cazare de 130 de locuri³⁸. Aici turistul poate practica gama variată de activități sportive pentru a evita monotonia și pentru a pune corpul în mișcare. Satul de vacanță *Integro* oferă activități extreme, care se desfășoară la înălțime, printre care menționăm: 3 ziduri de alpinism dintre care cel mai mare atinge înălțimea de 21 m, tiroliene, cursuri autonome la înălțime, swing și multe altele³⁹.

❖ *Centrul Ecvestru Călimani*- situat la o altitudine de 750 m, este un mini ranch situat la poalele sudice ale masivului Călimani, pe un mic afluent al râului Mureș, Valea Ilvei în partea lui superioară. Specializarea noastră constă în organizarea excursiilor călare atât pentru avansați cât și pentru începători⁴⁰

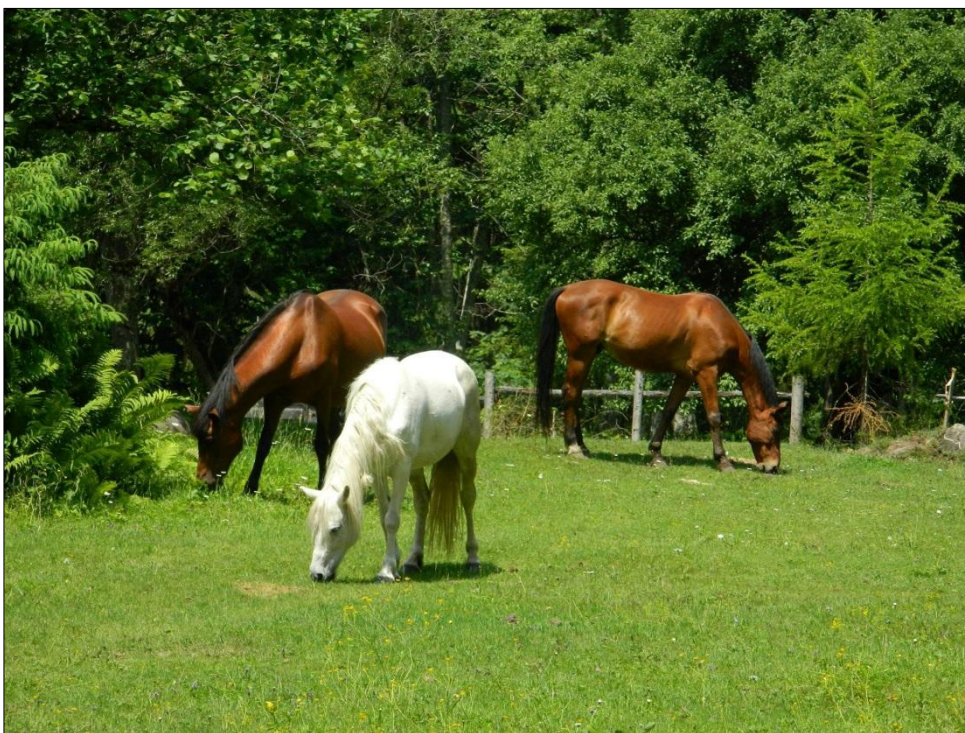
Această centru de turism a fost înființat în anul 1995 și este situat *printre primele 30 agenții* din țară după ultimul top din 2015. Are 3 angajați la Lunca Bradului și oferă excursii și călătorii în Munții Călimani și Gurghiu.

Un factor important care ar contribui la valorificarea potențialului natural, ar fi posibilitatea de dezvoltare a unor activități agroturistice. În condițiile în care agroturismul poate fi dezvoltat, mulți oameni din țară, s-ar putea bucura de o vacanță într-o gospodărie turistică. La munte, pot să beneficieze de factori climatici nepoluanți, să consume alimente naturale: ouă, lapte, carne, caș, jântiță.

³⁸ <http://www.cazareonline.eu/show.php?id=1464>.

³⁹ <http://www.agriculturae.ro/index.php/zone-turistice/transilvania/404-aventura-calare-in-calimani.html>.

⁴⁰ <http://integro.org>.

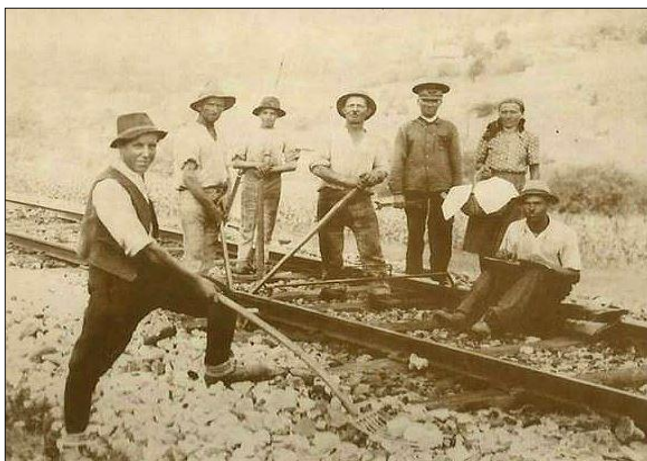

Cadru natural

5.1.6. Transporturile

Până la sfârșitul secolului al XIX- lea, singurele căi de comunicații a localităților din defileu, erau potecile de munte și râul Mureș cu ajutorul plutelor.

În anii 1881–1885, a fost construită șoseaua Deda – Toplița, iar în anul 1909 s-a

terminat construcția căii ferate în defileul Toplița Deda. Realizarea celor două căi de circulație a contribuit la intensificarea transportului în zonă⁴¹.

În prezent comuna Lunca Bradului, este străbătută de căi rutiere de interes național, dotate cu îmbrăcăminți asfaltice, nemodernizate, care necesită reabilitare.

Străzile localităților din componența comunei, sunt din pământ, sunt nemodernizate ceea ce face dificilă circulația pe timp nefavorabil.

Situația drumurilor din comuna Lunca Bradului, se prezintă astfel⁴²:

Localitate	Lungime (metri)	Asfaltate (metri)	Pământ
Lunca Bradului	14000	3800	10200
Neagra	8700	1600	7100
Sălard	58000	200	5600
TOTAL	28500	5600	22900

Drumurile cuprinse în intravilan însumează 28500 m, total comună, din care⁴³:

- 5600 m sunt drumuri naționale;
- 22900 m sunt străzi.

Din nefericire starea străzilor nu este bună. Multe dintre străzi s-au dezvoltat haotic, în timp, datorită condițiilor dificile ale terenului și cadrului natural cu profile neadecvate, circulației auto, ele fiind concepute transportului cu căruța.

Transportul pe calea ferată este asigurat de aproximativ 10 km cale ferată, din magistrala feroviară electrificată București-Baia Mare (magistrala 400). De asemenea pe teritoriul comunei se află o gară în Lunca Bradului și o haltă la Neagra.

⁴¹ Aurel Gociman, *op. cit.*, p. 56.

⁴² Arhivele primăriei localității Lunca Bradului, *Plan urbanistic general al localității Lunca Bradului, jud. Mureș, 2002.*

⁴³ *Ibidem.*

6. ASPECTE PRIVIND DEVENIREA ISTORICĂ A LOCALITĂȚII LUNCA BRADULUI

Chiar dacă localitatea Lunca Bradului a luat ființă relativ târziu, nu a fost străină de evenimentele politice și istorice ale vremii care au afectat în mod direct sau indirect locuitorii comunei.

Revoluția transilvană de la 1848 este un moment al redeșteptării naționale, care a lăsat urme adânci în conștiința generațiilor următoare.

Declanșarea revoluției europene și a primelor mișcări sociale din Imperiul habsburgic, nu a luat prin surprindere românii din Transilvania¹.

Evenimentele din 1848–1849 au însemnat pentru români un moment măreț², un moment al renașterii și un moment tragic, deoarece prețul menținerii ființei lor naționale a fost „un război civil de eliberare națională, sângeros și devastator”³.

Despre participarea românilor din zona Mureșului Superior pe Câmpia Libertății de la Blaj, despre bucuria declanșată de ziua slobozeniei din 6–18 iunie care continuă cu pustiirea satelor, executarea sutelor de români, relatează protopopul ortodox al Reghinului Ștefan Branea, care ne-a lăsat valoroasa „Cronică a evenimentelor din anii 1848–1849”⁴.

În timpul revoluției din anul 1848, comuna făcea parte din prefectura Reghinului săsesc, avându-l ca prefect pe Constantin Roman Vivu „Căpetenia și Martirul Mureșului de sus la 1848”⁵, iar ca tribun pe Zaharia Kontai din Stânceni. La acțiunile militare nu au participat locuitorii în timpul revoluției, dar spiritul patriotic era incandescent în sufletul iobagilor din Munții Călimani și Gurghiu, împotriva baronilor Bánffy și Kemény, stâlpii feudalismului în defileu.

Ca urmare a ofensivei generalului Bem, Constantin Romanu-Vivu, se retrage la Stânceni, în comuna vecină, împreună cu unii tribuni ai săi fiind adăpostit de către

¹ Ioachim Lazăr, *Un exemplar inedit al Proclamației lui Simion Bărnuțiu din 24/25, martie 1848*, în Marisia, XVIII, Tg.-Mureș, 2000, p. 212.

² Gelu Neamțu, *Revoluția românilor din Transilvania 1848–1849*. Ed. Carpatica, Cluj-Napoca, 1996, p. 157.

³ *Ibidem*, p. 157–161.

⁴ Elena Mișu, *Documente inedite privind anul revoluționar 1848–1849 pe valea Mureșului Superior și Gurghiului*, în Marisia XXVI, Tg.-Mureș, 2000, p. 263.

⁵ Silviu Dragomir, *Un precursor al unității naționale - prof. Constantin Roman Vivu*, 1929.

Zaharia Kontai. În timpul retragerii a trecut și prin Lunca Bradului fiind aclamat de locuitori.

La Stânceni este atacat prin surprindere de către husarii din Ditrău și arestat. A fost dus la Ditrău, Praid și apoi la închisoarea din Târgu-Mureș, unde a fost condamnat și ucis mișelește împreună cu viceprefectul Moldovan, în drum spre Sângeorgiu de Mureș⁶.

În această perioadă o parte din teritoriul comunei aparținea baronului Bánffy, ce-și avea castelul în localitatea Toplița, la 20 km în estul localității Lunca Bradului și o altă parte aparținea baronului Kemény din Brâncovenești, nobil român maghiarizat.

Locuitorii comunei erau iobagi pe domeniile acestor baroni.

După anul 1848 din marile proprietăți latifundiare s-au defalcat o parte din păduri, din care s-au constituit composesoratele urbariale ce au intrat în proprietatea foștilor iobagi, restul rămânând în proprietatea vechilor stăpâni⁷.

În baza legilor IV, V și VI din 1848 puse în aplicare prin patentele guvernului absolutist din 1850 se reglementează definitiv exproprierea, iobăgia încetează cu desăvârșire și țărănimea eliberată devine proprietarul absolut al moșiilor eliberate⁸.

Potrivit acestor legi, foștii iobagi se împrătiăsc individual cu o așa numită „serie urbarială”, constând din intravilan loc de casă până la un iugăr, și extravilan teren de cultură 16–40 iugăre și 6–12 iugăre fânețe, după dispozițiunile și împrejurările locale. Pentru a se răscumpăra uzufructele silvice de care beneficiau foștii iobagi din pădurile latifundiare s-au delimitat prin procedura de „segregare”, anumite suprafețe de păduri proporționale cu seriile urbariale care s-au dat țărănilor în deplină proprietate individuală luând denumirea de composesorate urbariale sau composesorate ale foștilor coloni.

⁶ Dr. E. Nicoară, V. Netea, *Progres și Cultură*, vol. II, Târgu-Mureș, din 02.02.1933, p. 34.

⁷ Aurel Gociman, *Industria și Comerțul lemnului în Bazinul Mureșului Superior*, Cluj, 1929, p. 98.

⁸ *Ibidem*.

Composesorii pot dispune liberi asupra drepturilor de proprietate putându-l înstrăina sau greva. Aceasta a fost nenorocirea celei mai mari părți din pădurile românești câștigate după veacuri de robie, pe valea Mureșului și în alte părți.

Timul când situația acestor proprietăți au fost definitiv reglementate - începutul deceniului al XVIII-lea din veacul al XIX-lea - coincide cu avântul tot mai mare al exploatărilor forestiere de pe valea Mureșului. În acest timp, se cumpăra pe capete cu fel de fel de mijloace, înșelătorii și presiuni, pe prețuri derizorii multe asemenea „drepturi de proprietate” de la țărani români neștiutori, părăsiți în multe cazuri și de conducătorii lor. Din aceste drepturi se constituie apoi complexe de păduri însemnate de sute, mii, zeci de mii de iugăre, pe baza așa numitei proporționalizări (aranyasitas) și ieșiri din indiviziune.

Numai în Ocolul Silvic Reghin, în care intră și comuna Lunca Bradului s-au expropriat 34.000 ha de la particulari⁹.

Odată cu începutul exploatărilor forestiere în defileul Toplița-Deda, de la mijlocul secolului al XIX-lea încep să apară și relațiile capitaliste în localitate. În această perioadă își fac apariția armenii, mari „comercianți de lemne”, mai apoi germanii și evreii, care prin diferite mijloace reușesc să deposedeze populația de micile suprafețe de pădure pe care le aveau și să intre în relație cu marii proprietari trecând la un proces de exploatare „sălbatic”, a pădurilor de pe teritoriul comunei¹⁰.

Țăranii deposedați împreună cu muncitorii aduși din alte părți formează la sfârșitul secolului al XIX-lea, o clasă distinctă „proletariatul forestier”, iar cei care au rezistat atacurilor comercianților forestieri s-au ocupat în continuare de agricultură, în special de creșterea animalelor, formând clasa țăranimii¹¹.

Apariția comercianților a determinat constituirea unei noi clase a burgheziei, care va pătrunde adânc în industria forestieră. Apariția burgheziei aduce după sine o nouă pătură socială, cea a funcționarilor care devine destul de numeroasă în localitate.

⁹ *Ibidem*, p. 99.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 102.

Dintre clasele și păturile sociale care s-au creat în localitate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, situația cea mai grea o aveau muncitorii și țăranii.

*

Participarea României la Primul Război Mondial este legată de formarea statului național unitar român. Acest război a deschis calea românilor din Transilvania, de eliberare de sub stăpânirea austro-ungară și unirea cu patria - mamă.

La fel ca și celelalte localități de pe valea Mureșului Superior și din întreaga Transilvanie, localitatea Lunca Bradului se afla sub stăpânire austro-ungară.

Perioada de neutralitate a României 1914–1916, este o perioadă în care nu s-au petrecut fapte deosebite la Lunca Bradului. Oamenii politici erau în anul 1915 pentru intrarea României în război. Imediat după ce armata română a luat decizia de a trece vechile granițe ce o despărțeau de Transilvania, defileul Toplița-Deda, a fost supus unor lucrări genistice (tranșee, cuiburi de militari), urmele lor fiind vizibile și astăzi în zona Sărăcinului.

În 24 august 1916, România trimitea guvernului austro - ungar, nota de intrare a României în război alături de puterile Antantei, arătându-se faptul că poporul român nu mai putea suporta nedreptățile la care a fost supus.

La 28 august armatele române trec la ofensivă peste lanțul carpatic. Una dintre direcțiile de înaintare a fost defileul Toplița-Deda. Operațiunile de eliberare a defileului au fost conduse de generalul Paraschiv Vasilescu, în localitățile Toplița, Stânceni, Lunca Bradului, ajungând în cele din urmă la Deda¹². După o lună, înaintând dinspre Toplița, Divizia 14 română din care făceau parte regimentele 54, 56, 55 și 67 au ajuns la Răstolița în perioada 24–27 septembrie, unde s-au dat lupte sângeroase¹³.

¹² Simion Ilie Frandăș, *Lunca Bradului. Repere în timp*, Ed. Tipomur, Tg.-Mureș, 2002, p. 28.

¹³ Constantin Cazimiresu, Doina Rusu, *Pe aici nu se trece*, Ed. Albatros, București, 1889, p. 98–100.

Aceste trupe ajung la data de 28 august pe Bâta Ratacel (fundul Ungurasului) pe care trebuiau „să o ocupe”¹⁴. Aici, la Lunca Bradului, a luptat unul dintre ultimii Golesti, mai precis Nicolae Golescu, fiul lui Alexandru G. Golescu¹⁵. La 29 august regimentele 56 și 54 au primit ordin „să întărească Bâta Ratacel pentru apărare până la noi ordine”¹⁶. În perioada 1–13, septembrie linia frontului se menține pe aceste poziții, printre liniile frontului, pârâul Ungurașul pare să își dojenească unda care aleargă clicotind spre Ilva¹⁷. Timp de două săptămâni, trupele rămân aici fără să se întâmple nimic.

La 13 septembrie campania 11 este împinsă la confluența Cucumberțului cu Ilișoara. Trupele coboară pe Valea Ilvei. La 14 septembrie Batalionul 1 se afla pe dealul Căzătura, doar pârâul Ungurașul desparte armata de dușmani „prin valea lui care desparte ca o prăpastie pe marginea pădurii”¹⁸. La 18 septembrie trupele române se aflau la Răstolița.

Rezistența opusă de diviziile AV-Honvezi, pe valea Mureșului a făcut ca frontul să se stabilească la 4 octombrie 1916 pe aliniamentul Munților Călimani, la est de Răstolița (undeva în zona Sălard, Androneasa). Linia inamică nu a putut fi străpunsă multă vreme din cauză că aceștia dețineau un tren blindat „tren cu putere de foc”, și toate încercările de a-l arunca în aer au fost zadarnice¹⁹.

În această perioadă avocatul băcauan, Mihail Vagaunescu, mobilizat ca ofiter de rezervă, povesteste șirul luptelor de pe culmea principală a Gurghiului, venind spre Sălard...

¹⁴ Căpitan A. Locusteanu, *Sub Aripa Morții, Însemnări din războiul de reîntregire*, cu o prefață de Sextil Pușcariu, Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj 1923, pag 17.

¹⁵ **** Reconstituiri România Eroică nr. 1, pag. 38, serie nouă 2010, pag. 38.

¹⁶ Căpitan A. Locusteanu, *Sub Aripa Morții, Însemnări din războiul de reîntregire*, cu o prefață de Sextil Pușcariu, Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj 1923, pag 19.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Constantin Cazimiresu, Rusu Doina, *Pe aici nu se trece*, Ed. Albatros, București, 1889, p. 98–100.

Acelasi avocat prezintă cum s-au oprit și s-au scaldat în sept.-oct. 1916 în bazinul cu apa termală de la Sălard care era deja betonat în aceea vreme²⁰.

Totuși atacurile prelungite de baionete au făcut ca armata inamică să se retragă din defileu.

Simultan cu înaintarea trupelor române pe valea Mureșului unele divizii românești au înaintat până la Gheorgheni, Miercurea Ciuc, Orșova-Reșița, Sibiu, Ibănești, Hodac, Sfântu-Gheorghe.

În noiembrie 1916 armatele române erau înfrânte; în perioada decembrie 1916–ianuarie 1917, frontul a fost stabilit la Galați, Focșani, Mărășești, Mărăști, Oituz. În iarna anului 1917 se trecea la reorganizarea armatei române.

Mulți locuitori ai comunei au participat în timpul Primului Război Mondial ca ostași în armata română pentru eliberarea patriei de sub dominație austro-ungară.

Semnificative sunt evenimentele din toamna anului 1918 când armata română a reintrat în război pentru eliberarea Transilvaniei, iar trupele germane și austro-ungare se îndreptau spre o înfrângere sigură.

Divizia 7 infanterie și Divizia 1 vânători treceau Carpații²¹, înaintând pe linia de demarcație fixată pe culoarul Mureșului. Deplasările forțelor române peste munți în Transilvania s-au efectuat în condiții meteo deosebit de grele: viscol, ger, drumuri dificile, posibilități reduse de transport. Primele formațiuni care au pătruns în defileu au fost cele de cercetași, în seara zilei de 1 decembrie, grosul armatei urmând după o zi.

Mulți locuitori ai comunei s-au jertfit în timpul luptelor ce au avut loc în defileul Mureșului, dar și pe alte fronturi, mulți găsindu-și odihna pe pământuri străine, ajungând în vara anului 1919 până la Budapesta. Aceștia sunt: Cif Vasile, Cif Filip, Croitor Dumitru, Croitor Mihail, Jârcan Mihail, Jârcan Arsinte, Gliga Alexandru, Croitor Savu Toader, Moldovan Mihail, Gliga Ilie, Bândilă Simion și Kapakz Simion.

²⁰ Mihail Vagaunescu, *Viata în Război*, Editura Casa Scoalelor, București, 1925.

²¹ *** *Istoria României Transilvania 1867–1947*, Cluj-Napoca, 1999, Ed. Gheorghe Barițiu, vol. II, p. 770.

Victoria Antantei, alături de care a luptat armata română, a făcut posibilă unirea Transilvaniei cu România, la 1 decembrie 1918, un vis multiseclar al tuturor românilor.

În urma unirii din 1918, după legarea administrativă cu regatul României, comuna Lunca Bradului făcea parte din Plasa Reghinul de Sus, județul Mureș-Turda²².

Anii de după război produc schimbări pe plan social prin accentuarea stratificării – grupurilor de oameni bogați și săraci – cât și din punct de vedere economic, prin dezvoltarea industriei lemnului și a agriculturii în localitate.

Perioada interbelică este caracterizată printr-o perioadă creatoare în toate domeniile de activitate: economic, politic și cultural, toate realizate sub semnul Marii Uniri.

Imediat după crearea statului unitar român s-a pus problema realizării primelor alegeri libere în anul 1919.

În județul Mureș-Turda, pentru alegerile din noiembrie 1919 s-au constituit 8 circumscripții electorale pentru alegerea deputaților și 3 circumscripții pentru alegerea senatorilor. Urmau să fie aleși 3 deputați și 3 senatori²³.

Cele 8 circumscripții pentru alegerea deputaților erau²⁴:

- Circumscripția Orașului Târgu-Mureș.
- Circumscripția Bandul de Câmpie.
- Circumscripția Erneul Mare.
- Circumscripția Sângeorgiu de Pădure.
- Circumscripția Miercurea Nirajului.
- Circumscripția Reghinul Săsesc.
- Circumscripția Gurghiu.
- Circumscripția Toplița.

²² Florian Bacoș, *Elemente de Istorie a localității Lunca Bradului*, Centrul de studii Transilvania, 2001, p. 1.

²³ Traian Bosoancă, *Alegerile Parlamentare din Noiembrie 1919 în județul Mureș Turda*, în Marisia, XXVI, Tg.-Mureș, p. 286–288.

²⁴ *Ibidem*.

Circumscripția Toplița era compusă din comunele secretariatelor Toplița, Lunca Bradului, Deda, Rușii Munți, care aparțineau Plașii Reghinul de Sus²⁵. Din aceasta rezultă că în anul 1919 fruntașii satului, proprietarii de terenuri agricole, negustorii și micii proprietari, au fost implicați într-o intensă activitate politică, care în acest an era dominată în Lunca Bradului de P.N.R. din Transilvania și P.N.L.

La aceste alegeri circumscripția Toplița era reprezentată de un singur candidat pentru deputați în persoana domnului Gheorghe Pop și un candidat pentru senatori - Emil Alexandru Cormoș²⁶. Aceștia au fost declarați aleși în unanimitate și au reprezentat P.N.R.- din Transilvania.

În ceea ce privește viața politică, fruntașii din localitate au simpatizat în perioada interbelică cu cele două partide P.N.L. și P.N.R. din Transilvania. P.N.R.- din Transilvania a fuzionat în anul 1926 cu P.Ț., rezultând P.N.Ț., iar simpatizanții P.N.R. au început o colaborare cu acesta.

Odată cu încheierea Primului Război Mondial, s-au produs unele modificări și în viața social economică.

Astfel, în România, în anul 1918 începea „cea mai mare reformă agrară făcută vreodată în lume de un guvern burghez sau în orice caz de însuși proprietarii terenurilor agricole”²⁷.

Această reformă agrară nu a avut rezultate simțitoare în comuna Lunca Bradului, deoarece majoritatea terenurilor sunt acoperite de păduri, iar locuitorii erau angrenați în mare număr în activitatea forestieră. Sărăcia locuitorilor din localitate se reflectă în condițiile de muncă extrem de grele ale muncitorilor forestieri. Salariile muncitorilor erau foarte mici în raport cu condițiile de muncă și numărul de ore lucrate. Nemaiputând suporta aceste condiții, muncitorii au impus contracte colective de muncă, dar nici acestea nu aduceau prosperitate muncitorilor, a căror viață nu era

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a Românilor*, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 190.

alteceva decât un lanț nesfârșit de mizerii. Astfel, în această perioadă s-au realizat trei contracte colective de muncă²⁸:

- Primul contract colectiv de muncă s-a încheiat în 19 martie 1922 și era valabil din 1 aprilie. Conform acestui contract s-a redus ziua de lucru la 8 ore iar pentru orele suplimentare se primea un spor,

- Al doilea contract colectiv de muncă s-a încheiat la data de 18 martie cu salarii modificate, însă nu în favoarea muncitorilor;

- 28 martie 1924 s-a încheiat al treilea și ultimul contract colectiv de muncă, realizat între muncitori și patroni. Acest contract colectiv s-a prelungit până în anul 1926, când s-a introdus ziua de lucru de 10 ore.

În perioada crizei economice, viața muncitorilor forestieri s-a înrăutățit și mai mult din cauza reducerilor succesive ale salariilor. Dacă în general criza economică apare pe plan economic, în proporție mare în anul 1929, elementele crizei economice forestiere apar încă din 1927, prin scăderea producției, exportului și ca atare a prețului cherestelei. După o scurtă perioadă de revigorare, se accentuează din nou la sfârșitul anului 1928 și începutul anului 1929. Astfel, fabricile de cherestea sunt nevoite să-și reducă activitatea. Inspectorul Muncii din Târgu-Mureș relatează că: „Fabricile de cherestea din Sălard, Călimănel și Gheorgheni au lucrat în toată jumătatea anului 1929 cu intermitență și cu activitate redusă sau cu timpul de lucru scăzut până la 3–4 ore pe zi.”

Odată cu reducerea activității, au fost reduse concomitent și salariile. Acest fapt reiese din următoarea statistică:

1929 – 100 %	1923 – 62,1 %
1930 – 96,1 %	1934 – 61,7 %
1931 – 95,2 %	1935 – 61,0 %
1932 – 68,8 %	1936 – 62,4 %

²⁸ Aurel Gociman, *op. cit.*, p. 104.

Luând ca bază anul 1929, în perioada crizei s-a înregistrat în industria forestieră scăderea dramatică a salariilor sus menționate²⁹.

Aceasta este însoțită de scăderea numărului salariaților ce duce la creșterea șomajului. În 1932, numărul muncitorilor forestieri concediați a fost de 36.000³⁰ în țară. Această creștere a numărului șomerilor s-a făcut simțită și în cadrul întreprinderilor din localitate.

Dacă salariile muncitorilor erau destul de mici, condițiile de muncă erau foarte grele, uneltele erau rudimentare, mașinile greu de mânuit și necesitau eforturi fizice extraordinare.

La toate acestea se adăugau condițiile mizere de locuit. Muncitorii stăteau în bărci din scândură, insalubre, cu instalații igienice rudimentare în care bântuiau bolile. Mortalitatea infantilă era foarte ridicată. Aceasta se datora și lipsei de asistență medicală corespunzătoare. În întreg defileul nu exista nici un medic sau vreo unitate sanitară, doar la Toplița și Reghin exista câte un dispensar.

*

Anul 1940 a însemnat pentru români cea mai neagră pagină din istoria modernă a României.

După instituirea la putere a lui Hitler, dictatorul Germaniei a profitat de politica conciliatoristă a Franței și a Angliei și a încercat să-și caute spațiu vital în centrul și sud-estul continentului spre grâнарul ucrainean și potențialul petrolier al României ca o soluție pentru perpetuarea regimului pe care-l reprezenta la cârma statului german. El admira bunăvoința cu care Ungaria horthystă se pusese la dispoziția Germaniei.

Deoarece România se afla într-o totală izolare diplomatică în timpul Dictatului de la Viena din 30 august 1940, care se desfășura sub patronatul cârmuitorilor de la Berlin, i s-a impus acesteia semnarea documentului prin care era silită să cedeze

²⁹ *** Inspekția Muncii din 1930–1931, vol. II, p. 157.

³⁰ *** Enciclopedia Română, vol. IV, p. 930–933.

Ungariei partea de N-V a Transilvaniei, care însuma 42.610 km² și aproximativ 2,3 milioane locuitori³¹.

În aceste împrejurări țara a fost subordonată Germaniei și angrenată în războiul hitlerist antisovietic.

Trebuie menționat că poporul român dorind să-și apere frontierele s-a opus Dictatului de la Viena, însă izolarea în care se afla în acel an România, nu făcea posibilă o rezistență armată.

Conform prevederilor Dictatului, la începutul lunii septembrie, armatele horthyste au început să ocupe teritoriul din N-V a Transilvaniei. În cursul zilei de 9 septembrie aceasta urma să ocupe zona a V-a ceea ce însemna ceva mai mult de jumătate din triunghiul anexat.

Principalele localități din această zonă erau: Huedin, Hida, Reghin, și alte zone de trecere a Mureșului Superior.

Pe teritoriile ocupate au fost organizate unități de spionaj și contra spionaj prin angajarea agenților de spionaj uzinal.

Astfel de agenți de spionaj și contraspionaj au fost desemnați în mai multe localități precum: Oradea și Târgu-Mureș (câte 4 persoane), iar în Reghin, Sfântu Gheorghe, Comandău, Bistrița, Ilva Mică și Lunca Bradului, câte două persoane.

Românii rămași în Ardealul ocupat trăiau sub teroare și umilință. Serviciile de spionaj și contraspionaj aveau drept misiune, eliminarea din cadrul statului maghiar, prin orice mijloace a elementelor străine de rasa maghiară, considerându-le străine pentru realizarea statului fascist³².

Tot pentru urmărirea scopului de purificare etnică față de români a teritoriului ocupat, au fost înființate lagărele de muncă forțată în perioada 1940–1943³³.

³¹ Analele Statistice ale României 1938–1940, p. 492–493.

³² Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în sec. XX*, Ed. Paideea, 1999, p. 378.

³³ Gheorghe Bodea, Vasile Suci, Ilie Pașcu, *Administrația Militară Hothystă în Nord-Vestul României*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 165.

În ceea ce privește comuna Lunca Bradului, trupele horthyste s-au așezat aici, în septembrie 1940, amplasându-și pentru început trupele în „Poiana Socului”. Perioada imediat următoare s-a dovedit nefastă pentru locuitorii comunei, generând acte de violență și persecuții ale românilor din partea maghiarilor.

Și aici ca de altfel pe întreg teritoriul transilvan ocupat s-a recurs la concentrarea „bărbaților cu vârsta peste 20 de ani”, în cadrul campaniilor de lucru³⁴.

Aceste campanii în deplasarea spre vest au fost nevoite să efectueze diferite munci precum: săparea de tranșee de apărare și comunicații, canale, catacombe, construirea de cazemate din beton, căi ferate. În anii 1942–1943 au ajuns pe teritoriul Ungariei, Cehoslovaciei și Poloniei unde unii au fost prinși de către trupele rusești și deportați în „lagărele siberiene”³⁵.

Aceste lagăre pentru mulți dintre aceștia a însemnat sfârșitul de drum, deoarece nu s-au mai întors: Moldovan Nicolae, Gliga Ioan, Jârcan Ionică, Moldovan Gheorghe, Moldovan Nicolae, iar cei care s-au întors, au povestit cu amărăciune în suflet chinurile la care au fost supuși.

Teroarea și umilința nu i-a ocolit nici pe românii rămași în sat: bătrâne, copii, femei, aceștia erau bătuți doar pentru simplul fapt că erau români.

Un rol important pentru menținerea atmosferei de teroare l-au avut jandarmii, fideli exponenți ai politicii horthyste³⁶. Își băteau joc mai ales de bătrâni, care nu se puteau apăra.

Mulți localnici erau acuzați pentru furt sau pentru comportament jignitor la adresa maghiarilor pe baze netemeinice.

Calvarul la care au fost supuși locuitorii comunei pe parcursul celor 4 ani de stăpânire maghiară, a luat sfârșit în toamna anului 1944.

România a intrat în războiul anti-sovietic alături de Germania și aliații ei la 22 iunie 1941 cu speranța de a-și recăpăta măcar o parte din Transilvania de Nord,

³⁴ Ibidem, p. 295–296.

³⁵ *** *Istoria României. Transilvania 1867–1947*, Cluj-Napoca, 1999, Ed. Gheorghe Barițiu, p. 1478.

³⁶ *Mărturie orală*, 15.01.2003 - Vasile Iacob, Lunca Bradului nr. 351, născut la 18 iunie 1921.

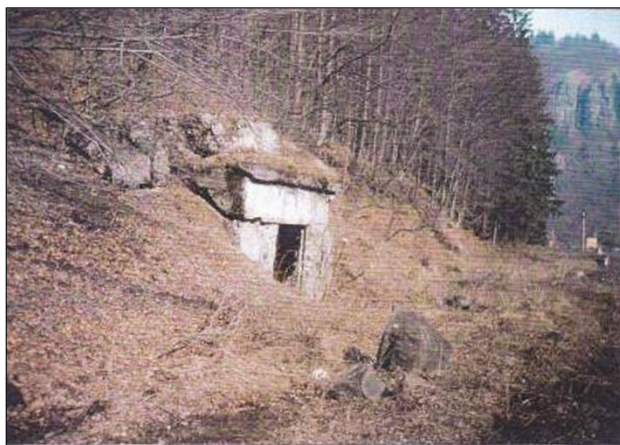
ocupată de trupele horthyste, în urma arbitrajului de la Viena din august 1940 și a recuperării Basarabiei.

Această decizie a făcut ca armatele române, să ajungă în intervalul 1941–1944, pe fronturile din Munții Caucaz, de pe Volga, Stalingrad și Crimeea, unde au pierdut sute și mii de oameni: morți, răniți și prizonieri³⁷. Eșecul de pe frontul de Est a adus cu sine noi suferințe pentru poporul român. Preluarea inițiativei strategice de către trupele sovietice în această zonă de operațiuni a determinat retragerea cu mari pierderi mai ales în rândurile armatei române.

În primăvara anului 1944, armatele sovietice, „au forțat linia Prutului”³⁸ și țara noastră s-a transformat într-un adevărat „teatru de război”, atât prin acțiunile terestre, cât și prin bombardamentele aeriene. Aceste evenimente duceau România la ruină și dezastru, producând uriașe pagube economice.

Situația militară a blocului german, s-a înrăutățit în vara anului 1944 și cu toate că depune eforturi pentru a se menține în luptă, devenise evident faptul că „Germania pierdea lupta și că noi trebuie să ieșim din război”³⁹.

Astfel, ziua de 23 august 1944, avea să aducă pentru poporul român deznodământul mult așteptat, anume salvarea țării de sub dominație hitleristă și a Transilvaniei de Nord de sub ocupație horthystă, cu toate că obiectivul a fost atins cu uriașe costuri în plan politic intern.

Adăpost de apărare hitlerist (cazemată)

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ *Mărturie orală*, 10.01.2003 - Hofman Ioan, Lunca Bradului, nr. 235, născut la 29 septembrie 1934.

³⁹ Marcel Știrban, Marius Bucur, Ghizela Cosma, Adrian Ivan, Marcela Sălăgean, Virgiliu Tărău- *Istoria Contemporană a României*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2001, p. 275.

Din această zi, armatele române, vor porni la luptă alături de trupele sovietice, acțiuni militare pentru salvarea Transilvaniei ocupate. Armata 7 de gardă sovietică, 27 sovietici și 6 A tancuri care desfășurau lupte în vestul Moldovei, se îndreptau spre Carpații Orientali, pentru a trece în Transilvania⁴⁰.

În Lunca Bradului, evenimentele care s-au petrecut în toamna anului 1944 au lăsat cele mai adânci urme în sufletele cetățenilor, moment în care teritoriile localității au devenit teatru de război.

La începutul lui septembrie, trupele horthyste au evacuat cetățenii din localitate, deoarece trupele sovietice 7 de gardă ce au înaintat pe la Ghimeș- Palanca și Biczăz⁴¹, spre Valea Mureșului Superior, se aflau la Toplița, localitate situată la intrarea în defileu la numai 20 km de estul comunei.

Aceștia s-au refugiat în pădure pe Valea Ungurașului și Fântânelului, unde au construit „buncăre de pământ” pentru a se adăposti de bombardamentele ce aveau să se desfășoare între trupele sovietice și cele nemțești. Rușii au înaintat rapid prin defileu, astfel încât, în numai două săptămâni, trupele acestora erau amplasate în partea de est a localității, alcătuind aliniamentul ce începea de la Piciorul Podgoarelor și se continua pe Valea Ilvei, Dealul Ilvei, până la Căpățâna și Ciungu Pâraielor.

Trupele horthyste și hitleriste (armata 8 germană) erau amplasate la vărsarea Sălardului, constituind aliniamentul dinspre Poiana Fântânelului, Dealul Nădăsoi și Sărăcin și Sălard, unde armata horthystă, a construit după ocuparea Transilvaniei o linie de fortificație, de unde putea controla defileul. Din aceste adăposturi, armatele nemțești și maghiare au opus rezistență timp de șase săptămâni.

În zona Sălardului, râul Mureș a fost închis cu sârmă ghimpată, capre de fier și mine, pentru a nu se putea trece mai jos de Sălard. Aici, nemții dispuneau de un tun mare, pe care l-au amplasat în tunelul CFR, de unde „aruncau câte două obuze”⁴²,

⁴⁰ Neagu Djuvara, *op. cit.*, p. 90.

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² Gheorghe Ștefan, *Marea Conflagrație a secolului XX, Al II-lea Război Mondial*, Ed. Politică, București, 1974, p. 894.

provocând pagube enorme în tabăra inamică și în spatele acesteia. Materialul de luptă, hrana și apa necesare, le transportau spre cazemate cu ajutorul unei linii CFF amplasate la Panduri.

Adăpost de apărare hitleristă din zona Sărăcin (cazemată)

Între cele două tabere inamice s-au desfășurat numeroase confruntări, însă cea mai crâncenă, s-a desfășurat pe locul numit Căpățâna, astfel încât „Valea Ilvei a devenit roșie de sânge”⁴³.

Deoarece operațiunile militare s-au intensificat și mulți refugiați (bătrâni, femei, copii) au fost răniți, armata hitleristă a forțat ieșirea acestora dintre fronturi, pentru a se deplasa în satele aflate în afara câmpului de luptă, la Pietriș, Morăreni și Rușii Munți.

După 4–5 săptămâni de lupte sângeroase, un cetățean - Rusan Savu - a reușit să informeze trupele românești, care duceau lupte crâncene la Oarba de Mureș și Târgu-Mureș, despre posibilitatea unui atac dinspre Reghin, contra trupelor nemțești și horthyste care formau rezistența de la Sălard. Astfel, înaintând dinspre Reghin, trupele armatei române, au prins la mijloc trupele inamice. Horthyștii și hitleriștii au fost înconjurați „timp de o săptămână dinspre răsărit de trupele sovietice și dinspre apus de

⁴³ Zaharia Gheorghe, Nicolae C., Bantea E., *August 1944- Mai 1945*, Tg.-Mureș, p. 14.

cele românești”, eveniment ce a dus în cele din urmă la retragerea inamicului peste munți și pe calea ferată spre Baia Mare⁴⁴.

Operațiunile militare desfășurate în defileu au lăsat în urmă sute și mii de morți, case și gospodării avariate.

Greutățile au continuat și după terminarea luptelor, deoarece mulți locuitori au fost omorâți de minele ce împânzeau localitate. De asemenea, au dus o luptă cu foametea și sărăcia care a urmat în anii de după război.

Pagubele materiale au fost refăcute în timp destul de scurt, dar rănille sufletești mai persistă și astăzi în sufletele celor care și-au pierdut părinții, frații și rudele.

S-au jertfit pe front, în timpul luptelor ce s-au desfășurat în defileu dar și în localitate, în cel de-al doilea război mondial următorii locuitori ai comunei: Cif Grigore, Vancu Andrei, Râpan Gheorghe, Buta Ștefan, Fridinsleo Mihaly, Băieș Ilie, Căluș Ioan, Jârcan Ionică, Ujică Emil, Vjică Constantin și Gliga Ioan.

Amintirea eroilor din Lunca Bradului care au căzut la datorie pe câmpul de luptă în timpul celor două războaie mondiale, pentru apărarea patriei este păstrată astăzi vie de imaginea monumentului ridicat de către locuitorii comunei cu concursul plutonierului major Nicola Ioan, în anul 1947, lângă Podul Gării.

Pe acest monument sunt gravate numele celor căzuți în primul și al Doilea Război Mondial.

*

Imediat după înfăptuirea actului de la 23 august 1944 pe scena politică românească își face tot mai simțită prezența Partidul Comunist, iar în Transilvania de Nord, a fost instaurată administrația sovietică, timp de cinci luni (din noiembrie 1944), care contribuia la realizarea educării, spre comunizare a populației⁴⁵.

⁴⁴ *Mărturie orală*, 28.12.2002, Constantin Croitor, Lunca Bradului nr. 361, născut la 24 mai 1934.

⁴⁵ *Ibidem*.

Instalarea guvernului minoritar, prezidat de Petru Groza, la 6 martie 1945, impus de Uniunea Sovietică, a marcat începutul unui șir de reforme ce au avut menirea să desăvârșească trecerea la noua societate comunistă în țara noastră.

Prima măsură luată de noul guvern a fost legiferarea reformei agrare, așteptată cu nerăbdare de sutele și miile de țărani, pentru a-și împlini visul lor de veacuri: pământul.

În Lunca Bradului, reforma agrară a fost pusă în aplicare în anul 1946, când au fost confiscate pământurile și locuințele transfugilor din timpul celui de-al Doilea Război Mondial cum au fost: baronul Bánffy, Felvinczi, Erni, Tökés Árpád etc. S-a constituit o comisie de împrumțărire la nivelul comunei, formată din Croitor Toader, primarul comunei, iar ca președinte al comisiei de împrumțărire a fost numit secretarul Cif Vasile. Comisia avea membrii pe Mălureanu Nicolae, Croitor Pavel, Radu Alexandru etc. Împrumțărirea s-a realizat în raport cu prevederile legii reformei agrare și în funcție de bunurile confiscate de la transfugi. Au fost împrumțăriți aproximativ 30 %, din totalul populației comunei, cu terenuri arabile, fâneațe și loturi de casă, unii chiar cu locuințe⁴⁶.

Au primit pământ, în primul rând, combatanții din războiul antihitlerist, în suprafață de trei iugăre fiecare; văduvele și orfanele, câte un iugăr și jumătate, apoi cei fără pământ câte un iugăr. Printre cetățenii care au fost împrumțăriți cu locuințe se numără: Croitor Ioan, Mălureanu Nicolae, Boaru Arghil și alții⁴⁷.

Reforma agrară a fost urmată la 11 ianuarie 1948, de Legea naționalizării întreprinderilor industriale și de reforma învățământului, la 3 august 1948.

Astfel, odată cu intrarea în aplicare a actului naționalizării principalelor mijloace de producție, a fost lichidată puterea economică a burgheziei, iar bunurilor lor materiale au intrat în proprietatea statului și producția a început să fie planificată.

⁴⁶ *Mărturie orală*, 09.01.2003, Hofman Ioan, Lunca Bradului, născut la 29 septembrie 1934.

⁴⁷ *Ibidem*.

La fel ca și întreprinderea forestieră, care se afla în proprietatea baronului Banffy și pădurile care se aflau în proprietatea baronilor Bánffy și Kemény, au trecut în proprietatea statului⁴⁸.

De asemenea și reforma învățământului a marcat comuna Lunca Bradului, ca și întreaga țară, o nouă treaptă de dezvoltare a învățământului. Noul regim politic a elaborat un vast program de măsuri, menite să transforme întregul învățământ, potrivit multor cerințe ale economiei și culturii comuniste. S-a dat un nou conținut învățământului, asigurându-i-se o strânsă legătură cu realitatea socialistă.

Concomitent cu aceste reforme, comuniștii au declanșat o puternică campanie de recrutare de noi membrii în cadrulul partidului⁴⁹. Această creștere a numărului membrilor ce simpatizau cu Partidul Comunist și-a găsit corespondent și în localitatea Lunca Bradului.

În comuna Lunca Bradului educarea în spirit comunist a populației a fost organizată de Consiliul Popular Comunal sub conducerea și îndrumarea Consiliului Comunal de Partid. Organul local al puterii a contribuit la respectarea și îndeplinirea sarcinilor economice, culturale și educative, trasate de către Partidul Comunist Român.

Această situație a durat până în decembrie 1989, când se produce căderea comunismului și revenirea la un regim democratic, pluripartid.

Înlăturarea de la putere a regimului comunist, în decembrie 1989, a însemnat pentru populația României, ca și pentru locuitorii localității Lunca Bradului, falimentul unui regim totalitar, care a gestionat economia și reforma de organizare a populației civile⁵⁰.

În aceste condiții puterea țării va fi preluată de către Fondul Salvării Naționale, organizație, care va prelua pentru început și administrarea locală, prin instaurarea unui regim democratic.

⁴⁸ *Mărturie orală*, 28.12.2002, Constantin Croitor, Lunca Bradului, nr. 361, născut la 24 mai 1928.

⁴⁹ Marcel Știrban, Marius Bucur, Ghizela Cosma, Adrian Ivan, Marcela Sălăgean, Virgiliu Târău, *op. cit.*, p. 90.

⁵⁰ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, Fond Documentar, Dosar nr. 30/1948.

La 31 decembrie 1989, s-a votat Decretul-Lege Nr. 8, care prevedea funcționarea partidelor politice și a pluralismului politic în România⁵¹.

Căderea lui Ceaușescu de la putere, a fost primită de către locuitorii comunei cu bucurie, în speranța unei vieți mai bune.

Odată cu instaurarea regimului democratic, s-au desființat Cooperativele Agricole de Producție, iar terenurile agricole au trecut în posesia țăranilor.

În comuna Lunca Bradului, datorită lipsei terenurilor agricole, singurele terenuri care au fost naționalizate în perioada comunismului, au fost pădurile, care au intrat în subordinea Ocolului Silvic. Astfel, aici, conform legii 18/1991, prin punerea în posesie a pădurilor s-a constituit „Fondul Forestier privat”, care însumează 281,7 ha⁵², afectând mai ales zonele joase ale Ocolului Silvic.

Politica economică deficitară privind industrializarea, promovată de regimul comunist a avut grave repercursiuni în viața economică post revoluționară a localității, prin falimentarea în anii 1990–1998 a întreprinderii forestiere, care reprezenta principala sursă de venit a localității. Această situație a dus la o criză a întregii comunități, deoarece în momentul în care cele două fabrici s-au închis, oamenii au rămas fără lucru, situație ce persistă și astăzi în localitate.

Pentru a ieși din actuala criză, localitatea are nevoie de un program care să dea soluții în problemele, care până în prezent nu au fost tratate cu interes de administrația locală cu toate că potențialul economic este unul deosebit.

Condițiile naturale, resursele materiale și umane administrate judicios, ar face în câțiva ani din Lunca Bradului, o localitate în care pauperitatea ar dispărea locul ei urmând a fi luat de prosperitate

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² Amenajamentele Ocolului Silvic Lunca Bradului pe anul 2000, p. 45.

7. ÎNVĂȚĂMÂNTUL. CULTURA. BISERICA

7.1. Învățământul

În Transilvania, dar și în afara arcului carpatic, școlii, îi revenea un rol fundamental în eradicarea stării de înapoiere economică și socială a satului românesc. Se urmărea sub simbolul generației pașoptiste, dezvoltarea unei clase țărănești educate, cu o conștiință națională mai activă, care să susțină pătura cultă în acțiunile ei.

Istoria învățământului românesc din comuna Lunca Bradului este strâns legată de aspirațiile românești din zonă, având ca centru de coordonare Reghinul, care pentru vremea aceea era „capitala celui mai mare comitat din Transilvania”¹.

Începuturile învățământului fiind în corelație cu apariția bisericilor, ca unice instituții de cultură în sate, se dovedește că pe lângă biserica ctitorită, în 1816, a funcționat și o școală confesională. Despre existența sa nu avem mărturii scrise. Totuși învățătorul Manolache Ioan fost director al școlii din localitate timp de 35 de ani, ne relatează într-o schiță monografică inedită, despre începuturile școlii din localitate.

Inițial ea a funcționat într-o clădire anume construită de locuitorii comunei, pe pârâul Fântânel. Era construită din două încăperi, din care una era sală de clasă, iar una era locuință, pentru învățător, care era și preotul bisericii.

Aici a funcționat școala timp de 20 de ani cu un singur post de învățător, în care a fost încadrat Toader Cif, având funcția de preot. Școala era frecventată de aproximativ 30 de elevi anual. A urmat apoi un nepot al său, pe nume Moise Cif. Școala a fost mutată de aici lângă biserică, pe locul numit „Pe piatră”. După Moise Cif, se mai amintește de învățătorul Gheorghe Telegan.

Pentru românii numiți (ortodocși), în ceea ce privește învățământul există un ordin al guvernului din 24 decembrie 1821, prin care se prevedeau următoarele:

¹ Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania, 1800–1867*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1971, p. 7, 13, 16, 136.

„* Cantorul va fi învățător instruind în casa proprie, primind ca plată de la fiecare familie cu copii, o ferderă de grâu;

* Comuna e obligată a procura lemnele și lumina de lipsă școlii și dascălului;

* Cantorii și învățătorii ca și celelalte profesii sunt scutite de serviciu militar, de impozite și alte sarcini publice;

* Preotul, prin îndemnul și sfaturile lui, va convinge pe părinți să-și trimită copiii la școală, iar pe cei recalcitranți îi va deferi organelor administrative, pentru a fi pedepsiți corporal sau cu închisoarea;

* Comunele să-și aleagă cantorii și învățătorii numai dintre acei cu asemenea pregătire.”²

După revoluția din 1848 se pune mai accentuat problema învățământului public care devine o problemă de stat, din anul 1850. Curtea de la Viena decretă că problema învățământului e de competența statului și a bisericii. Pe baza acestei dispoziții, episcopul Andrei Șaguna, statornicește principiul confesional în organizarea școlilor românești precizând „fiecare obște bisericească să-și facă școală rugându-l pe protopop să-și dea toată osteneala spre normalizarea trebuințelor școlare din protopopiatele lor”³.

Urmarea acestei dispoziții, a fost crearea numeroaselor școli publice din Transilvania. Astfel și la Lunca Bradului, este pomenit în anul 1858, un învățător, Petru Branea, considerat ca fiind capabil și având la școală 130 elevi. Era un număr mare de elevi, comparativ cu localitățile din jur, ca Toplița cu 161 elevi, Deda cu 104 elevi, localități mult mai mari și mai vechi decât Lunca Bradului⁴.

Această școală are continuitate, astfel în anul 1875 este cunoscut învățătorul Theodor Runcan⁵.

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ Arhiva Școlii Generale Lunca Bradului, Fond Documentar, *Înaltul Ordin Gubernial din 29 ianuarie 1858.*

⁵ Șerban Polverejan, *Contribuții privind școlile românești din Transilvania*, în Cumidava, vol. II, 1968.

Mai târziu, prin 1895, se ceează o nouă școală, prima școală laică la Ilva, iar paralel cu aceasta a funcționat și școala de pe Pârâul Bisericii.

În 1905, școala a fost mutată lângă noua Biserică Ortodoxă, unde a funcționat până în 1928. În această perioadă este menționat învățătorul Nașcu, ce ocupa și funcția de preot. Primul învățător calificat absolvent al Școlii Normale este Ioan Manolache și a funcționat în școala din comună, începând cu anul 1924.

Dezvoltarea învățământului în localitate la sfârșitul secolului al-XIX-lea este legat de dezvoltarea industriei forestiere. Crește în această perioadă nu numai numărul știutorilor de carte, ci și numărul celor cu pregătire profesională și superioară.

Aceasta o dovedește statistica din anul 1930⁶:

Sex	Total populație	Știutori de carte	Instruire primară	Instruire secundară	Instruire profesională	Instruire universitară	Alte școli superioare
Masculin	672	500	484	52	16	1	7
Feminin	649	412	433	57	10	1	1
TOTAL	1321	912	917	109	26	2	8

În anul 1929, s-a început construirea actualului local de școală într-o clădire de piatră care inițial avea destinația de a fi fabrică de cherestea, dar a fost abandonată vechea idee și, astfel, în anul 1930 s-a dat în folosință o sală de clasă, o cancelarie și un coridor unde s-a mutat vechea școală.

În anul 1928 a luat ființă în colonia fabricii de la Sălard, o școală primară. Astfel până în anul 1940, în localitate funcționau trei școli primare.

O contribuție pozitivă, între anii 1874–1940, în domeniul culturii și învățământului, pa Valea Mureșului Superior, aduce Despărțământul Reghin al Astei, care a luat ființă în anul 1861. Această asociație avea să revoluționeze întreaga viață

⁶ *Recensământul general al populației României, 1930*, vol. III.

spirituală a românilor, nu numai a celor transilvăneni, în direcția promovării prin literatură deci prin carte, a culturii naționale. „Ea a focalizat energiile și stădaniile întregii lupte de emancipare socială, națională și politică, spre un singur țel vital, pentru evoluția ulterioară a poporului român: «Unirea politico statală» – afirma profesorul Marin Șara, în „Studiul introductiv al culegerii de documente despre Despărțământul Reghin al Astrei 1874–1940.”⁷

Despărțământul Reghin avea o activitate intensă, într-o arie geografică largă ce cuprinde și Tulghesul, Biczul și chiar Ghimeșul. Localitatea Lunca Bradului, aflându-se în această arie, astfel reiese din Comunicarea nr. 85 din 1909, la poziția 23, figurează Palata- Palóta Ilva, iar în anul 1910, la 22 septembrie în tabelul taxelor apare Nașcu Nicolae, preot ortodox, cu suma de 10 coroane⁸.

În perioada 1940–1944, în timpul ocupației maghiare, a funcționat o singură școală cu patru posturi, în actualul local, cursurile ținându-se în limba maghiară și română. De la reforma învățământului din 1948, în actuala școală funcționau ciclul I, cu două secții (română și maghiară) și ciclul II cu secție română.

În urma aplicării legilor lui Apponyi Albert în anii 1925–1928, școlile cu limba de predare în limba română au fost declarate de stat și s-a introdus obligatoriu limba maghiară. Așa s-a ajuns la vidul cultural de înlăturare a analfabetismului la români.

Toți absolvenții de școli normale, în perioada interbelică, erau obligați să predea în aceste județe timp de trei ani cu un salariu stimulat. Dacă se stabileau definitiv în satul sau în comuna în care erau repartizați, deveneau cetățeni de onoare ai satului, primeau pământ, o sumă de bani pentru instalare și spor de salarii. În Lunca Bradului, un asemenea dascăl, a fost domnul Ioan Manolache⁹.

Tot în anii 1925–1928, a fost construită în satul Neagra o școală primară, care funcționează și astăzi.

⁷ ****Depărțământul Reghin al Astrei - Documente, 1874–1940*, Reghin, 2001, pag. 7.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, Fond Documentar, Dosar 38/1948.

Grădinița prin anii '60

Copii preșcolari

Astfel, în anul 1933, în comuna Lunca Bradului, au funcționat trei școli:

- una la gura de vărsare a pârâului Ilva, avându-l director, pe domnul Bungărzean;

- una la Lunca Bradului, în actuala clădire a școlii, unde erau două săli amenajate, director era învățătorul Ioan Manolache;

- una la Neagra.

În anii 1937–1938, au mai fost date în folosință două săli de clasă la școala din Lunca Bradului, astfel școala de la Ilva, se mută în clasele noi amenajate și domnul Bungărzeanu, devine revizor școlar.

Când au început concentrările în anul 1939, primii chemați sub arme au fost dascălii, deoarece aceștia erau și ofițeri de rezervă¹⁰.

În aceste condiții, învățător a venit Ion Arsenite „un moldovean molcom îngrijit la vorbă”. La clasele maghiare era doamna Bukaresti Anne. Mai târziu, au fost mobilizați atât învățătorul Ion Arsenite, cât și directorul Ioan Manolache. Clasele române au rămas fără dascăl. Părintele Eftimie Andrei, doctor în teologie, preotul bisericii ortodoxe din Lunca Bradului, s-a angajat voluntar și făcea cursuri cu elevii în două schimburi, clasele I–IV, dimineața și clasele V–VIII, după-masa. Acest preot era un „pedagog înnăscut”¹¹.

În anul 1940, însă, după cedarea Ardealului de Nord, a fost arestat, bătut și torturat, împreună cu alți români din sat și expulzați pentru că erau „venetici”¹².

După cedarea Ardealului de Nord, în Lunca Bradului, au mai funcționat clase cu predare în limba română. La clasele maghiare era învățător Bakos Jenő, iar la clasele cu predare în limba română, doamna Bukaresti Anna.

¹⁰ *Mărturie orală*, 14.01.2003, Oltean Vasile – Târgu Mureș, B-dul 1 Decembrie 1918, nr. 43, ap. 17, născut la 16.05.1926.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

7.1.1. Dezvoltarea învățământului după al doilea război mondial

Reîntorși din refugiu după eliberarea țării, locuitorii comunei, au cerut organelor locale să reînceapă cursurile școlii. Astfel, în luna noiembrie școala a fost pusă în funcțiune și număra la sfârșitul anului 1944–1945, 93 de elevi în clasele I-VIII și trei cadre didactice.

Reforma învățământului decretată la 3 august 1948, a marcat o nouă treaptă în dezvoltarea învățământului. Un prim obiectiv era lichidarea analfabetismului, a neștiinței de carte. Din recensământul anului 1948 reiese faptul că în Lunca Bradului existau 237 analfabeți¹³.

Organizându-se cursuri permanente de alfabetizare, acești cetățeni, au fost învățați să scrie și să citească, astfel încât în anul 1952, au mai rămas doar 161 analfabeți, care au fost școlarizați pe parcurs.

Numărul elevilor a început să crească de la un an la altul și odată cu aceștia s-au dezvoltat condițiile materiale ale școlii din comună. Școala a funcționat cu clasele I-VII, din anul școlar 1944–1945, până în anul școlar 1963–1964, de când a funcționat cu clasele I- VIII, până în anul 1969–1970, când s-a introdus treapta I de liceu.

Pentru perioada 1944–1964, relevantă este următoarea statistică¹⁴:

Anul	Număr cadre didactice	Număr elevi
1944–1945	3	93
1945–1946	3	97
1947–1948	3	76
1949–1950	7	105
1951–1952	9	107
1954–1955	12	108
1956–1957	14	119
1960–1961	17	377
1962–1963	18	356
1963–1964	19	375

¹³ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, Fond Documentar, Dosar 38/1948.

¹⁴ Arhiva Școlii Generale Lunca Bradului, Fond Documentar, Dosar nr. 24.

Treapta I de liceu a funcționat începând din anul școlar 1969–1970, timp de 20 de ani cu mici întreruperi, până la revoluția din decembrie 1989, respectiv anul școlar 1989–1990.

Profilul acestei trepte de liceu era prelucrarea lemnului, dar și mecanică pe o perioadă de doi ani între 1975–1976. Pentru instruirea practică a acestor elevi, în cadrul școlii a fost construit un local pentru ateliere cu specialitatea: tâmplărie și mecanică.

Evoluția elevilor în cadrul primei trepte de liceu, se prezintă astfel¹⁵:

Anul	IX	X	TOTAL
1969–1970	24		24
1970–1971	17	12	29
1971–1972		13	13
1972–1973	16		16
1973–1974		16	16
1974–1975	23		23
1975–1976	21	21	42
1976–1977	28	13	41
1977–1978	27	28	55
1978–1979		25	25
1979–1980			
1980–1981			
1981–1982	29		29
1982–1983	26	33	59
1983–1984	25	34	59
1984–1985	39	24	63
1985–1986	29	38	67
1986–1987	40	31	71
1987–1988	30	40	70
1988–1989	39	28	57
1989–1990	25	35	60

Paralel cu secția română a funcționat secția maghiară, cu clasele I- IV, până în anul școlar 1986–1987, când s-a desființat din lipsă de elevi. Efectivele de elevi au fost

¹⁵ *Ibidem.*

scăzute pe tot parcursul funcționării acestei secții, mai ales în anii 80, când numărul acestora a scăzut sub 10 elevi.

Clasele de secția maghiară au funcționat în clase simultane, până în anul 1973 I-III și II-IV, iar din acest an o singură clasă simultană ce cuprindea elevii din anul I, II, III, IV, de studiu.

După anii 1970, învățătorii care au predat la secția maghiară sunt: Gal Abel, Nagy Magda și Moldovan Iudit.

Numărul scăzut al elevilor de la secția maghiară, reiese și din statistica¹⁶:

Anul școlar	Numărul de elevi
1969–1970	35
1970–1971	32
1971–1972	32
1972–1973	34
1973–1974	30
1974–1975	19
1975–1976	18
1976–1977	18
1977–1978	7
1978–1979	7
1979–1980	8
1980–1981	11
1981–1982	13
1982–1983	10
1983–1984	9
1984–1985	6
1985–1986	9
1986–1987	5

În ceea ce privește evoluția elevilor și a cadrelor didactice la clasele I- VIII, avem o situație completă pentru perioada 1969–2016, cuprinsă în următoarea statistică¹⁷:

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

Anul scolar	Număr elevi clase primare	Număr elevi gimnaziu	Total elevi	Număr învățători	Număr profesori	Număr total Cadre didactice
1969–1970	140	185	325			24
1970–1971	111	175	286			24
1971–1972	106	163	269			22
1972–1973	107	151	258			21
1973–1974	100	160	260			21
1974–1975	149	137	286	6	11	17
1975–1976	128	138	266	6	11	17
1976–1977	147	130	277	7	12	19
1977–1978	147	119	266	6	10	16
1978–1979	171	142	313	8	10	18
1979–1980	158	153	311	7	10	17
1980–1981	150	179	329	6	11	17
1981–1982	140	190	330	6	14	20
1982–1983	135	189	324	6	16	22
1983–1984	144	131	275	6	13	19
1984–1985	145	164	309	6	14	20
1985–1986	150	162	312	5	14	19
1986–1987	127	171	298	5	14	19
1987–1988	145	181	326	5	14	19
1988–1989	144	175	315	6	14	19
1989–1990	140	169	309	6	15	21
1990–1991	147	162	309	7	12	19
1991–1992	126	140	266	5	10	15
1992–1993	112	139	251	4	11	15
1993–1994	197	135	232	5	10	15
1994–1995	111	135	246	5	8	13
1995–1996	106	120	226	5	8	13
1996–1997	114	104	218	6	7	13
1997–1998	111	104	215	6	7	13
1998–1999	111	110	221	6	8	14
1999–2000	98	110	203	5	9	14
2000–2001	108	134	242	6	11	17
2001–2002	93	130	213	5	12	17
2002–2003	81	111	192	4	10	14
2003–2004	85	106	191	4	11	15
2004–2005	83	93	176	4	11	15
2005–2006	76	85	161	4	10	14

Anul scolar	Număr elevi clase primare	Număr elevi gimnaziu	Total elevi	Număr învățători	Număr profesori	Număr total Cadre didactice
2006–2007	75	79	154	4	9	13
2007–2008	64	84	148	4	11	15
2008–2009	65	83	149	4	11	15
2009–2010	63	81	144	4	10	14
2010–2011	69	80	146	4	10	14
2011–2012	76	69	138	4	10	10
2012–2013	74	72	148	5	9	14
2013–2014	75	70	144	5	9	14
2014–2015	72	72	147	5	9	14
2015–2016	66	66	138	5	8	13
2016–2017	71	64	135	5	8	13

Se observă că din totalul elevilor, numărul acestora este mai ridicat în perioada 1979–1989, când depășește cifra 300. Odată cu revoluția din decembrie 1989, din cauza scăderii nivelului de trai, a locurilor de muncă, implicit a populației, se poate observa că numărul elevilor este în continuă scădere, ajungând astfel în anul 2000, la numai 203 elevi.

Școala Gimnazială din Lunca Bradului

Răsfoind cataloagele și documentele școlare, am observat că de bunul mers al funcționării școlii s-au îngrijit în perioada postbelică, următorii directori¹⁸:

1. Ioan Manolache - învățător, anul școlar 1940–1941, până în 1953–1954;
2. Nicolae Moșneg - profesor istorie-geografie, an școlar 1954–1955, până în anul 1957–1958;

¹⁸ *Ibidem.*

3. Ioan Oancea - profesor istorie, anul școlar 1958–1959, până în anul 1964–1965;
4. Ioan Boilă - profesor limba română, anul școlar 1965–1966, până în anul 1967–1968;
5. Marta Bucur - profesor matematică, anul școlar 1968–1968, până în anul, 1969–1970;
6. Valer Pop - profesor istorie, anul școlar 1970–1971, până în anul 1972–1973;
7. Maria Pop - profesor limba română, anul școlar 1973–1974, până în anul 1975–1976;
8. Elena Cif - profesor limba română, anul școlar 1976–1977, până în anul 1983–1984;
9. Leon Crișan - profesor fizică-chimie, anul școlar 1984–1985, până în anul 2015–2016;
10. Trombitas Daniel - profesor de matematică, din anul școlar 2016–2017, până în prezent.

Școala este dotată astăzi cu 14 săli de clasă din care: 5 cabinete (limba română, istorie, geografie, matematică și informatică), și trei laboratoare (fizică, chimie, biologie) și o sală de sport.

În cadrul școlii a fost înființată la 24 martie 1946, o bibliotecă cu 40 volume, donate de către „Casa Școalelor”, care pe parcurs a fost îmbogățită cu noi volume.

Alături de școala din Lunca Bradului, în satul Neagra, funcționează o școală primară de patru clase, unde anual numărul elevilor oscilează între 15–25 elevi în clase simultane.

În luna mai 1953 s-a creat în comună prima grădiniță cu cămin, lângă întreprinderea forestieră, care a funcționat la început cu un singur post. Mai târziu, căminul a funcționat cu două grupe, având 50 de copii supravegheați de patru educatoare. Astăzi, există trei grădinițe cu program normal, din care una în satul Neagra.

Cadrele didactice, prin activitatea lor didactică aduc satisfacții nebanuite pentru înarmarea elevilor cu cât mai multe cunoștințe.

A fi dascăl nu-i o muncă ușoară și nici la îndemâna oricui, dar făcându-se cu pricepere și cu dăruire își umplesfletul de bucurie.

Școala Generală clasele I-IV din Neagra

Colectivul cadrelor didactice din Lunca Bradului, 2016

7.1.2. Leon Crișan – un profesor care a dat viață școlii din localitate

Născut la data de 13 mai 1951, în orașul Reghin, județul Mureș, într-o familie de dascăli, prin tradiție, profesorul Leon Crișan, a urmat cursurile școlii elementare la Școala Generală nr. 8 din orașul natal. Cursurile liceale le-a urmat la Liceul de Cultură Generală Reghin, secția reală, până în anul 1970, după care a urmat în perioada 1970–1973, cursurile Institutului Pedagogic de 3 ani din Târgu-Mureș, Facultatea de fizică-chimie și obținând calificativul de șef de promoție.

A continuat studiile la Universitatea „Babes Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de tehnologie chimică, secția fizică-chimie în perioada 1973–1978.

Devine profesor în anul 1973 când a fost repartizat la Liceul de Cultură Generală Deda, apoi a lucrat în anul școlar 1974–1975 la Școala Generală Săcalu de Pădure, comuna Brâncovenesti, iar în perioada 1975–1978 la Școala Generală Săcalu de Câmpie, comuna Cozma.

Din septembrie 1978 a fost transferat ca profesor titular pe catedra de fizică-chimie de la Școala Generală Lunca Bradului, județul Mureș, școală unde a profesat 38 de ani, din care 32 de ani a ocupat funcția de director coordonator, funcție pe care și-a păstrat-o până la data pensionării în anul 2016.

A dobândit rând pe rând toate gradele didactice, după cum urmează: în anul 1977 a obținut definitivarea în învățământ, în anul 1983 a obținut gradul didactic II, iar în anul 1989 a promovat examenele și a obținut gradul didactic I.

Ca urmare a rezultatelor obținute în activitatea profesională, în anul 1986 a primit titlul de „Profesor evidențiat”, prin Ordinul 6550/1986 al Ministerului Educației și Învățământului, iar în anul 2001 a primit gradație de merit I. De-a lungul anilor a fost nominalizat ca membru în Comisii de Testare Națională sau a fost președintele Comisiei de Testare Națională la Școala Gimnazială Lunca Bradului.

A participat cu regularitate la activități de formare continuă la nivel de comisie metodică, cerc pedagogic, simpozioane, activități organizate prin Casa Corpului

Didactic, prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane (POS-DRU).

Printre aceste cursuri se numără, cursul de perfecționare în management școlar (1980), un stagiu de perfecționare profesională pe tema „Problematika reformei în educație” (1998–1999), un Stagiu de pregătire din cadrul Programului Național de formare pentru directori de unități școlare „Componenta Management și finanțare” (1999–2000), Programul de formare continuă „Manager European” - modulele I-II-III (2006–2007) etc.

Toate acestea, precum și auto-perfecționarea continuă au dus la promovarea concursului de selecție, din anul 2012 face parte din Corpul Național de experți în management educațional (Adeverința nr. 465/11.05.2012.).

De-a lungul timpului, elevii pregătiți pe băncile școlii din Lunca Bradului s-au regăsit pe băncile tuturor instituțiilor de învățământ de prestigiu din județ.

În ideea că școala, ca organizație, este a comunității și pentru comunitate a reușit să reprezinte unitățile de învățământ din comună, în calitate de consilier în Consiliul Local Lunca Bradului, în toate legislaturile de la revoluție și până în prezent. Școala s-a bucurat întotdeauna de atenția și sprijinul Primăriei, a Consiliului Local, a tuturor instituțiilor de pe raza comunei.

Școala din Lunca Bradului s-a implicat permanent în activitățile culturale și educative din comună, prin participarea elevilor și a personalului didactic, cu programe cultural-educative și sportive de înaltă ținută. Au ramas ca tradiție locală vizitele școlare la instituțiile reprezentative din comună (Primarie, Consiliul Local, Ocol Silvic, Poliție, Cabinetul Medical) și Programul Cultural-artistic de la Monumentul Eroilor, de Ziua Eroilor/Înălțarea Domnului.

Cursul ascendent al pregătirii profesionale și metodico-științifice a cadrelor didactice, rezultatele elevilor la învățătură și disciplină și oportunitățile deschise lor pentru mai departe, se datorează într-o mare măsură și în activității coordonat de către profesorul director Leon Crișan, fiu prin adopție al comunei, slujba căreia a fost un număr atât de mare de ani (38).

7.2. Cultura¹⁹

Tabloul vechii stări culturale a poporului român, deci și a locuitorilor din Lunca Bradului îl privim astăzi de la distanță care nu e numai a timpului ce s-a scurs ci și a unei bogate tradiții culturale ce s-a încrustat din folclorul local.

Pentru o dezvoltare mai rapidă a culturii din Lunca Bradului, a fost necesară construcția unui cămin cultural. Lucrările acestei clădiri au fost susținute de către primarul Ioan Zöld și secretarul Moldovan Ioan.

Astfel, în anul 1962, a fost dat în folosință primul cămin cultural din comună, având o sală de spectacol cu o capacitate de 350 locuri, o sală pentru bibliotecă, o sală de club, două vestiare și o sală mică.

În cadrul căminului cultural a fost instalat și un aparat de proiecție cinematografică, care a funcționat până în anul 1992.

Ansamblul artistic „Brăduțel” din Lunca Bradului

fiind dat în folosință în anul 1971, având o sală de spectacole de 200 de locuri, o bibliotecă și o sală pentru club.

În căminele culturale a luat naștere și s-a extins o puternică mișcare artistică de amatori, care pune în valoare arta populară locală și slăvește bucuria de a trăi.

Căminul cultural a fost reînnoit în anii 1987–1989, ocazie cu care au fost făcute două balcoane interioare și un balcon exterior, capacitatea sălii de spectacol, crescând la 500 de locuri.

Biblioteca anexată căminului cultural, are astăzi un număr de 6788 de volume.

Un cămin cultural a fost construit și în satul Neagra,

¹⁹ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, Fond documentar, Dosar nr. 39/1946.

Formațiile artistice de amatori, au realizat o activitate intensă în perioada 1962–1973, după care treptat activitățile culturale desfășurate pe scenă au început să se diminueze până spre începutul mileniului trei. În această perioadă spectacolele au fost realizate numai de către copiii de la școală cu ocazia unor sărbători mai semnificative din viața poporului: Ziua Națională a României, Crăciunul, Anul Nou, sub îndrumarea cadrelor didactice.

Comorile folclorului românesc sunt valorificate și puse în scenă, în prezent de ansamblurile folclorice din localitate „Ansamblul Brădulețul”, „Ansamblul La Poale de Călimani” dar și prin vocea deosebită a tinerei interprete de muzică populară și dansatoare Andreea Gabriela Petruț.

Ansamblul „Brădulețul”, înființat în anul 2009, aparține Casei de cultură și Primăriei din Lunca Bradului. Sunt instruiți cu mult talent și dăruire de către instructorii Irina Florea și Cristian Fărcaș, având coordonator pe doamna Moldovan Cristina. A participat la multe festivaluri atât în țară, cât și în străinătate, având și apariții televizate.

*Ansamblul „La poale de Călimani”
din Lunca Bradului*

Ansamblul La Poale de Călimani a luat ființă în anul 2016, din dragostea pentru tradiție și folclor a tinerei interprete Andreea Gabriela Petruț, și are la bază păstrarea celor mai frumoase tradiții și obiceiuri din localitate.

Valorile culturale și folclorice ale comunei au fost adunate de către familia Petruț într-un muzeu etnografic, model cultural etnic generat de conviețuirea etnică de e valea Mureșului superior, Muzeul Ciobotă-Petruț, inaugurat în luna august 2016, are drept scop păstrarea și valorificarea a tot ceea ce este autentic, frumos și specific poporului român.

În prezent, localitatea se bucură de numeroase activități și manifestări culturale și artistice precum:

❖ *Zilele comunei Lunca Bradului* – sărbătoarea are loc an de an, începând cu anul 2013, în prima sâmbătă sau duminică din luna septembrie.

❖ *Ziua Eroilor* – se sărbătorește anual de Înălțarea Domnului la monumentul eroilor din localitate, unde după un tedeum susținut de preotul din localitate, corul format din elevii Școlii Gimnaziale Lunca Bradului, coordonat cu măiestrie de prof. Alexandra Hăsmășan și prof. Ildikó Cecilia Onica, prezintă un program artistic, dedicat eroilor neamului care s-au jertfit de-a lungul timpului în localitate și pe întreg cuprinsul țării.

Monumentul eroilor

*Recunoașterea meritelor militare,
Antal Dumitru, 1926*

❖ *Ilva Fest* – „*Festinul Artelor și Prieteniei*” – organizatorul festivalului, Asociația Culturală „Patria Fest” – festivalul se desfășoară la sfârșitul lunii iulie pe Valea Ilvei, este locul unde muzica folck se îmbină cu poezia recitată în mod direct de către poeți, și caricaturi pline de culoare și mai ales de mesaj.

❖ *Măsura Oilor* - serbare populară tradițională, ciobănească, care se organizează în fiecare primăvară dă către proprietarii de stână din localitate.

7.2.1. Despre Ilva Fest

ILVA FEST - Festinul Artelor și Prieteniei

*„N-ai nevoie de foarte multe, ca să fii fericit,
E de-ajuns o mână de prieteni, în asfințit...”
Dinu OLĂRAȘU*

Sub egida acestui gând s-a născut ILVA FEST, în anul 2015.

A apărut din ideea de prietenie, în primul rând: să adunăm laolaltă pe prietenii oricărei forme de artă autentică, indiferent de forma de manifestare. Ne-am dorit și sperăm că am reușit să sprijinim și să aducem în fața celor care au ales să vină alături de noi muzica live, tradițiile, pictura, folclorul și poezia. Ne dorim să aducem pe scenă deopotrivă copii și tineri talentați, dar și artiști consacrați și apreciați. Credem că doar prin intermediul artei, credinței și prieteniei putem deveni mai buni.

Asociația Culturală „Patria Fest”, organizatorul festivalului, a avut alături oameni dragi din zonă care au pus umărul la realizarea acestei frumoase manifestări, prieteni din toată țara, precum și sponsori care ne-au sprijinit.

Ne dorim să putem, în fiecare an, să ne reinventăm prin Frumos, la ILVA FEST

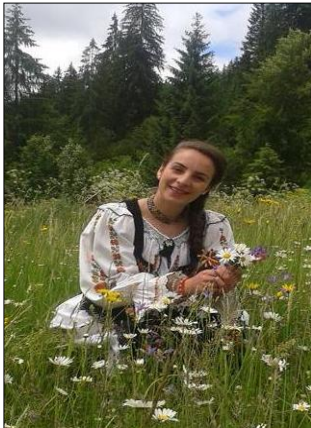

Aspect de la ILVA FEST

Daniel Iancu (cantautor) și Cristina Iordache, „gazdele și sufletul acestui festival”

7.2.2. Tânăra generație

Mă numesc Andreea Gabriela Petruț, m-am născut într-o zi frumoasă de toamnă, la data de 22 octombrie 1996, în comuna Lunca Bradului, Județul Mureș. Aici mi-am cunoscut adevărata familie, tata Gavril și mama Rusalina oameni deosebiți și cu frica lui Dumnezeu, purtându-mă pe brațe și ocrotindu-mă pentru a avea o viață liniștită lipsită de griji.

Cursurile învățământului preșcolar, primar și gimnazial le-am urmat la școala din comună alături de cadre didactice deosebite care m-au format ca persoană. Urmând ca mai tarziu să mă îndepărtez de casă și să încep cursurile în cadrul liceului, la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Toplița, județul Harghita, profil Pedagogic specializare învățător-educatoare, primul punct de plecare în formarea mea ca și cadru didactic. După

absolvirea liceului, am decis sa studiez câte puțin din toate urmand cursurile Școlii Postliceale Sanitare, specializare Asistent medical generalist, iar mai apoi fiind studentă în carul Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației specializare: Pedagogia învățământului primar și preșcolar.

Încă din copilărie am îndrăgit Folclorul și Tradițiile Populare Românești. De atunci fac parte dintr-un ansamblu renumit de dansuri populare „Cununa Călimanilor” din comuna Deda, județul Mureș unde am peste 12 ani de activitate, având ca îndrumători pe maestru coregraf Vasile Gabor și pe doamna primar Lucreția Cadar care mereu mă primesc cu brațele deschise în comuna lor frumoasă.

La vârsta de 16 ani am ales să pășesc pe drumul Cântecului Popular Românesc, m-am înscris în grupul „Flori Toplițene” coordonat de îndrăgita solistă de muzică populară Livia Harpa. Cântecul îmi este o oază de liniște și de regăsire sufletească și, tocmai de aceea, am ales sa urmez și cursurile Școlii Populare de Artă din Târgu-Mureș secția Canto Popular, având-o ca profesoară pe îndrăgita interpretă a cântecului popular Dorina Oprea.

Dragostea de cântec și joc am moștenit-o încă din moși strămoși. De aceea am hotărât împreună cu familia mea să păstrăm cu sfințenie obiectele, tradițiile și obiceiurile populare dând viață Muzeului Ciobotă-Petruț, loc minunat și plin de poveste. Din dragoste pentru tradiție și folclor românesc, am inițiat grupul „La poale de Călimani” care are la bază promovarea și valorificarea tinerelor talente, dar și păstrarea obiceiurilor tradiționale românești.

În vara anului 2015, după o scurtă vizită la Tabăra de pictură de la Bistra Mureșului am rămas foarte impresionată de frumoasele tablouri pictate în stil naiv de doamna Elena Harja, iar după aproximativ o săptămână am ales să dau viață unei povești, am pictat primul meu tablou în stil naiv. Chiar dacă la început nu aveam așa multă îndemânare, pe parcurs munca mea a început să rodească. Cu sprijinul domnului Ilarie Gh. Opriș și domnului Vasile Mureșan am reușit să devin o tânără membră a Asociației Artiștilor Plastici din Târgu Mureș, o familie numeroasă, cu oameni de valoare și cu o dragoste imensă pentru tot ceea ce înseamnă frumos.

Aflându-mă încă la o vârstă fragedă, calea spre succes abia acum începe să prindă contur și, tocmai de aceea, încerc pe cât posibil să fac din frumos o valoare.

Andreea Gabriela PETRUȚ

7.2.3. Copii talentati ai comunei

Am venit pe lume într-o zi minunată, de Sfântul Proroc Ilie, de unde derivă și numele meu Andrei-Ilie Istvan, la 20 iulie 2005, la poale de codru, pe Valea Mureșului Superior, unde doinele și horele sunt la loc de cinste.

Fiind crescut într-o familie în care muzica populară este îndrăgită și ascultată frecvent, am prins drag de ea și o fredonam.

Încă de la 4 ani, am încercat să imit mari interpreți. Mama mea, dându-și seama de talentul și calitățile mele vocale, a încercat să îmi ghideze pașii pe acest drum, încurajându-mă

să particip la diferite manifestări artistice: festivaluri, concursuri locale, județene, zile de sărbătoare ale comunelor din împrejurimi sau alte evenimente la care particip cu drag.

Iubesc folclorul, iar locul unde mă simt cel mai bine este scena, acolo unde pot să transmit și celor din jur dragostea mea față de cântec, de frumos și de minunatele plaiuri natale.

Pasiunea mea sunt instrumentele muzicale și în mod deosebit îndrăgesc vioara sunetele ei transpundu-mă într-o altă lume. E un instrument pe care-l iubesc și-l respect.

Sunt conștient că e nevoie de multă muncă, dar orice pasiune necesită sacrificiu, iar eu voi munci din plin pentru a-mi îndeplini visul.

Mă numesc Xenia-Simina Viġa, am 16 ani, sunt din Lunca Bradului și sunt elevă în clasa a X-a, a Liceului Teoretic „Octavian Codru Tăslăuanu” din Toplița. Îmi place să compun, iar, de fiecare dată când am ocazia, încerc să îmi perfecționez versurile și să fac poeziile din ce în ce mai frumoase.

Cuvântul

Cuvântul,
Singura armă care se poate întoarce împotriva ta!
Cuvântul,
Singurul pe care-l poți condamna!
Cuvântul,
Ce-i spus simplu și ușor,
Cuvântul,
Cu el schimbi viața tuturor!
Cuvântul,
Mereu atât de simplu și curat,
Cuvântul,
Simplu și adevărat
Cuvântul,
Ce câteodată-i dureros,
Cuvântul,
El spus cum trebuie, e cu folos.
Cuvântul,
Cu a lui putere te atinge,
Cuvântul,
Încet, încet el de învinge.

7.2.4. Despre Muzeul Ciobotă-Petruț din Lunca Bradului

Muzeul Ciobotă-Petruț reprezintă o întoarcere în istorie pentru locuitorii din comuna Lunca Bradului, dar și pentru cei de pe valea Mureșului Superior. Acesta cuprinde o colecție de straie populare, de obiecte și unelte din gospodărie folosite încă de la începuturi de țăranul român de pe aceste meleaguri.

Muzeul cu specific etnografic ne prezintă povestea minunată a strămoșilor noștri, povestea noastră peste timp, stând mărturie pentru cei ce vor urma, oferind totodată călătorie în timp care descoperă stilul de viață a generațiilor trecute pentru a nu uita obârșia strămoșilor noștri.

Muzeul Ciobotă-Petruț din Lunca Bradului

7.3. Biserica²⁰

Din pisania dăltuită în lemn de stejar, rezultă faptul că prima biserică ortodoxă din lemn, a fost construită în 1826; documente despre această biserică nu avem, deoarece acestea s-au distrus în primul război mondial. Această biserică veche, în acea perioadă, aduna comunitatea locală înfiripată pe Sălard, pe Jârca și Valea Ilvei, într-un loc mai bun și mai luminos, adică pe platoul dintre Fântânel și pârâul Bisericii.

Vechea biserică a fost dărâmată, iar credincioșii din comună erau hotărâți să construiască un nou locaș de închinare mai rezistent și mai încăpător.

Astfel în perioada 1905–1909, a fost zidită actuala biserică ortodoxă din Lunca Bradului, cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”, protopop fiind Sălăgean Galaction, iar preot Nașcu Nicolae²¹.

Biserica este zidită din piatră de râu cu mortar de var, înălțimea zidurilor este de 10 m cu un singur turn. Inițial a fost acoperită cu eternit, iar din anul 1963 cu tablă galvanizată. A fost clădită din fondurile parohiei și din contribuția benevolă a credincioșilor.

Planul lucrării a fost întocmit de către arhitectul Marconi. Reparații s-au făcut în 1922, în valoare de 150.000 de lei, în același an a fost pictată de Cabadeieff. Pictura a costat 415.000 de lei. În anul 1923, a fost sfințită de către Arhiepiscopul Nicolae Ivan al Clujului și Nichita Dume al Argeșului, fost protopop al tractului Reghin, împreună cu preoții Emil Nicolescu din Stânceni și preotul parorh Petru Cadar. Epitropi au fost Cif Grigore și Croitor Ștefan. Primarul localității în acele timpuri a fost Vasile Ichim²².

Înscrisuri despre această sfințire au fost consemnate în publicația clujeană *Renașterea*, unde se menționează²³:

²⁰ Arhiva Bisericii Ortodoxe din localitatea Lunca Bradului, Fond: Evidențele Bisericii „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” – Lunca Bradului.

²¹ Arhiva Bisericii Ortodoxe din localitatea Lunca Bradului, Fond: *Evidențele Bisericii „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” – Lunca Bradului*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

„O primire frumoasă s-a făcut arhierului în Lunca Bradului de către credincioșii parohiei, în frunte cu parohul Petru Cadar. S'a servit vecernia cu priveghere, iar a doua zi Vineri, în ziua de Nașterea Născ. de D-zeu a urmat sfințirea bisericii.

Sfințirea Bisericii Ortodoxe din Lunca Bradului la 1923

P.S.S. a rostit o caldă cuvântare de povețe și îndemnuri frumoase.pentru popor. După banchet la care s-au rostit toastele obicinuite P.S.S. a făcut o vizită canonică în parohia vecină Răstoșnea, unde a fost așteptat cu alai de preotul Alexandru Bordaîn fruntea întregului popor adunat la biserică.P.S.S. a ținut și aici o cuvântare instructivă accentuând în special dezastrul alcoolismului. Corul episcopiei a dat în seara acelei zile un concert în Lunca Bradului, ascultat de un public numeros, iar pe urmă trecând în sala de petreceri a poporului l-a delectat cu cântece populare și naționale procurându-i multă plăcere și însufletire.”

- 2010- Biserica a fost pictată de către pictorii Fluțar Alexandru din Vatra Dornei și Gabor Constantin din Lunca Bradului;
- S-a realizat încălzirea centrală;
- 2014 - s-a executat iconostasul din stejar sculptat tradițional de către sculptorul Ciubotă Dumitru din Toplița și sfințită de Înaltpreasfintitul Irineu al Alba Iuliei.

*Biserica Ortodoxă
din Lunca Bradului*

chirilice²⁵:

- Penticostar Sibiu 1841;
- Apostol Blaj 1841;
- Minei Triod Buda 1861;
- Liturghier Sibiu 1856.

Casa parohială are 5 camere spațioase și a fost ridicată în anul 1905, din piatră

Se cunosc următorii preoți care au slujit în cadrul parohiei ortodoxe Lunca Bradului:

- Mureșan Mihăilă;
- Matei Zaharie 1878–1894;
- Nicolae Nașcu 1900–1912;
- Cadar Petru 1912–1933;
- Andrei Eftimie 1934–1940;
- Bucur Teodor 1940–1962;
- Bâlașcuță Dumitru 1962–1968;
- Ierom Mihail Goia 1968–1970;
- Pop Viorel 1970–1987;
- Burian Vasile Sorin 1989 - până în

prezent.

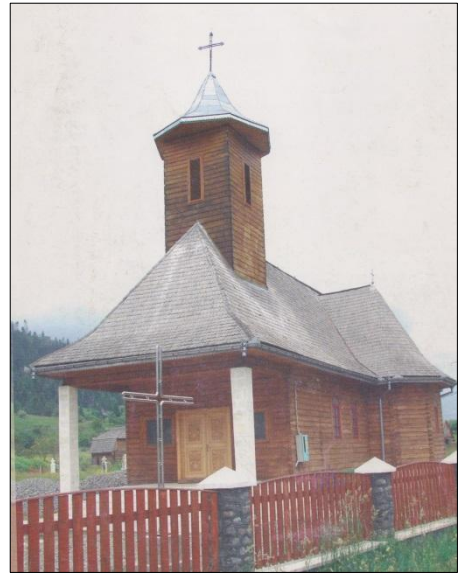
În arhiva parohiei se găsesc următoarele cărți de cult vechi cu litere

²⁵ *Ibidem.*

de râu, din fondurile parohiei.

În anul 1998, a început construcția unei case mortuare, din inițiativa preotului Vasile Burian, care este dată în folosință în prezent.

Pe valea Ilvei, a fost construită o bisericuță din lemn cu hramul „Adormirii Maicii Domnului”. A fost sfințită la 15 august 1998, de preotul dr. Vasile Citirigă și preotul Vasile Sorin Burian. Ctitorul acestei bisericuțe este Lucia Mătea, iar construirea a fost efectuată de meșterul Vâlcu Alexandru²⁶.

*Biserica „Nașterea Maicii Domnului”
din Neagra*

În comună mai există o biserică ortodoxă, în satul Neagra, dar aceasta aparține parohiei ortodoxe din Stânceni. Această biserică are hramul „Intrarea în Ierusalim a Domnului” și „Nașterea Maicii Domnului”, a fost zidită între anii 1999–2008.

Piatra de temelie a fost pusă la data de 19 iulie 1999 de către Înaltpreasfințitul Arhiepiscopul Andrei al Alba Iuliei, împreună cu un sobor de preoți. Fundația bisericii se construiește în același an, lucrarea fiind susținută de bunăvoința credinciosului Mate Gavril, care a sponsorizat piatra de la cariera din Meștera și de bunăvoința directorului Fargo Emil de la Barajul Răstolița, care au sponsorizat lucrarea cu alte materiale. Construcția a fost ridicată din lemn de brad de către meșteri locali, coordonați de către Petru Cif.

Tencuiala interioară și pregătirea pentru pictură a fost executată de către Grigore Șular și Gheorghe Teslovan, iar pictura a fost executată de către pictorul Costel Gabor.

Biserica este condusă de preotul paroh, Iconom Stavrofor Piti Eugen, a fost sfințită la data de 6 iulie 2008 tot de către Înaltpreasfințitul Arhiepiscopul Andrei al

²⁶ Simion Ilie Frandăș, *Lunca Bradului. Repere în timp*, Ed. Tipomur, Tg. Mureș, 2002, p. 21.

Alba Iuliei.

Deoarece în localitate există și alte culte, a fost necesară construirea unor biserici care să reprezinte fiecare tradiție religioasă.

Comunitățile romano-catolice, au avut pe locul numit Pârlituri o biserică amenajată în incinta unei case, iar din anul 1938 s-a construit biserica actuală. Biserica reformată s-a construit în primii ani de după război.

7.3.1. Scurtă istorie a Bisericii romano-catolice și comunitatii din Lunca Bradului

*Biserica Catolică
din Lunca Bradului*

*Biserica Catolică,
aspect din interior*

Lunca Bradului este o localitate situată în partea nordică a județului Mures, în Defileul Muresului, între munții Gurghiului și Harghitei. Localitatea este caracterizată de diversitate, atât din punct de vedere etnic, cât și religios.

Localitatea a fost martora multor evenimente istorice. Astfel, a devenit punct

strategic în cele două războaie, datorită faptului că era traversată de calea ferată. În timpul celor două mari conflagrații mondiale, multe persoane s-au refugiat în alte părți: unele s-au întors, iar altele și-au găsit alt cămin sau altă țară.

Din cauza lipsei de pământ arabil fertil, aici nu s-a făcut colectivizare în perioada comunismului. În aceste condiții, principala ocupație a oamenilor a constituit-o exploatarea și prelucrarea lemnului. Agricultură a constituit o ocupație pentru oameni în foarte mica măsură.

Perioada industrializării a atras aici multe persoane, care, după schimbarea de regim petrecută în 1989, cu greu și-au mai găsit mijloace de subsistență.

Slujbele religioase în anul 1890, se țineau într-o locuință privată. În anul 1936, groful Bánffy cumpăra această casă și o transforma în capelă. În anul 1970, capela este afectată de un incendiu puternic. În urma acestui eveniment, capela a primit în dar de la Biserica din Joseni o frumoasă pictură de altar, având ca temă Înălțarea Maicii Domnului.

Din cauză că mica capelă se afla în pragul dărâmbării, în anul 2008 aceasta a fost reconstruită din temelii, beneficiind de fonduri provenite din proiecte, sprijinul autorității publice locale și al enoriașilor. În data de 25 octombrie 2008, biserica reconstruită a fost sfințită de episcopul Tamás József.

Comunitatea catolică este mică și este îmbătrânită, însă încearcă din răsuferință să se mențină. Dovadă stă faptul că, în timpul reconstrucției bisericii, mulți și-au adus aportul la refacerea acesteia. În prezent, slujbele religioase se țin o dată la două săptămâni.

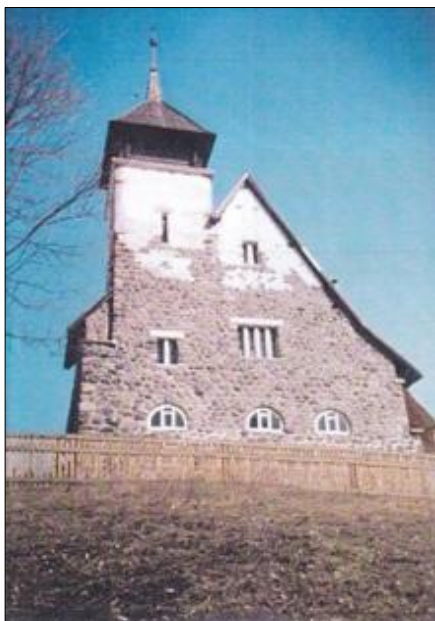
Eu, în calitate de preot al acestei localități, mă rog ca, peste o sută de ani să aibă cine să locuiască pe aceste frumoase meleaguri și să aibă cine să se roage Creatorului nostru. Am convingerea că putem să ne asigurăm viitorul cu speranță, credință și multă muncă.

MÁRTON István, preot-paroh Stînceni

7.3.2. Istoricul Comunității Reformate din Lunca Bradului

În anul 2010, când preoții slujitori ai Protopopiatului Reformat al Gurghiului au fost rugați de protopop să scrie istoricul comunităților reformate în care slujesc (pentru un album foto cu biserici reformate din protopopiat) am început cu următoarea observație: „Istoricul Comunității Reformate din Lunca Bradului este scurtă față de alte Comunități din Protopopiat și după socotelile omenești viitorul este la fel de scurt.”

Filia Reformată din Lunca Bradului ca denumire cultică este amintită în documente scrise prima dată în anii 1880 (Procese verbale de vizită a Protopopiatului Reformat al Gurghiului între 1880–1935). Menționez că prezența reformatilor din localitate se datează împreună cu istoricul localității.

*Biserica Reformată din Lunca
Bradului*

În anul 1880 este evidențiat ca formă cultică existentă. În recensământul din 1850, Lunca Bradului este amintită cu 246 de suflete (Istoricul localităților din Defileul Mureșului de Sus), însă acest recensământ nu diferențiază naționalități și religii.

Un proces verbal protopopial din 1860 dă „ordin” preotului reformat din localitatea Aluniș și Vălenii de Mureș (Porcești) să organizeze Diaspora Reformată din Defileul Mureșului de Sus. Reformații din Defileul Mureșului la început au trăit în Diasporă ca organizație cultică și au fost slujiți când din Aluniș când din Vălenii de Mureș.

La început slujbele au fost ținute numai de sărbători mari: de Crăciun, Paști și Rusalii. Bineînțeles că slujbele ocazionale: botezuri,

înmormântări, nunți au fost slujite la timpul lor. Perioada de la începuturi până la construirea căii ferate Târgu-Mureș–Brașov o putem numi perioada „plutașilor” în istoria localității și a Comunității Reformate. Materialul lemnos din proprietățile baronului Bánffy, singura cale de transport fiind apa, adică Mureșul, aduce primii muncitori din anii 1730. În prima perioadă pe acești muncitori îi putem numii

„sezonieri” fiindcă transportul pe Mureș a masei lemnoase era legat de volumul crescut al apei, adică toamna și primăvara. Istoricul localității începe cu istoria plutașilor din Defileul Mureșului. Comerțul cu materialul lemnos pe apă, adică transport în formă de plută, nu a fost invenția familiilor neînsemnate din zonă stabilite de baron, care se ocupau de păstorit și de evidențierea animalelor sălbatice pentru „plăcerile vânătorești” a celor bogați, ci s celor din Zona Gheorgheni de unde au pornit primele transporturi pe Mureș.

Defileul Mureșului de Sus este bogat în păduri, cu masă lemnoasă valoroasă. Pentru plutașii din zona Gheorgheniului, Lunca Bradului a fost prima „parcare” înainte de intrare în zona mai strâmtă și periculoasă a drumului, de multe ori până la Arad sau chiar la Szeged (Ungaria).

Denumirea localității este legată de această „parcare” a plutașilor. Legenda denumirii localității spune că „plutașii au legat plutele de un brad” și de aici este denumirea. Nu vreau să contrazic pe nimeni, dar denumirea localității „Lunca Bradului” este o denumire din perioada comunismului, personal nu văd legătură cu vechea denumire a localității. Numele localității, după documente scrise au fost altfel: „Ilva”, „Polet Ilva”, iar în 1854, „Palota”, „Páluta”.

După hărțile „Ministerului Apărării Imperiului Austro-Ungar” este evidențiat un „golf” la revărsarea pârâului Ilvei în Mureș. Consider că acest loc a fost locul de parcare. Când volumul de apă a Mureșului a permis plutitul, plutele din bazinul Gheorgheniului, una după alta au pornit pe Mureș. Înainte de intrarea în zona periculoasă a Defileului au parcat. De multe ori în „parcare” pentru plute s-a adunat material lemnos pentru un palat întreg. Consider că denumirea „palat” de aici provine. De unde provine al doilea cuvânt „Ilva”? Luând în considerare etimologia cuvântului, putem spune că înseamnă „să ne rugăm”. În „parcarea” din Lunca Bradului a fost o tradiție. După descrieri putem considera, că cine a plecat pe o plută, și-a luat rămas bun de la familie „am plecat, dar nu știu dacă mă întorc”. (Întâmplarea tragică a plutașului Vigh Albert. A murit la Borzia.)

Multe familii din Defileul Mureșului au venit la Lunca Bradului fiind un loc potrivit pentru câștig, ca angajați ai baronului Bánffy. Au devenit specialiști în plutărit. După o perioadă scurtă în care au lucrat ca „sezonieri”, și-au adus și familiile.

Oamenii ajunși aici au primit loc de casă în „concesiune” sau au cumpărat locul.

Într-un scurt timp totul s-a schimbat. În anul 1905 s- a construit calea ferată între

Tg.-Mureș și Brașov. Transportul pe apă a avut o concurență. Încet, transportul pe calea ferată a materialului lemnos, a înlocuit transportul de pe apă. Transportul a fost posibil în tot cursul anului, zona a oferit locuri de muncă și un venit mai bun decât agricultura. Între timp, Lunca Bradului s-a dezvoltat. Din satele Văii Mureșului și din Bazinul Gheorgheniului tot mai mulți au venit și au devenit locuitori ai satului. Încât la recensământul din anul 1941 localitatea are 2462 de suflete, din care: 1369 maghiari (unguri), 888 români, 53 nemți, 152 altele. Ceea ce pentru Guvernul din aceea perioadă, dă un impuls pentru construirea unei noi biserici în locul bisericii distruse în primul război mondial.

O să mă întorc la construirea bisericii. Odată cu calea ferată, în localitatea Sălard s-a construit o fabrică de cherestea cu 12 gater pe aburi. Muncitorii au sosit în 90 % din Valea Mureșului și Bazinul Gheorgheniului (reformați-catolici). După scurt timp muncitorii reformați, cu sprijinul baronului Banffy construiesc o biserică din lemn, ceea ce se întâmplă și în Lunca Bradului. Comunitatea Reformată din Sălard era mai numeroasă în aceea perioadă (1905–1919) decât Filia din Lunca Bradului. A fost loc de muncă, un venit convenabil la fabrica de cherestea. Comunitatea a fost slujită în aceea perioadă din Aluniș. În primul război mondial fabrica și gaterile au fost distruse. Cele 12 gater au fost bombardate. Locuitorii au părăsit localitatea.

După primul război mondial au fost reconstruite doar două gater, ce nu a oferit locuri de muncă ca înainte. Între timp Lunca Bradului a devenit centru de prelucrare. Din Sălard membrii comunității s-au mutat, mulți în satul natal, mulți în Lunca Bradului. După primul război mondial începe adevăratul istoric al Comunității Reformate din Lunca Bradului și al localității. Între cele două războaie nu este mare schimbare în viața Comunității. Mare schimbare aduce anul 1940. Am amintit datele recensământului din 1941, o populație semnificativă de reformați. Biserica veche din lemn a fost distrusă și era necesară construirea unei biserici noi. Terenul și materialele necesare pentru construcție au fost donate de baronul Bánffy. În anul 1943, Comunitatea a obținut toate aprobările și după proiectul arhitectului Debreczeni László s-au început lucrările. În aceea perioadă Comunitatea are propriul preot pe Révész István. Lucrările de construcție au fost conduse de inginerul Páter Béla.

Anul 1945 a adus mari schimbări în viața Comunității și nu pozitive. În 1954 au terminat lucrările de construcție, în 31 octombrie a fost sfințită de protopopul

Protopopiatului Reformat al Gurghiului. Din anul 1945, Filia Lunca Bradului aparține de Răstolița-Iod, de unde este slujită.

Din două în două săptămâni sunt slujbe. Biserica este construită din piatră și lemn respectând specificul zonei și are o lungime de 18 m, o lățime de 9 m, înălțime de 14 m și turnul are 23 de m. Este compusă din sanctuar, sală, scara turnului și galerie. În turn are două clopote, clopotul mare de 120 kg și a fost turnat în anul 1920, clopotul mic 65 kg, turnat în anul 1923. Masa Domnului provine din 1954 și a fost donată de Cseh Sándor. În anul 1995 Comunitatea numera 158 de membrii, iar în momentul de față (2016) numără 31 de membri.

NAGY Ferencz, preot paroh

Clopotele Bisericii Reformate

*Biserica Reformată – interior
(foto Niry Hunor)*

7.3.3. Biserica Comunității Baptiste

Fondată în anul 1991, Biserica Baptistă, are conducător pa Mureșan Gelu și pastor pe Vodă Nicolae. Numărul credincioșilor înscriși în cultul religios baptist este de 11²⁷.

În număr relativ redus, se mai află și persoane înscrise la alte culte precum: adventiști, penticostali etc, însă aceștia nu au propriul lor lăcaș de cult.

²⁷ *** Datele au fost preluate din Arhiva Bisericii Baptiste din localitatea Lunca Bradului.

7.3.4. Un om demn de toată lauda – preotul parorh Burian Vasile Sorin

Parorhia ortodoxă din Lunca Bradului, păstorită începând din anul 1989 de către părintele Burian Vasile Sorin, născut la 10 octombrie 1964, un om cu suflet mare, harnic, care muncește cât e ziua de lungă, deoarece consideră că „fără muncă și ajutorul lui Dumnezeu nimic nu se poate face”, un om cu dragoste de Dumnezeu și de semenii.

Preotul parorh Vasile Sorin Burian cu soția, doamna Elena

Predând religia în Școala Gimnazială din comuna Lunca Bradului a văzut că unii copii nu au pachetul cu mâncare și că mulți copii rabdă foame, motiv pentru care părintele a luat decizia să le ofere o masă caldă. În prezent, 70–80 de copii ai Școlii Gimnaziale Lunca Bradului merg la masa de prânz. La ora 12, merg copiii din clasele

primare care termină mai devreme cursurile, apoi pe la orele 13–14 cei de la gimnaziu.

Selecția copiilor nu s-a făcut după venit pe membru de familie sau religie, fiind primiți la mâncare toți copiii indiferent dacă sunt ortodocși sau aparțin altor culte. Masa caldă pentru școlarii din Lunca Bradului e gătită de mai bine de 17 ani, începând cu anul 1999 din banii bisericii, din banii de la slujbe, dar și cu sprijinul credincioșilor care mai donează bucate și din alte sponsorizări. De pregătirea mâncării se ocupă o femeie din sat, Stela Buta, plătită la început din banii preotului, apoi, prin încheierea unui protocol de către primărie.

Hărnicia și devotamentul față de Biserica din Lunca Bradului și credincioși, l-au determinat pe Părintele Vasile Sorin Burian să renoveze complet biserica începând cu anul 2010. Rând pe rând s-au efectuat următoarele lucrări:

- împodobirea cu pictură în tehnica fresca, de către pictorii Fluțar Alexandru din Vatra-Dornei și Gabor Constantin din Lunca Bradului;
- a realizat sistemul de încălzire centrală cu toate anexele gospodărești;
- s-a montat gresie pe toată suprafața interioară a bisericii;
- s-a făcut mobilierul bisericesc, iconostasul din stejar sculptat tradițional de către sculptorul Ciubotă Dumitru din Toplița;
- s-a înzestrat Biserica cu Evanghelie, Sfinte vase, fețe Sfânta masă, cruci de binecuvântare, veșminte preoțești, cărți de cult, prapori, candelabre noi și altele.

Toate acestea fiind terminate în duminica, 15 mai 2016, în localitatea Lunca Bradului a poposit Înaltpreasfințitul Părinte Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei, alături de un ales sobor de preoți și diaconi, a oficiat slujba de binecuvântare și sfințire a bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”.

7.3.5. Despre pictorul iconar Gabor Constantin

Gabor Constantin²⁸, născut în comuna Lunca Bradului, jud Mureș, la data de 20 mai 1968, face clasele elementare în comuna natală, după care urmează cursurile Liceului de Artă Tg.-Mureș. Pasionat de pictură încă din copilărie, pasiune moștenită de la tatăl său, cunoscut ca și pictor în localitate.

De la vârsta de 23 de ani lucrează pe șantiere de pictură bisericească, a pictat o serie de biserici în totalitate, iar altele în colaborare cu alți pictori iconari. Printre bisericile pictate se numără: „Sfintii Arhangheli Mihail și Gavril din Lunca Bradului, „Intrarea în Ierusalim a Domnului” și „Nașterea Maicii Domnului” din Neagra, biserica Cuștelnic Târnăveni centru restaurare pictură, Ciuășu de Câmpie, Sebiș, Rușii Munții, Monor, Ilva Mare – Bistrița Năsăud Biserica Prislop – lângă Baia Mare Sat Cheț – com Marghita Stolna – Cluj Napoca Boian – Cluj, Ferbeziu din Baia Mare, Capela din Dej etc. „Compozițiile echilibrate, desenul sigur și fin, conturând fizionomii pline de naturalețe și expresivitate, utilizarea unor culori vii, combinate cu fondul de aur strălucitor, dovedesc competența iconarului Constantin Gabor, ca un pictor experimentat, cu o mână formată și cu un simț al culorii desăvârșit.”²⁹

„Picturile sale sunt executate cu mâna liberă, temele zugrăvite reprezintă scene din viața Mariei, a lui Iisus și a sfinților protectori ai muncii și sănătății.”³⁰

²⁸ Ilarie Gh. Opreș, Vasile Mureșan, Marcel Naste, *Iconari mureșeni contemporani*, Asociația Artiștilor Plastici, Editura NICO, 2013, pag. 111–116.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

Icoane executate de Gabor Constantin

Gabor Constantin la lucru

8. ETNOGRAFIA ȘI FOLCLORUL

8.1. Așezările

Mediul geografic în care s-a construit comuna Lunca Bradului se încadrează în tipologia zonelor montane și submontane.

Fiind o localitate răsfirată, de-a lungul văilor adiacente s-au extins în lungul cursului Mureșului Superior.

Din punct de vedere economic și funcțional acestea se înscriu în categoria de tip agricol-pastoral, specifică satelor de munte.

8.2. Gospodăriile

Gospodăriile în general sunt permanente situate în vatra satului, dar și în afara acestuia. Mai există și locuințele temporare, pentru vară, numite colibe. Stânele sunt în prezent unicele locuințe de vară. De asemenea în afara satului mai sunt construite colibe tăietorilor de lemne.

Principalele componente ale gospodăriei sunt: casa de locuit, grajdul pentru animale, poiata pentru oi, cotețele pentru porci și păsări, șoproanele pentru adăpostirea uneltelor și mijloacelor de transport și a lemnului de foc.

În unele gospodării se mai găsesc cuptoare pentru copt pâinea și bucătării de vară.

De obicei, gospodăriile sunt cu curte dublă: curtea din fața casei, cu bucătăria de vară, fântâna, grădinița cu flori și curtea din spatele casei, în care se află ocolul vitelor, grajdul, poiata, cotețele și șopronul.

Un loc aparte îl ocupă țarcurile cu căpițe de fân pentru furajarea animalelor iarna.

8.3. Locuințele

Locuințele tradiționale erau în plan dreptunghiular, de două tipuri: cu două încăperi, cu prispă în față ori cu târnaț și locuințe cu trei încăperi, cu filigorie având acoperișul în patru ape în filigorie în două ape¹.

Casă țărănească cu filigorie (începutul sec. al XX-lea)

În locuința tradițională spațiul interior era compartimentat la casele cu două încăperi în tindă și camera de locuit care se mai numea și camera dinainte. La casele cu trei încăperi mai apare o cameră de oaspeți numită casa dinainte.

Treptat tinda a devenit, bucătărie, unde se mai și dormea, iar camera de locuit a devenit dormitor.

Primele case din comună erau construite din lemn, astfel, în anul 1898, în Lunca Bradului, din cele 209 case, toate erau construite din lemn „acoperite cu șindrilă”².

Ca mobilier specific erau: paturile, mesele rotunde, pătrate sau dreptunghiulare, blidarele și scaunele cu sau fără spătar. În camerele pentru oaspeți paturile erau acoperite cu cele mai valoroase textile de interior: țoale, lipidee, perne cu fețe brodate la capete.

¹ Pop Valer- „Sisteme de păstorit în Munții Călimani”, în: Marisia, XIII-XIV, Tg. Mureș, 1984, p. 412.

² Bocoș Florian, Elemente de istorie a localității Lunca Bradului, Centrul de Studii Transilvania, Cluj Napoca, 2001, p.12.

Pentru depozitarea obiectelor de îmbrăcăminte se foloseau canapelele cu lădoi.

Textilele de interior erau sumar ornamentate, Țoalele erau înzestrate cu urzițe albe, negre sau sure.

Noile locuințe sunt mai moderne, formate din mai multe încăperi. „Oamenii mai înstăriți și-au construit case cu etaj.”

Lemnul este înlocuit treptat în construcția caselor de materiale industriale (prefabricate), precum: cărămizi, bolțari, plăci BCA, țigle, tablă din aluminiu, plăci azbest.

În zona centrală s-au construit blocuri de locuit între anii 1965–1989³, unde s-a asigurat alimentarea cu apă și canalizarea lor, prin soluții locale, puțuri de preluare a apei și prelucrarea ei într-o uzină de apă.

Încălzirea locuințelor se realizează cu lemn arse în sobe, alimentare cu gaze, nu există.

8.4. Vestimentația

Portul locuitorilor din localitate, până nu demult era portul popular.

Acesta la bărbați era alcătuit din: cioareci din pânură pentru perioada de iarnă, iar vara erau înlocuiți cu Țitari, dintr-o combinație de lână și cânepă. Cămașa de pânză albă, lungă până aproape de genunchi, pieptar de blană de miel sau suman care vara era abandonat.

Pe cap purtau căciulă din blană neagră de miel sau pălărie cu boruri largi, iar la brâu purtau șerpar din piele. Încălțăminte, la marea majoritate, era opincile, doar cei înstăriți purtau cizme sau bocanci.

Portul femeiesc se compunea din cămașă de pânză albă cu mâneci largi, închise într-o manșetă lipită de încheietura mâneicii, poale din pânză, două zadii din stofă de aceeași țesătură, pieptar din blană de miel cu „zăgărea”, suman de pânură neagră sau cojoc.

³ Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, *Plan urbanistic general al localității Lunca Bradului, jud Mureș, 2002.*

Pe cap purtau năfrâmi groase din lână țesute sau croșetate, iar în picioare opinci sau ghete înalte.

Fetele își împleteau părul în cosițe, iar femeile își strămutau cosița în concii.

Obiectele de îmbrăcăminte erau confecționate pe plan local în casele locuitorilor. Deoarece nu există personal calificat, fiecare își confecționa îmbrăcămintea.

Până la vârsta școlară atât fetițele cât și băieții erau îmbrăcați într-o cămașă largă din pânză albă.

Cu ocazia diferitelor sărbători, îmbrăcau haine noi, care ca și celelalte pregătiri, erau făcute din timp în șezători.

Portul românesc a păstrat de-a lungul veacului, elemente de tradiție veche, cu filieră ce-și găsește izvorul în porturile bărbaților și femeilor dace.

Basorelieful de pe monumentul de la Adamclisi și Columna lui Traian confirmă prezența sumanului, a glugii, a cioarecilor, a căciulii și a cămășilor lungi și largi, întâlnite și astăzi în unele localități de pe Valea Mureșului Superior, localități, alături de care se află și comuna Lunca Bradului⁴.

Leontina și David Rusan, 1953

Palagia și Ioan Moldovan, 1939

⁴ *** *Județul Mureș-Ghid turistic*, Ed. Comitetului pt. Cultură și Educație socială al jud. Mureș, Tg.-Mureș, 1972, p. 45.

8.5. Meșteșugurile.

Dintre meșteșugurile practicate de bărbații din comună cel mai răspândit este dulgheria. Majoritatea cetățenilor știu să construiască grajduri, porți, colibe, garduri.

Cei care s-au îndeletnicit cu cioplitul lemnului, confecționau mobile, butoaie din lemn, ciubere, fusuri pentru tors, dar și războaie de țesut.

Meșterii care s-au îndeletnicit cu confecționarea războaielor de țesut în comună, sunt puțini la număr.

Procesul de construire a unui război de țesut cuprinde următoarele etape: procurarea lemnului și prelucrarea și montarea acestuia⁵.

a). Procurarea lemnului se face din pădure, lemn de esență tare: fag, frasin, carpen etc. Lemnul se crapă cu toporul sau circularul și se pune la uscat timp de cel puțin doi ani, deoarece „după montarea războiului de țesut să stea fix”.

b). Prelucrarea și montarea lemnului. Lemnul bine uscat se cioplește sau se taie la circular. Acesta se împarte după piesele componente ale războiului de țesut. După ce a fost croit tot materialul necesar pentru un război de țesut, se trece la efectuarea fiecărei piese. Materialul gata croit se giluieste (rindeluieste), cu abricul sau rindeaua manuală. Anumite piese cum sunt: „sulul din față” și „brîgle” se confecționează la freză.

Război de țesut, vârtelniță, sucala-meșteșugul țesutului

⁵ *Mărturie orală*, Griga Vasile, Lunca Bradului, str. Principală, nr. 237, născut în anul 1949.

Pentru montarea cadrului, se efectuează găuri cu dalta unde se montează picioarele din față și din spate, pipele cu suportul lor. Se mai fac trei găuri prin care sunt legate cele două cadre (stâng și drept). Legătura se realizează prin trei cingi și cuie din lemn. Peste cinga din spate, de sus va trece teara, iar pe cinga de jos, se montează tălpici care schimbă ițele.

Găurile sunt de formă pătrată și dreptunghiulară, fiind efectuate din dălți de diferite dimensiuni. În cadrul războiului de țesut se mai fac două găuri cilindrice, unde se învârt cei doi suli cu teara: cel din spate cu teara neșesută și cel din față cu teara țesută. Aceștia sunt acționați de două pârgii cu piedici pentru a-i bloca fix în timpul țesutului.

Meșteri locali au construit zeci de cabane și case de odihnă din lemn, care au ajuns să fie chiar exportate.

La fel de răspândite sunt meșteșugurile casnice, practicate de femei: țesutul, cusutul și brodatul.

Femeile țesau textile de interior precum: covoare, lipidee, țoale și ștergare (prosoape), pe care la așezau în jurul tablourilor. De asemenea țesau și material necesar confecționării de sumane, ițari, pânze albe pentru cămăși etc. Cusutul era un meșteșug foarte răspândit în trecut, care astăzi se practică foarte rar. Femeile coseau în general altița pentru cămășile femeiești și bărbățești.

8.5.1. Despre Sculptorul Ioan Croitor Brădescu

Ioan Croitor Brădescu, pasionat de lemn încă din copilărie, s-a născut la data de 14 decembrie 1952, în comuna Lunca Bradului, Județul Mureș fiind cel mai mare dintre cei cinci frați, pe care familia sa îi avea. A urmat cursurile la Școala de maiștri exploatare și transporturi forestiere, din Piatra Neamț, și a lucrat ca pădurar și tehnician de vânatoare în pădurile din Munții Călimani, păduri ce aparțin Ocolului Silvic din localitatea natală. A fost căsătorit cu profesoara de matematică Rafila Croitor (decedată) și au avut o fetiță, Anamaria.

Destinul face ca în anul 1998 să plece la Brașov, se stabilește acolo, unde s-a recăsătorit cu Lomira Brădescu, care a devenit ceea de-a doua soție.

În prezent, se ocupă, cu multă pasiune, de sculptura în lemn, un om foarte talentat, simplu și prea modest pot spune, deoarece este tehnician de vânătoare și este îndrăgostit de lemn.

Autodidact, cunoștințele despre sculptura în lemn, le-a însușit pe căi personale, fără să fie format prin școli de specialitate, pentru că tot ceea ce face, face din suflet și cu talent, fără să se îndepărteze de la valorile tradiționale. Putem spune despre el că este un artist de valoare, care realizează sculpturi în lemn cu multă dibăcie.

Din lucrările Maestrului⁶:

❖ „Coloana Cerului” sau axis mundi, axa lumii este un element de cult precrestin, foarte vechi, regasit în constructia stâlpilor de casă, a crucilor, a troitelor;

❖ „Stramoșii” este la bază o rădăcină de stejar, veche de aproape o sută cincizeci de ani, în care se regăsesc chipurile bunicului, strabunicului;

❖ „Gura mare a lumii”, creată dintr-o rădăcină și având mai multe capete cu guri care se pierd într-o gură comună, simbolizează gura spartă, gura slobodă, cea care aruncă afară toate răutățile pe care le scoatem din minte fără să cugetăm prea mult și astfel ele devin păcate, patimi;

❖ „Idila” sugerează un cuplu, două păsări ce se împletesc și se completează într-o frumoasă poveste de dragoste, sugerând aspirația spre înalt, spre spiritual, iubirea fiind de natură divină.

⁶ *Ibidem.*

Una dintre cele mai valoroase lucrări pentru localitatea noastră este *Coloana strămoșilor*, înălțată de către maestru în grădina casei unde a copilărit.

Iată ce spunea într-un articol sculptorul despre inițiativa înălțării acestei coloane:

„Coloana își începe povestea pe când eram eu copil. Bunicul meu a fost tâmplar. Eu mergeam des pe la el și mereu mă minunam de mirosul de rășini, de tanin și de „melcișorii” care rămâneau în urma rindeluirii lemnului. Resturile acelea de lemn asemănătoare celor care rămân în urma ascuțirii creionului mă fascinau. Forma lor de spirală. Când am crescut, am avut mereu dorința de a ciopli „spirală”.

Noi, când ne naștem, ombilical ne rupem de mama, apoi părinții ne așază în mâna preotului iar preotul ne scufundă de trei ori în apă, apoi curat, în fața altarului, ne ridică și ne închină cerului. Când ne închină cerului, se formează a doua legătură a noastră, cu întregul. De aceea, locul unde ne-am născut devine centrul lumii, axa lumii (axis mundi). Este un loc special, care ne oferă o amprentă anume, unică (pe care o păstrează științific vorbind și apa din corpul nostru) și care ne urmărește toată viața.

Asta reprezintă din punct de vedere spiritual „Coloana cerului” sculptată de mine. Din acest motiv este amplasată în grădina casei strămoșești.

Tehnic, coloana este realizată din trei șuvițe împletite în spirală, simbolizând cele trei tipologii întâlnite în zona: moldoveni, români veniți de pe Valea Mureșului și maghiari. Totodată, cele trei ape: Mureșul și cele două bazine hidrografice, Valea Sălardului și Valea Ilvei.

Lucrările sale au fost expuse la expoziții atât în țară (Brașov: Turnul Lemnarului, Hotel Aro Palace, Reduta; Târgu Mureș) cât și în străinătate (Strasbourg-Franta, cu tema „Crucea și obârșia ei”, Bonn-Germania, „Zilele Internationale ale Bonnului”).

8.6. Obiceiuri și tradiții

Așezarea localității Lunca Bradului la interferența zonelor folclorice Deda Rușii-Munți și Toplița. Datorită faptului că această localitate este mai tânără, a împrumutat o serie din obiceiurile acestora, care s-au combinat cu alte obiceiuri aduse de cei care s-au statornicit aici, veniți din alte părți.

Obiceiurile întâlnite pe teritoriul comunei noastre pot fi grupate în: obiceiuri agrare și pastorale, obiceiuri de iarnă și obiceiuri din viața omului, ceremonie legate de naștere, cununie și de moarte.

a) Obiceiuri agrare și pastorale.

Obiceiul deșfăcatului, este cel mai semnificativ obicei legat de agricultură, care se practică în trecut. Deșfăcatul reprezintă desfacerea pănușelor de pe știuletele de porumb. Toamna, după adunarea porumbului, sătenii se adunau seara la câte o casă pentru deșfăcat, realizând o șezătoare.

La aceste șezători, bătrânii spun povești fantastice pentru a entuziasma copiii care ascultau cu sufletul la gură. Tinerii cântau diferite cântece populare vesele, pentru a destinde atmosfera. Acest obicei se practică astăzi foarte rar.

Măsura oilor, obicei legat de păstorit, se practică și în zilele noastre. La această sărbătoare se adună toți oamenii din sat, chiar și cei care nu dețin oi. Se desfășoară în mijlocul codrului, aproape de stână într-o poieniță la o petrecere câmpenească.

La petrecere este chemat preotul pentru a sfinți stâna. Baciul împreună cu proprietarul de oi, stabilesc obligațiile față de stână și cantitatea de brânză ce- i revine pentru fiecare oaie.

Petrecerea continuă până la lăsarea serii, când sătenii se întorc la casele lor chiuind și cântând, lăsând în urmă codrul liniștit, în care ciobanii își vor purta destinul, o vară întreagă.

b) Obiceiuri de iarnă.

*Plugușorul-Hofman Bogdan și
Zobrinschi Andrei*

Sunt legate de sărbătorile Crăciunului, Anului Nou și Bobotează. Acestea sunt cele mai vesele sărbători din tot timpul anului, la care participă toată populația locală.

În ajunul Crăciunului, în fiecare casă, se împodobește bradul. Încă de cu ziuă copiii pornesc cu „steaua”, pentru a vesti nașterea „Mântuitorului”. Localnicii îi primesc și îi cinstesc cu bani și dulciuri. În trecut, aceștia primeau de la gazdă, mere, nuci și covrigi.

Seara, mai târziu, ceata feciorilor pornea cu „turca”, obicei de colindat în care o parte din ceată, colindă, în timp ce un flăcău joacă „turca”, acoperit cu un „lipideu”, împodobit cu cănaci.

Toată această ceată era acompaniată de unul sau doi fluierași. Melodia jocului era veselă, ritmată, dar într-un moment se transforma în doină jalnică, timp în care turca se prăbușea jos. În acest timp unul din colindători reproșează gazdelor că a deochiat capra utilizând următorul descântec:

„Vai, vai, vai turcă frumoasă
Te-o deochiat cei din casă
Și te-o deochiat cam tare
De-ai căzut de pe picioare.”

Apoi doina este schimbată în melodie de joc și turca mai joacă o repriză.

Famiiliile căsătorite formează cete mixte de colindători și colindă: rudele, prietenii, vecinii, preotul etc. Poezia colindelor este religioasă, cântând „Nașterea

Domnului”. Cele mai des utilizate colinde sunt „O ce veste minunată” și „Trei păstori”. Cea din urmă este utilizată în localitățile de ciobani și păstori, cum a fost la început și Lunca Bradului, dând o tentă laică celor trei păstori.

Indiferent de colinda interpretată, de ceata de colindători, aceasta se încheie cu urarea „Să fii gazdă sănătoasă”.

Vremea colindelor este un timp al iertării și păcii, în care se împlinește mesajul:

„Și nu uita ca de Crăciun,
Române, să fii bun”.

Glasul zgomotos al copiilor este cel care în ajunul „Anului Nou”, vestește de această dată că: „Măine anul se-noiește”, sau „C-a venit Sfântul Vasile”, în poezia Plugușorul.

În această noapte, cetele de colindători și urători își întorc colindul, ocazie în care se petrec cu mâncare și băutură, până a doua zi de dimineața.

După colindători, spre dimineață, apar micii colindători care nu pot fi refuzați de nimeni, deoarece aduc în fiecare casă o ramură de brad cu mesajul pașnicii dorințe:

„Să trăiești să-mbătrânești
Ca un măr ca un păr
Ca un fir de trandafir”.

În perioada cuprinsă de la Anul Nou la Bobotează, preotul intră în fiecare casă pentru a le sfinți și a le stropi cu aghiasmă din cofă, simbol al apei Iordanului, unde a fost botezat Mântuitorul.

Boboteaza este sărbătoarea care concentrează întreg satul la Biserică, de unde alaiul de creștini în frunte cu preotul iese să sfințească apa, țarina și satul, după care încă se mai colindă și se petrec la casa fiecăruia.

a) Obiceiuri legate de viața omului.

Reprezintă cele trei momente importante ale vieții omului: nașterea, căsătoria (nunta) și moartea.

Dintre acestea „nunta” este obiceiul care pune în valoare cele mai multe creații folclorice.

Căsătoria începe cu pețitul, atunci când candidatul la însurătoare se deplasează împreună cu părinții și câțiva săteni, la părinții fetei cerând mâna acesteia. La casa fetei se organizează o petrecere de logodnă, unde sunt invitați viitorii nași și rudele mai apropiate. Cu această ocazie se stabilește data nunții.

În dimineața zilei în care are loc nunta, alaiul de invitați se adună la casa mirelui, de unde împreună cu starostele pornesc spre casa miresei.

La poarta locuinței acesteia, drumul este blocat, de către un alai condus de un alt staroste. Între cei doi se desfășoară un dialog vesel încheiat cu o pace marcată de ciocnirea ploștelor de țuică.

Se întâmplă de multe ori ca mireasa să fie ascunsă, iar mirelui i se dă în locul acesteia o bătrână în hazul tuturor. Mirele trebuie să o caute, iar dacă nu o găsește, trebuie să plătească bani pentru ea.

De aici tot alaiul se deplasează la Biserică, unde are loc cununia. Nunta se desfășura în trecut la casa mirelui, unde alaiul era primit de către soacra mare:

„Bine- mi pare c-ați venit,
Că de când v-am așteptat
O țără s-o înserat”.

Mai nou, nunta are loc la căminul cultural din comună sau la cantina restaurant din comună, dar primirea este făcută tot de soacra mare.

Aici are loc petrecerea, înmânarea cadourilor și dansul până a doua zi de dimineață.

Un moment important, deosebit de interesant este obiceiul numit „chiuitul găinii”, care se oferă nunului mare. „Chiuitura” este o cântare interpretată de către o femeie din sat, care cunoaște bine tradiția:

Că-i crescută lângă casă
Că-i găină din poveste
Cârâie și dohănește
Nunu mare, dragul meu
Alergam din tău în tău
Alergam din munte-n munte,
Mă durea pe sub genunchi
Sus în vârful muntelui
La poalele bradului
Am stat în loc și-am pândit
Până găina-o venit
Am o armă de strujan
Și-am pușcat-o în gâtlan
Și cu gloanță de cenușă
Am pușcat-o drept în gușă
Nunu mare de nu crezi
Iată găina mi-o vezi
Că-n gură i-am pus țâgară
Și-am adus-o-n jos la țară
Nuna mare, draga mea
Ia stai și te socotește
Găina cât îmi plătești
Nu-ți cer pe găină o mie
Făr! Dă-mi pe nănașu mie
Nu ți-l cer până la moarte
Și mi-l dai numai pe-o noapte
Nu ți-l cer pân-oi muri
Să mi-l dai numai pe-o zi
Și-apoi dacă ne-om iubi

Eu sunt nevestă cu minte
Și te-ntreb mai dinainte
Și te-ntreb pe dumneata
Ești învoită ori ba
C-al meu bărbat îi milos
Și mă lasă bucuros
Săracă găină sură
Ieri erai pe după șură
Ș-acum cu țâgara-n gură
Săracă găină grasă
Ieri erai pe după casă
Ș-acum ești friptă la masă.
Nunul mare dragul meu
De-ți stă capul la găină
Cinci sute să-mi pui în mână
De-ți stă capul la cocoș
Încă cinci să mai pui jos.
Că eu cât am alergat
Cismele mi s-o stricat
Și-s femeie sărăcuță
Și nu pot umbla desculță
Hop săraca nuna mare
Tot închină și suspină
Și-i stă gândul la găină
La găină-i poate sta
Din găină n-a gusta
Că-i subțire punga.

La cele spuse de aceasta, răspunde nuna mare:

Socăcița cea dintâi
Îndată aici să vie!
Că ne-o dat găina vie
Sub aripi cu penișoare
Găina-i gata să zboare
Sub aripi cu pene mari
Să zboare pe nunii mari

Aceasta să nu rămână de rușine, în fața nuntașilor, în urma acestor critici, răspunzând, se scuză:

Face-ți bine și iertați
Și vorbă rea nu ne dați
N-am avut lemne uscate
Că pădurile-s departe
La hăitași în seamă date
Hăitașii-s cu arme-n spate
Le păzesc și zi și noapte
Noi lemne am fi luat
Ne-o fost frică de-mpușcat
Să trăiți, s-aveți noroc de fini⁷.

Un alt moment important în viața omului este botezul copilului nou născut. Acest eveniment se stabilește la șase săptămâni de la nașterea copilului, când nașele îl duc la biserică pentru a primi botezul creștinesc: „să-l lepede de Satana”.

Moartea și înmormântarea este un moment trist în viața omului, determinat de sentimentele de durere sufletească ce le generează despărțirea de un membru mult iubit.

⁷ *Mărturie orală*, Țifrea Floarea, nr. 244, str. Ilva, Lunca Bradului, născută la 28.12.1956.

Seara, mortul este privegheat „de toți cei care l-au cunoscut, iar a treia zi este „prohodit” de preot și condus de către participanți la prohod, pe ultimul drum către cimitir.

Ceremonia de înmormântări, se încheie cu cântarea „Veșnica lui Pomenire”, în scopul căruia se face masa de parastas.

La șase săptămâni se dă pomană la biserică, care se repetă la un an și apoi în fiecare an la „ziua morților”.

8.7. Folclorul

Folclorul oferă posibilitatea de cunoaștere a bogăției de sentimente, a țăranilor de la munte.

În accepțiunea că „Folclorul trebuie să ne arate cum se răsfrâng în sufletele poporului de jos diferitele manifestări ale vieții, cum simte și gândește el, fiind sub influența ideilor, credințelor, superstițiile moștenite din trecut, fie sub aceea a impresiilor pe care i le deșteaptă împrejurările de fiecare zi”⁸, considerăm că viața oamenilor, mai ales a celor care trăiesc în spațiul rural este marcată permanent pe aceste lucruri.

Jocurile specifice folclorului din comuna Lunca Bradului sunt împrumutate de cele două zone de interferență folclorică Deda-Rușii Munți și Toplița. De-a lungul timpului, Învârtita și Straiurul, jocurile feciorești Ceardașul și alte jocuri ale comunității locale.

Specifice comunei noastre sunt doinele și cântecele bătrânești păstrate în amintirea unor vârstnici, care sunt mai mult jalnice decât vesele ca răbufnire a greutăților vremurilor din trecut și condițiilor mai vitrege ale naturii:

Măicuță când m-ai făcut
Doamne bine ți-o părut
Maică, de părere bună
Mi-ai făcut fașă de lână
Și leagăn de maghiran

⁸ *Ibidem.*

Să mă leagăn de măgan.
Legănând măicuță ai plâns
Blăstămul de min s-o prins
Cu mâinile cătră drum
Să n-am Paști să n-am Crăciun
Cu mâinile către vale
Să n-am Paști să n-am Rusale
Să le mânc mergând pe cale⁹.

Chiar și în aceste condiții, locuitorii acestui meleag mitic sunt sensibili la frumos și trăiesc cu acestea în suflet, iubind poezia, cântecul și basmul, prin care pot evada.

Una dintre trăsăturile de bază ale folclorului local, o constituie îmbinarea dintre poezie și epică, dintre vers și mit. În acest sens se remarcă „mitul ciobanului”, exprimat într-o variantă a baladei Miorița:

Sus la vârful muntelui	Și trișca întru dreapta
S-aude câine lătrând	Și vântul Când o bori
Și doi ciobani fluierând	Fluierul prinde-a hori
Doi ciobani și-un străinaș	Și trișca mi-a prinde-a zice
Ciobanii se vorove	Oile toate m-or plânge
Pe străin să-l omore	Că am două oi străine
Măi fârtate, măi străine	Alea m-or plânge pe mine
Ce moarte poftești la tine	Și am două oi cornute
Ori tăie-te-om ori pușca-te-om	Alea m-or plânge pe munte
Ori între butuci țapa-te-om	Și am două oi cornute
De pe mine mă pușcați	Alea m-or plânge pe munte
Capul să mi-l îngropați	Și am două oi bălăi

⁹ Ovidiu Densușeanu, *Folclorul - cum trebuie înțeles*, Ed. „Pentru Literatură”, București, 1966, p. 43.

Capu-n strunga oilor	Mi-or plânge urma prin văi
Trupu-n țarcul mieilor	Mi-or plânge urmuțele
Fluierul să mi-l puneți	Prin toate ținutele.
Fluierul întru stânga	

Această baladă¹⁰ este povestea ciobanului care în înfruntarea cu dușmanii, nu-și pierde nici cumpătul, nici înțelepciunea sensului vieții și al morții, aceasta din urmă fiind concepută nu ca o dispariție în neant, ci ca o integrare organică și definitivă în natură.

Cântecul muntelui este mai mult doinit, dar există și melodii vesele, versul acestor creații folclorice se referă mai mult la codru:

„Mândru-i codru înfrunzit
Pe-a mea parte-i veștejit
C-am trăit tot cu urât
Mândru-i codru încrengat
Pe-a mea parte îi uscat
Că trăiesc tot supărat”¹¹.

Variatatea creațiilor folclorice, a liricii tradiționale este totuși înzestrată cu un element comun „dorului”, în acest sens sunt specifice anumite doine, alături de care sunt prezente și o varietate de cântece de cătănie și din război¹².

¹⁰ *Mărturie orală*, Ciobota Ioana, Lunca Bradului, str. Principala, nr. 239, născută la 14.09.1938.

¹¹ *Mărturie orală*, Hofman Elisabeta, Lunca Bradului, str. Principală, nr. 235, născută la 16.03.1932.

¹² *Ibidem*.

9. VOCABULARUL. OBSERVAȚII LINGVISTICE.
ONOMASTICA

9.1. Vocabularul. Observații lingvistice

Dezvoltarea și amplificarea procesului de învățământ a dus la ridicarea continuă a nivelului cultural al locuitorilor, deoarece ea devine „o podoabă în fericire și un preludiu la nenorocire”¹ și „aur de preț oriunde”².

Limba română literară a câștigat tot mai mult teren, prin ridicarea nivelului de cultură al locuitorilor, fără a elimina unele regionalisme și arhaisme, devenite expresie locală, cât și unele particularități lingvistice, care domină graiul țăranilor de la munte.

Printre particularitățile fonetice întâlnite în comuna Lunca Bradului, se numără următoarele:

a) schimbări de vocale:

- „a” accentuat se transformă în „e” ca de exemplu în cuvintele: cămeșe, jele, șerpe.
- „e” se transformă în „ă”, exemplu: învălit, deștălenit, drăptate, vorbăsc.
- „e” se transformă în „i”: ficior, fiștilă.
- „ea” se transformă în „a”, exemplu: sară, sarbăt, sacă, starpă etc.
- „i” se transformă în „â”: țâgan, țâgară, țâgnit, mașână.

b) schimbări de consoane: „t” se transformă în „d”

Între particularitățile morfologice ce se întâlnesc se află și eliminarea articolului hotărât „l”, de la forma singulară: omu, calu, bradu, capetu, teiu, arinu, Mureșu, zgârcitu, animalu etc.

De asemenea articolul adjectival cea, cel, acesta este înlocuit cu: acesta, acela, aia, iar pronumele personal, persoana I „eu”, este înlocuit cu „io”.

¹ Micea Traian Bâzu, *Mic dicționar al spiritului uman*, Ed. Albatros, București, 1983, p. 132.

² Ibidem.

Vocabularul utilizat cuprinde o serie de regionalisme și arhaisme cum sunt:

- * baci – șef de stână;
- * baștină – loc natal;
- * balmoș – mâncare din produse lactate la stână;
- * bală, bălaie – oaie cu lâna albă pe tot corpul;
- * blid – farfurie;
- * bortă, cioată – parte a copacului care rămâne fixată de pământ după tăiere;
- * boteie – cârd de oi, grupuri de oi, turme mici;
- * box – cremă de ghetе;
- * brâneață – brâu femeiesc;
- * budacă – cadă (butoi) din lemn în care se păstrează laptele și zerul la stână;
- * bauf – semnal de înfundare a ulucului;
- * bumb – nasture;
- * canapei – ladă de zestre lungă de cca 2 m;
- * carga – semnal de începere a lucrului la gura ulucului;
- * cărăbaie – anexă a carului sau a saniei, folosită la transportul fânului, a altor furaje sau a lemnelor;
- * cepuit – curățat de crengi;
- * ciubăr – recipient din lemn de formă tronconică ori cilindrică;
- * cornută – oaie cu coarne lungi;
- * corhănit – apropierea buștenilor de mijloacele de transport;
- * corliță – grajd pentru oi;
- * coșniță – adăpost pentru albine confecționat din nuiele;
- * copârșău – sicriu;
- * curechi – varză;
- * dălcăuș – ajutor de plutaș;
- * dugasuri – bazine de acumulare a apei pe pâraie pentru plutărit;
- * durlaș – viitură cu sloiuri mari de gheață;
- * filigorie – terasă, la intrarea în casă;

- * frunzar – ramuri cu frunze uscate, folosite în hrana oilor pe timp de iarnă;
- * gonaci – ajutor la vânătoare, care scoate vânatul din ascunzătoare;
- * jintiță – produs lactat obținut la prelucrarea urzii;
- * jântuit – produs lactat, obținut la prelucrarea cașului;
- * loitră – scară mobilă;
- * ojină – masă între amiază și cină;
- * ogășii – adâncituri în teren provocate de ape;
- * ostie – furculiță cu coadă prelungită folosită la pescuit;
- * păsat – făină din porumb măcinată mai mare;
- * peretar – covor, carpetă, folosite la împodobirea perețilorlocuinței;
- * rașpă – fierăstrău;
- * răstoacă – metodă de pescuit prin schimbarea cursului unui râu;
- * rânză – stomac de miel, pus la uscat, conținând brânză și sare. Conținutul se punea în lapte proaspăt pentru a se încheaga;
- * smizi – terenuri despădurite;
- * strujan – tuleu de porumb;
- * strungar – cioban (păstor) ce mână oile în strungă;
- * strigoi – duhuri rele, fantome;
- * sucală – unealtă pentru bobinarea țevilor cu firul de băteală pentru țesut;
- * suveică – instrument folosit la introducerea firelor de băteală printre firele de urzeală;
- * trapă – instalație pentru despicat lemnele cu fierăstrăul longitudinal;
- * toloșe – plute din bușteni;
- * turcă – obicei de colindat, asemănător cu capra din Moldova;
- * uluc – canal uscat confecționat din scânduri, prin care se transportau lemnele prin alunecare;
- * ticlănzău – fier de călcat;
- * ulucărit – transportul lemnului pe ulucuri;

* uruială – făină obținută din mai multe cereale amestecate folosite pentru hrana animalelor;

* urzar – obiect din inventarul casnic al gospodăriei, cu ajutorul căruia se pregătesc firele ce urmează a fi țesute în război;

* varda- semnal de începere a alunecării lemnului pe uluc dat de la coada ulucului;

* vârșă (casul, leasă)- unealtă de pescuit confecționată din nuielie;

* zăgărea – ornament din blană de miel sau împletit din mătase folosit la împodobirea pieptarelor, cojoacelor și a sumanelor;

* zăpozi – terenuri în pantă adâncite pe unde se transportau lemnele prin alunecare;

* zâcală – melodie;

* zer – produs rezidual obținut în urma prelucrării laptelui.

Se poate observa că multe dintre cuvintele folosite în vocabularul populației, în special regionalismele și arhaismele sunt cuvinte care exprimă ocupații de bază ale locuitorilor.

Unele cuvinte definesc operațiuni efectuate de muncitorii care lucrează la industria lemnului: bauf, carga, cepuit, corhăit, dulapei, rașpă etc., altele legate de creșterea animalelor, îndeosebi de păstorit: baci, balmoș, bală, boteie, cornută, jintiță, jântuit, rânză, dar pot exprima și vechile ocupații meșteșugărești practicate în gospodăria fiecăruia.

Cuvintele de origine maghiară au intrat în vocabularul local ca urmare a influențelor exercitate de-a lungul timpului de către populația de etnie maghiară, în mod accentuat de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX., perioadă în care s-a dezvoltat industria lemnului în comună

9.2. Onomastica

Cele mai des întâlnite nume de familii în comuna Lunca Bradului sunt: Jârcan, Ujică, Croitor, Cif, Moldovan și Gliga, acestea fiind și cele mai vechi familii așezate pe aceste meleaguri.

Jârcanii au venit din partea Maramureșului. Originea acestui nume, vine de la îndeletnicirea ce o aveau la început „culegători de jir” (semințe de fag), pentru hrana porcilor, și acest nume l-a primit și pârâul pe care s-au așezat (Jârca).

Din punct de vedere etimologic, numele familiilor Croitor este de la un strămoș de-al lor, care se ocupa cu croitoria. Aceștia au venit din părțile Târnavelor.

Neamurile familiilor Ujică și Moldovan au venit pe aceste meleaguri din Moldova, și au rămas aici atrași de fascinația peisajului și bogăția resurselor, pădurii, probabil prima lor ocupație a fost ciobănitul și plugăritul.

Denumirea familiei Ujică este de origine slavonă, cuvântul „uj” în limba slavonă înseamnă șarpe, iar denumirea celor din neamul Moldovenilor vine de la locul de origine.

Familia Gliga este venită din Ibănești peste Munții Gurghiului, a trecut peste Fâncel sau peste Vârful Mare, are la origine cuvântul „gligan” (găligan) care înseamnă voinic, iar dinspre Toplița trecând din Moldova prin Bilbor, au venit Cifeștii, denumire ce vine de la „Cifu”.

În localitate se întâlnesc și maghiari, care s-au stabilit aici odată cu dezvoltarea industriei lemnului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Principalele nume de familii maghiare întâlnite în localitate sunt: Kopacz, Márton, Public, Krausz, Hartic, Anica, Berkovikz etc.

Familiile Buta și Antal unele sunt de etnie maghiară, iar altele sunt românești.

Prenumele mai des utilizate sunt: Ana, Maria, Elena, Ileana, Ioana, Lucreția, Elisabeta etc., pentru femei, iar pentru bărbați: Ioan, Vasile, Gherghe, Grigore, Simion, Gavril, Dănilă etc.

Unii locuitori din sat au porecle precum: Pițigoiul, Șoricelul, Iepurașul, Gândacul, Zgăriuș etc. Porecelele scot în evidență defectele acestora și se folosesc și la descendenți.

10. ADMINISTRAȚIA

10.1. Primăria și Consiliul local

Un rol foarte important în dezvoltarea comunei Lunca Bradului l-au avut și îl vor avea, factorii decizionali de conducere și execuție a diverselor măsuri privind îmbunătățirea nivelului de trai al locuitorilor comunității, adică membrii Consiliului Local și Primării.

Informativ, primarii comunei Lunca Bradului în perioadă 1971–2016 au fost și sunt:

1. Sabin Braic	1971–1975;
2. Valer Căluș	1975–1977;
3. Eugen Movilă	1978–1984;
4. Vasile Moldovan	1984–1988;
5. Alexandru Movilă	1988–1989;
6. Sabin Braic	1990–1994;
7. Simion Porumb	1994–1998;
8. Ioan Jîrcan	1998–2002;
9. Ioan Pârlea	2002–2008;
10. Petrișor Teslovan	2008–2012;
11. Petru Vultur	2012–până în prezent;

Angajații actuali ai Primăriei Lunca Bradului sunt prezentați în tabelul alăturat:

CONDUCERE
Primar VULTUR PETRU
Secretar CROITOR ADRIANA 1984- prezent
COMPARTIMENT FINANCIAR CONTABIL SI RESURSE UMANE
Inspector econ. UJICA PAULA

Inspector KORPOS HAJNAL
Consilier TONCIAN DORINA MIRELA
COMPARTIMENT JURIDIC, AMENAJAREA TERITORIULUI SI URBANISM, REGISTRUL AGRICOL, FOND FUNCJAR
Consilier judiciar. MATIES CAMELIA
ASISTENTA SOCIALA SI AUTORITATE TUTELARA
Inspector SPITI IREN
COMPARTIMENTUL ADMINISTRATIV SI SALUBRITATE
Inspector de specialitate ing. JIRCAN ARSINTE
CASA DE CULTURA SI SPORT
Administrator Moldovan Cristina

10.1.1. Sabin Braic, 1971–1975, 1990–1994

S-a născut la data de 15 iunie 1937 în frumoasa localitate harghiteană Toplița.

Școala primară și liceul le-a absolvit în localitatea natală după care a urmat un an Școala de Partid la Cluj. Studiile politice le-a continuat la Academia de Științe Politice Sfântu Gheorghe București. În perioada 1967–1968 a lucrat la raionul de partid din Toplița, a fost detașat la Vătava apoi la COASC Morăreni.

În anul 1971 a fost numit primar al comunei Lunca Bradului, funcție pe care a deținut-o până în anul 1975. A fost primar al comunei Deda în anul 1989, iar din 1990 până în 1994 revine în funcția de primar la Lunca Bradului, funcție completată cu cea de viceprimar până în anul 1996.

10.1.2. Valer Căluș, 1975–1977

Născut la 23.07.1949 în comuna Lunca Bradului fost primar al comunei în perioada 1975–1977. A absolvit Școala Generală din comună, liceul Teoretic din Toplița, școala Postliceală din Gurghiu. A lucrat ca tehnician de exploatare la IFET Lunca Bradului.

10.1.3. Eugen Movilă, 1978–1984

Mă numesc Eugen Movilă născut în 12.03.1947 în comuna Lunca Bradului. Am urmat cursurile Școlii Gimnaziale din Lunca Bradului, Școala de maiștrii în orașul Toplița și Liceul de Cultură Generală apoi Tehnica comercială din Tg.-Mureș.

Am muncit în comerț în orașul Miercurea Ciuc apoi am fost promovată de organele de partid pentru a conduce destinele Comunei Lunca Bradului ca primar între anii 1978–1984.

A fost o perioadă frământată deoarece comuna a fost centru muncitoresc de exploatare forestieră, creându-se o serie de probleme sociale sau de altă natură. Tot în această perioadă, diversificarea largă a profilelor de activitate a conferit populației posibilitatea găsirii unui loc de muncă, cele mai multe persoane fiind implicate în muncile forestiere, ceea ce a determinat primăria să rezolve unele probleme prioritare pentru dezvoltarea comunei.

Printre aceste obiective s-au numărat:

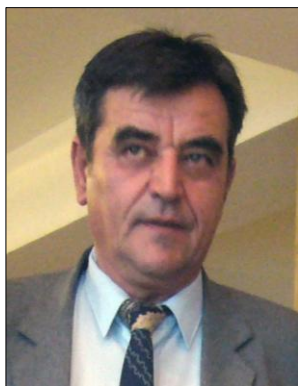
- ❖ S-au construit un număr de blocuri de locuințe, cu toate utilitățile necesare respectiv, apă caldă, apă rece canalizare și o centrală în cadrul întreprinderii forestiere existente;
- ❖ S-a pus în funcțiune rețeaua de televiziune;
- ❖ Repararea școlilor din comună;
- ❖ Întreținerea Căminului Cultural;

- ❖ Punerea în funcțiune a Uzinei de apă, care alimentează blocurile din localitate cu apă curentă.

Îmbunătățirea calității vieții locuitorilor a fost determinată și de prezența în localitate a: unei librării, o cofetărie, patiserie, croitorie, frizerie, alimentară, brutărie, băcănie, aprozar, stomatologie, dispensar uman, centrală telefonică, poștă etc.

În perioada comunistă, 1950–1990, se percepeau contracte de achiziție obligatorie ce consta din oi, porci, găini viței, lapte, ouă, găini. Imediat după revoluție, mai precis după anii 90, fondurile de retrocedare păduri, terenuri, conform L18, L1, și L 247/2007 a căzut în sarcina celor care au condus comuna în această perioadă.

10.1.4. Vasile Moldovan, 1984–1988

Mă numesc Moldovan Vasile, născut în comuna Lunca Bradului în anul 1952.

Perioada anilor 1981–1989 am petrecut-o ca una dintre cele mai nefaste din timpul comunismului. În această perioadă am revenit în comuna mea natală Lunca Bradului desfășurându-mi activitatea în cadrul Consiliului Popular Comunal cum se numea pe atunci instituția îndeplinind funcția de secretar adjunct cu probleme de propagandă, iar apoi din 1984 ca Primar al localității până la jumătatea anului 1989. Doresc să subliniez că în această perioadă era extrem de greu, dacă nu chiar imposibil, să iei decizii în favoarea cetățenilor, a bunăstării acestora, să-i ajuți și să-i sprijini în doleanțele lor justificate privind dezvoltarea și bunăstarea fiecărei gospodării și în ansamblu a localității.

Deciziile și hotărârile Consiliului Popular erau impuse și dirijate de organele superioare de la acea vreme, acestea trebuiau să fie puternic ancorate în documentele de partid, să urmărească intocmai linia politică impusă partidului de Nicolae Ceaușescu. Pentru a diminua nemulțumirile justificate ale locuitorilor comunei, am

realizat o strânsă colaborare cu toate instituțiile și șefii acestora. De altfel, pe toți șefii instituțiilor, precum și pe alți cetățeni de frunte i-am cooptat în conducerea consiliului de conducere și a biroului executiv al primăriei. Ca urmare a unor decizii luate în favoarea cetățenilor s-a ajuns la tensiuni între primărie și Consiliul Popular Județean.

Exemplific faptul că în urma unor solicitări ale deputaților și cetățenilor din zona Pîrlituri, lot zootehnic, Fîntânel, am decis să se execute introducerea apei potabile pentru cetățenii din această zonă, fără acordul Consiliului Județean și lucru normal, fără finanțare din partea acestuia. Era imposibil să obținem proiect, aviz de executare și finanțare din partea județului întrucât dispozițiile conducerii superioare de partid de la acea vreme erau de restrângere a gospodăriilor în vatra satului, ori gospodăriile care au beneficiat de apă potabilă convenită se aflau pe platforma de deasupra fabricii de cherestea și urmau să fie strămutate în aproximativ doi ani în vatra satului. Conducta principală de apă se întindea de la turnul de apă pâna în preajma râului Fîntînel. Am înțeles că în prezent se prelungeste pînă la Pârâul Biserici. Lucrarea s-a putut realiza cu sprijinul directorului general al I.F.E.T. Reghin, Dumitru Argint cu care am avut o strânsă legătură de prietenie și colaborare, precum și cu concursul unei echipe de topografi din București care au realizat ridicările topografice gratis, ca urmare a faptului că am asigurat pentru aceștia o locație unde să-și desfășoare activitățile de prospecțiune în zonă fără a le percepe chirie.

Directorul general ing. Dumitru Argint a consimțit să achite contravaloarea lucrărilor și a materialelor necesare pentru introducerea conductei principale care a costat la vremea aceea aproximativ 90.000 lei către executantul Cooperativa Invalizilor din Tîrgu Mureș. Bineînțeles că cele aproximativ 30 de gospodării care au beneficiat, și-au achitat racordarea la conductă. De asemenea, fără nici un acord și nici un aviz din partea județului, am executat balconul din Căminul Cultural fără nici un fel de finanțare. Pentru această lucrare am fost ajutat de șeful fabricii de atunci dl Ștefan Varga și de maiștrii din cadrul fabricii.

Proiectul și coordonarea lucrărilor la executarea balconului au fost făcute de Ioan Croitoru, secretar adjunct la acea vreme, manopera fiind executată cu sprijinul cetățenilor din comună.

Am considerat că acest balcon ce împrejmuește sala de spectacole din Căminul Cultural era necesar pentru îmbunătățirea aspectului interior și creșterea numărului de locuri pentru cetățenii comunei care participau la diverse evenimente fie culturale sau de altă natură. Nu aș vrea să trec peste faptul că în perioada în care am fost primar, am avut o bună colaborare cu Consiliul Județean de Cultură care m-au ajutat să realizez mai multe contracte cu actori și interpreți de muzică populară și ușoară de primă mână. Astfel, locuitorii comunei și nu numai au putut aplauda la scenă deschisă pe actorii Florin Piersic, Dem Rădulescu, Ion Besoiu, Tamara Buciuceanu, Alexandru Arșinel, Stela Popescu, Ion Dichiseanu, precum și interpreți ca: Dan Spătaru, Mirabela Dauer, Mihai Constantinescu, Veta Biriș, Florica Bratu, Maria Preda Petrescu... și lista ar putea să continue.

Activitățile culturale, dansuri populare, piese de teatru, discotecă organizate de tinerii comunei și pentru tinerii comunei.

Aici vreau să adaug că se organiza anual *Ziua forestierului* pe frumoasa Vale a ILVEI și serbari câmpenești.

Bineînțeles că am avut și multe eșecuri și nerealizări printre care aș aminti faptul că nu am reușit să construim în comună un dispensar cu staționar, mai mult cu cât Lunca Bradului era cotate ca o comună cu un puternic centru muncitoresc, numărând aproximativ 2000 de angajați în exploatarea forestieră, servicii, instituții. Cu toate că am insistat trimițând memorii și rapoarte, arătând că se impune asemenea locație dotată cu aparatură medico-sanitară și cadre medicale, am rămas cu gustul amar al deciziilor nefavorabile ale forurilor superioare. Am avut totuși o satisfacție o clădire cât de cât satisfăcătoare și că am reușit după câteva demersuri să stabilim în comună un medic permanent în persoana d-nei dr. Voichița Crișan care deservește și în prezent populația comunei.

Am avut și o perioadă dificilă și grea în perioada 1986–1989 întrucât am funcționat fără secretar al biroului executiv, pe lângă munca de primar trebuia să execuți pe cea de secretar al biroului executiv.

În altă ordine de idei, doresc să subliniez că în perioada cât am fost primar s-au construit un număr de 18 apartamente noi pentru localnici și o nouă fabrică de cherestea utilată cu echipamente și utilaje moderne și performante la acea vreme, proiectată să reducă costurile de producție însă spre regretul meu și sunt convins că și al comunității, aceasta, după foarte scurt timp aproximativ 4–5 ani a fost lăsată în paragină și devastată în totalitate, lucru ce a pus o pată neagră pe dezvoltarea economică a localității, reducându-se drastic locurile de muncă și creșterea numărului de șomeri din comună.

Fără a fi lipsit de modestie, aș aprecia că în perioada în care am fost primar, în ciuda sistemului și a opreliștilor întâmpinate, a fost o perioadă în care comuna a prosperat și, aceasta nu datorită faptului că persoana mea îndeplinea funcția de primar, ci datorită unei bune colaborări cu dl Eugen Movilă, fost primar și un bun coordonator în formarea mea în funcția pe care o îndeplineam, colegii din subordine, a membrilor din biroul executiv a deputaților, a factorilor de decizie de la nivelul instituțiilor și a celorlalți colaboratori și, nu în ultimă instanță, cu cetățenii comunei chiar dacă au existat unele animozități.

Profit de această ocazie pentru a le mulțumi tuturor celor care m-au sprijinit și și-au adus contribuția la bunul mers și dezvoltarea comunei, amintindu-i printre alții pe: Eugen Movilă, Ioan Croitoru, Leon Crișan, Varga Ștefan, Adriana Croitor, Aurelia Cif, Petrică Teslovan și lista poate continua, precum și corpului didactic și tuturor șefilor de instituții.

Vasile MOLDOVAN

10.1.5. Simion Porumb 1994–1998

Simion S. Porumb născut în anul 1942 luna septembrie ziua 21 în localitatea Triteni de jos, județul Cluj.

Am urmat cursurile școlii elementare din localitate după care am fost admis la școala tehnică veterinară din Turda, pe care am absolvit-o în anul 1964. În toamna aceluiași an am plecat în armată până în 1966 an în care am fost încadrat în rețeaua Sanitar Veterinară ca tehnician veterinar.

În anul 1968, am fost transferat la Circumscripția veterinară din Lunca Bradului, unde am fost încadrat în calitate de tehnician veterinar de circumscripție, având arondate comunele Răstolița, Stânceni și Lunca Bradului.

Am desfășurat această activitate de asigurare a sănătății animalelor din gospodăriile catășenilor prin vacinări și tratamente după un program tehnic înainte stabilit. Iar în perioada de vară având pășuni montane în suprafață mare, Direcția Agricolă repartiza în pășune, animale de la unitățile agricole cu deficit de terenuri pentru pășunat, astfel în fiecare vară, în pășunile comunei asiguram hrana la peste 1600–1800 capete bovine.

Având contact permanent cu locuitori comunei și a satelor aparținătoare, am ajuns să ne cunoaștem și să le știu problemele cu care se confruntă.

În anul 1966 am fost ales prin vot primar al comunei Lunca Bradului. Perioada mandatului a fost destul de dificilă, deoarece veniturile populației se obțineau mai ales din exploatarea și industrializarea materialului lemnos și mai puțin din alte activități economice.

Fabrica de cherestea și sectorul de exploatare au falimentat în acești ani, iar cei care își câștigau existența de aici au fost trecuți în șomaj, lăsați fără surse de a-și asigura condițiile unui trai cât de cât decent.

Cei care au avut curaj și inițiativă de a deschide o afacere au fost puțini, iar locurile noi de muncă înființate nu au putut asigura decât în parte angajarea celor rămași fără serviciu.

Bugetul primăriei în această perioadă este foarte limitat, iar sursele de venit locale aproape inexistente așa că din acești bani nu se puteau realiza obiectivele propuse. Și în consecință am fost obligați să ne limităm la lucrări strict necesare cum ar fi:

- ❖ Întreținerea drumurilor comunale;
- ❖ Supraînălțarea digului de sub biserică, zonă unde râul Mureș făcea probleme în această parte de sat;
- ❖ Igienizarea și asigurarea încălzirii școlilor și grădinițelor din comună;
- ❖ Asigurarea iluminatului public în comună;
- ❖ Asigurarea unor condiții de muncă decente pentru personalul primăriei.

În 1999 a fost reabilitată uzina de apă, cu instalații electrice moderne.

Din cauza reducerii locurilor de muncă, tot mai multe persoane au ajuns să solicite ajutor social, la un moment dat am ajuns la peste 60 de dosare și aici nu am putut asigura banii decât în procent de 50–60 %.

Tot în acești ani întreg personalul primăriei s-a ocupat cu preluarea dosarelor de retrocedare a proprietăților luate abuziv de regimul comunist în ani 1945–1950.

Pentru desfășurarea acestor activități au contribuit atât aparatul propriu al primăriei, cât și cei 11 consilieri locali.

În prezent situația s-a ameliorat în sensul că tot mai mulți gospodari au început să înființeze afaceri proprii și să asigure locuri de muncă și pentru alte persoane.

Și în domeniul creșterii animalelor se observă un interes mai mare și au apărut fermieri cu efective mai mari de animale, acest lucru fiind stimulat și de faptul că deținem suprafețe considerabile de pășune.

S-a dezvoltat rețeaua comercială care asigură atât locuri de muncă cât și o aprovizionare corespunzătoare și decentă a populației.

Locuitorii comunei sunt în majoritate oameni harnici și cu multă inițiativă. Cu sprijin din partea autorităților locale și județene în curând vor prospera și își vor ridica nivelul de trai și material la nivel superior.

Simion PORUMB

10.1.6. Ioan Jîrcan, 1998–2002

Ioan Jîrcan s-a născut în comuna Lunca Bradului, în ziua de 7 ianuarie 1947, zi în care creștinătatea ortodoxă prăznuiește Soborul Sfântului Ioan Botezătorul.

Școala primară și cea elementară a urmat-o la școala din localitate. A urmat, timp de doi ani, cursurile școlii profesionale forestiere la Gurghiu, după care a muncit ca silvicultor. Din data de 13.12.1976 până la 20.12.1982 a fost viceprimar al comunei Lunca Bradului, după care își continuă activitatea ca silvicultor.

La alegerile locale din 1998 a candidat pentru funcția de primar al comunei Lunca Bradului, funcție pe care o ocupă pentru un mandat, până în anul 2002, an în care se și pensionează.

A colaborat bine cu toți angajații primăriei, precum și cu instituțiile situate pe raza acestei comune.

10.1.7. Petrișor Teslovan, 2008–2012

Petrișor Teslovan, născut la 15.05.1962, în Stînceni, jud. Mureș din părinții Traian și Alexandina, am urmat Școala Generală cu clasele I-VIII în Stînceni, după care am urmat cursurile liceului de economie industrială din Toplița. După terminarea liceului în anul 1981, am satisfăcut stagiul militar până în 1983. În anul 1984 m-am căsătorit cu Maria Ujică și avem un fiu, Cătălin.

Primul meu loc de muncă l-am avut în anul 1983, la Cabana Șoimilor, până în decembrie 1984, când am fost ales Președintele Coperativei de Consum din Lunca Bradului unde am muncit până în anul 2004, dată la care am fost ales viceprimar iar în anul 2008 am fost ales primar al comunei până în 2012.

În timpul celor două mandate împreună cu fostul primar, Ioan Pîrlea am avut realizări ce au dus la modernizarea comunei, ca de exemplu:

- ❖ Renovarea Casei de cultură și sport din Lunca Bradului;
- ❖ Prolungirea conductelor de apă potabilă în zona gării, în zona Sălard, Fântânel;
- ❖ Dotarea Școlii Gimnaziale din Lunca Bradului și a Primăriei cu centrală termică;
- ❖ Înlocuirea conductei de apă potabilă în centrul comunei pe lângă DN 15;
- ❖ Dotarea cu IFRON pentru salubritate;
- ❖ Dotarea cu 3 motopompe pentru PSI;
- ❖ Construirea podului peste râul Mureș în Lunca Bradului;
- ❖ Refacerea punților de trecere peste râul Mureș la Neagra și Sălard;
- ❖ Asfaltarea drumurilor gării din Neagra și Lunca Bradului;
- ❖ Schimbarea conductelor principale de canalizare;

În timpul mandatului de primar între 2008–2012, am realizat:

- ❖ Renovarea școlilor din Lunca Bradului și Neagra;
- ❖ Am cumpărat pavajul pentru trotuarele din comună;
- ❖ Schimbarea geamurilor cu termopan la școlile din Lunca Bradului și Neagra;
- ❖ Introducerea de apă potabilă la școală și Căminul cultural din Neagra;
- ❖ Dotarea Casei de cultură din Lunca Bradului cu mobilier și veselă;
- ❖ Am deschis în incinta Casei de cultură o sală de popice, șah și remi;
- ❖ Am înființat echipa de fotbal „Forestra”;
- ❖ Am împremuiat terenul de fotbal;
- ❖ Am înființat „Ansamblul Folcloric Brădulețul” al cărui maestru coregraf a fost domnul Titi Boantă;
- ❖ Pentru acest ansamblu, am cumpărat costume populare, specifice comunei;
- ❖ Am achiziționat Complexul comercial în care va fi amenajat noul sediu al Primăriei.

Acestea sunt câteva dintre realizările mele pentru cetățenii din comuna Lunca Bradului.

Petrișor TESLOVAN

10.1.8. Petru Vultur 2012–2016

Data nașterii: 18.05.1972

Stare civilă: căsătorit cu Nicoleta Vultur din anul 1994.

Copii: Nicolas-18 ani, Flavius- 12 ani, Andrei-3 ani.

Proiecte:

În prima parte a mandatului am fost nevoiti să plătim numeroase executări silite provenite din anii anteriori, situație care a întârziat executarea proiectelor avute în plan.

Sintetizand, cele mai importante obiective stabilite pentru actualul mandat sunt:

Proiecte finalizate:

- ❖ *Efectuarea de trotuare în centrul comunei; pentru protecția copiilor față de traficul de pe DN 15 – E 578;*
- ❖ *Realizarea de parcuri pietruite în centrul comunei;*
- ❖ *Împrejmuirea la blocul C2;*
- ❖ *Împrejmuirea spațiilor de colectare a gunoiului;*
- ❖ *Îndiguirea malului Mureșului în zona noului sediu al primăriei;*
- ❖ *Împrejmuirea locului la noul sediu al primăriei,*
- ❖ *Remiza utilaje cu trei intrări pentru noul sediu al primăriei;*
- ❖ *Reabilitatea Căminului cultural din Neagra;*
- ❖ *Reabilitarea încălzirii centrale la Școala Generală din Lunca Bradului;*
- ❖ *Pietruirea drumurilor comunale;*
- ❖ *Achiziționarea de utilaje: tractor, remorcă, lamă pt. zăpadă, mașină pompieri, IFRON, motopompă, generator, aparat de sudură etc.*

Proiecte în curs de desfășurare:

- ❖ *Extinderea și reabilitarea rețelei de apă;*
- ❖ *Extindere și amenajare la grădiniță și sediu primărie;*

Proiecte propuse pentru anul 2016:

- ❖ *Reabilitarea și rețehnologizarea stației de tartare a apei potabile;*
- ❖ *Asfaltarea ulițelor comunale;*
- ❖ *Extinderea canalizării și a rețelei de apă;*
- ❖ *Reabilitarea Casei de cultură și sport din Lunca Bradului;*
- ❖ *Achiziționarea unei mașini pentru serviciul de apă-canal.*

În numele meu și al instituției pe care o reprezint aduc mulțumiri autoarelor acestei cărți, pentru aportul adus la promovarea și păstrarea tradițiilor, a folclorului și a istoriei locului în care s-au născut.

Petru VULTUR

10.2. Dispensarul Uman

Comuna are în prezent un cabinet individual, un medic de familie, dr. Voichița Crișan și două asistente, Stela Căluș și Ileana Cif.

În comună nu s-au înregistrat în ultima perioadă boli, în afara celor comune în majoritatea zonelor. Bolile cronice des întâlnite sunt hipertensiunea arterială, cardiopatia ischemică și chiar neoplasme. Acestea afectează în cea mai mare măsură adulții. Boli transmisibile sunt cele întâlnite în special la copii și specifice vârstei acestora: hepatite, varicela, variola etc.

10.2.1. Aurelia Căluș—moașa dispensarului local 1948—1983

Aurelia Căluș născută în 16.11.1922 în comuna Deda. Mamă a doi copii, Valer și Stela. A fost moașa dispensarului local din comuna Lunca Bradului din 1948 pe o durată de 35 de ani. În perioada activității doamnei, comuna era dotată cu stomatologie, farmacie, dispensar cu staționare care avea un cabinet de radiologie, internare pentru bolnavii cronici, avându-l ca medic pe dr. Aurel Zaharie. În acea vreme nașterile erau asistate la domiciliu cu supravegherea zilnică a mamei și copilului până la 6 săptămâni.

Sunt bucuroasă că fiica mea Stela Căluș, născută în comuna Lunca Bradului la 17 ianuarie 1953, lucrează în prezent la Cabinetul medical din sat ca asistentă și își dă toată silința de a pune în practică calitățile de asistent alinând durerea bolnavilor cu tratamentele prescrise de d-na dr. Voichița Crișan, cât și cu o vorbă bună.

Aurelia CĂLUȘ decedată în 14 octombrie 2014

10.2.2. Voichita Crisan—medic primar

Cabinetul individual Lunca Bradului

S-a născut la data de 28 februarie 1956, în comuna Deda, jud. Mureș, în familia Florea.

Tatăl, Ilisie Florea, a lucrat ca diriginte de poștă la oficiul postal Deda.

Mama, Rafila Florea a fost o cunoscută croitoreasă.

Sotii Florea s-au îndeletnicit cu munca câmpului, fiind o familie de gospodari de frunte în comună. Crezul familiei în care s-a născut Voichita Florea a fost credința în Dumnezeu și muncă.

Școala primară, gimnaziul și liceul le-a urmat în comună, la Liceul de cultură generală Deda, un liceu cu tradiție, la care au învățat cvasitotalitatea copiilor și adolescenților de pe Valea Mureșului superior și comunele învecinate localității Deda, care a format mulți oameni de valoare de mai târziu.

În perioada 1976–1982 a urmat cursurile Universității de Medicină și Farmacie din Tg.-Mures, Facultatea de Medicină generală.

Dupa absolvirea cursurilor universitare a fost repartizată pentru stagiatură la Spitalul orașenesc „Eugen Nicoară” din Reghin. Deoarece în Lunca Bradului nu exista medic în acea perioadă, la solicitarea Primăriei și cu aprobarea forurilor superioare medicale dr. Voichița Crișan a efectuat ultima parte a stagiaturii la Lunca Bradului pentru a asigura asistența medicală a populației din comună.

În plan personal, dr. Voichița Crișan s-a căsătorit în anul 1980 cu prof. Leon Crișan, care din anul 1978, a fost transferat la Școala Generală din Lunca Bradului. Au urmat 2 copii, Laurențiu (1982) și Laura (1987), care au învățat mai întâi la Lunca

Bradului, apoi au urmat Facultatea de științe economice, ambii cu masterat și lucrează în domeniu.

După terminarea stagiaturii în anul 1985, dr. Voichița Crișan a ales la repartitie postul de medicină generală din Lunca Bradului, care era tot vacant și așa s-a stabilit împreună cu familia în Lunca Bradului, unde locuiește și în prezent.

În anul 1993, a dobândit prin examen titlul de medic specialist în medicină generală, iar în anul 1998, titlul de medic primar în specialitatea medicină de familie.

Medic prin vocație, foarte bine pregătită profesional, mereu înclinată spre autoperfecționare și perfecționare teoretică și practică, dr. Voichița Crișan prestează întotdeauna o muncă de calitate în slujba tuturor locuitorilor din comună, fie la cabinetul medical, fie la domiciliul bolnavilor, zi și noapte. Nu de puține ori, în miez de noapte, când suna telefonul, își lua trusa medicală și se deplasa într-un capat de comună sau în altul, la domiciliul bolnavului pentru a-i alina durerea.

Buna pregătire profesională, vasta experiență acumulată și cunoașterea bolnavului, i-au permis să stabilească diagnosticul și medicația, care apoi erau confirmate de medicul specialist în urma analizelor efectuate.

Om pentru comunitate, dr. Voichița Crișan s-a implicat în timp în toate activitățile cultural-educative și sportive din viața comunității, fie ca participant direct, fie pentru a asigura asistența medicală, întreținând relații strânse de colaborare cu Primaria, Școala, Postul de Politie, Ocolul Silvic etc.

Este apropiată de toți cetățenii din comună pe care-i sprijină moral, îi sfătuiește, îi tratează cu răbdare, încearcă să-i vindece.

Dr. Voichița Crișan, medic primar, șefa Cabinetului Medical Individual Lunca Bradului, este mai întâi un om de bine, atașat de comunitatea în care trăiește și muncește, este un medic pe care multe alte comune ar dori să-l aibă și căreia îi dorim sănătate și putere de muncă încă mulți ani, spre binele comunității.

10.3. Dispensarul Sanitar Veterinar

În 1966, grajdul comunal se renovează și se înființează Dispensarul Sanitar Veterinar cu dr. Honoriu Sîrbu, care își face serviciul în sat pînă în 1976. Dispensarul este dat în folosință în 1968, de trebuință comunei, deoarece erau efective numeroase de animale care erau ținute pentru a se da cote la stat și pentru gospodăria proprie. Comuna avea pășuni unde veneau cu animalele și păstorii cu turme de oi, cai, vaci din alte sate, iar sănătatea animalelor trebuia asigurată de doctori și tehnicieni veterinari. Pe vremea aceea aparțineam de Raionul Toplița.

1976-dr. Sîrbu Honoriu, tehnician Șandor Augustin;

1976–1992 dr. Dan Henegar, tehnicieni Teodor Călugăr, Voids Ferencz, Simion Porumb;

1992–2007 dr. Ioan Antal, tehnicieni Simion Porumb, Raihenbergher Ioan, Lidia Cif;

2007–2015 dr. Alin Sîrb, tehnician Lidia Cif;

2016 dr. Anamaria Diac.

10.3.1. Dr. Antal Ioan 1992–2007

În data de 10 12 1991 am preluat circumscripția sanitar veterinară Lunca Bradului de la dr. Henegar, care cuprindea comunele Lunca Bradului, Răstolița și Stînceni, pînă pe data de 15 07 2007.

La data preluării în comună și satele Neagra și Sălard - Jîrca, era un efectiv de: bovine total 450 capete, ovine total 1200 capete, cabaline 60 capete în gospodării și 80 aparținând Exploatării forestiere. Gospodării din comună erau harnici și se întreceau care avea vitele mai (măndre), negrenii erau mai gospodari avînd și 3 perechi de boi, (Lazăr Cif, Gavril Bândilă și Gheorghe Bândilă), din cele 11 sate pe care le avea circa. Neagra era cel mai răsărit sat, oile și vitele lor pășunau în Căpățâna. Luncanii își

pășunau animalele în Ferigi și în Țarcuri, jîrcanii în Dealul Stâniei, viștii și junincile pășunau în Tabăra.

Am petrecut cei mai frumoși ani ai mei, în mijlocul acestor gospodari nu tare înstăriți, dar foarte onești și curajoși pe care-i respect și îi revăd cu drag. În meserie am preluat multe leacuri de la bătrânii din sat, de la ceaiuri

antidiareice și decocturi antiparazitare până la implanturi imunostimulatoare.

Soția mea care preda biologia la Liceul Teoretic „O.C. Tăslăuanu” din Toplița a colectat date în lucrarea de gradul I, privind plantele medicinale utilizate în regiunea defileului Deda–Toplița.

În perioada petrecută la Lunca Bradului s-au născut cei trei copii ai mei care au luat o parte din frumusețea acelor locuri.

10.3.2. Dotări de care s-a bucurat comuna în trecut și de care se bucură și astăzi¹

Din 1961 până în 1988, am avut o cantină în comună care asigura hrana muncitorilor de la fabrica de cherestea și nu numai și aparținea de IFET Lunca Bradului. Apoi o vreme a fost trecută la cooperatie, pe urmă a funcționat și cantină restaurant. În perioada sus menționată, Șef cantină era dl Fekete Adalbert. Bucătărele erau d-nele Fekete Márta și Mezei Ileana. Măncarea era făcută cu multă măiestrie de bucătărelele cantinei.

Aveam în sat și o grădiniță cu program prelungit, unde ne jucam, învățam, mâncam și dormeam până veneau părinții noștri să ne ducă acasă, după ce-și terminau serviciul. Aveam educatoare deosebite d-na Măroara Mariș și d-na Ana Bica, Dumnezeu să le dea sănătate pentru educația pe care ne-au dat-o și grija pe ne-au purtat-o, și eu am fost în grupa lor. Măncarea era asigurată și era foarte bine făcută cu multă dragoste de d-na Clara Buta, ce bucătăreasă bună mai era.

Pentru a putea comunica local, interurban și internațional în comuna a fost o centrală telefonică mică. Erau 15–20 abonați iar ca telefoniste lucrau 2 persoane, prin anii 1965, Irina Bologh și Lenuța Csiki. Deoarece comuna s-a dezvoltat, numărul abonaților a crescut la 245. Această centrală telefonică era manuală. Se lucra în 3 schimburi, ca telefoniste lucrau Rafila Gliga, Carolina Baci, Lenuța Vodă, Adriana Pop, Iulia Croitor, Dana Onica, Nagy Ildy, Rusalina Petruț. În 2002 centrala telefonică s-a automatizat iar telefonistele au fost trimise în șomaj sau în pensie cei care aveau limită de vârstă sau au prins ordonanță.

Iar ca informația să ajungă la cetățenii comunei, corespondența și pensiile erau distribuite de factori poștali. Având ca diriginte de poștă pe dl Ilie Lircă, Braicu, Maria Mera, Viorel Neagu, Friciu, Vodă Lenuța. Din 1973, corespondența este distribuită de Valeria Fodor, Crucița Ujică, Irina Varga, Alexandrina Maiorean, Elena Viga,

¹ ***** mărturii orale ale sătenilor Aurora, Erji, Aurelia, Rafila, Lenuța

Minodora Cif, Olimpia Moldovan care și în prezent asigură bunul mers al corespondenței și serviciilor poștale.

Centrul de radioficare din Lunca Bradului, 1950-1973

Comuna avea și un centru de radioficare cu difuzoare cu angajații Bologh Pișta și Elena Movilă. Acest centru a funcționat în perioada 1950–1973, aparținea Centrului Regional PTTR Tîrgu-Mureș și transmitea emisiuni de divertisment (cântece, poezii), știri, teatru pentru copii, moderate de către Viorica Galdău. La postul de emisiune locală șef operator era Ștefan Bologh, iar șef de serviciu era domnul Ioan Oancea.

În localitate a funcționat și o Casă de Economii și Consemnațiuni, unde în perioada 1963–1985 a lucrat doamna Aurelia Ichim, iar după această perioadă Ördög Rozalia. Aici își economiseau veniturile bănești muncitorii fabricii de cherestea și cei de la pădure. Cei care contractau animale făceau depunere prin virament la CEC. Acesta a avut o activitate foarte intensă până la apariția băncilor, când, în anul 2011 a fost desființat punctul de lucru din localitate.

În cadrul Complexului comercial a funcționat:

❖ Librărie unde a lucrat ca vânzătoare în perioada 1967–1979 Maria Roga, apoi Angela Jîrcan. Aceasta era foarte bine dotată de unde își luau caiete și cele necesare pentru școală toți copiii din sat;

❖ Magazin de textile, vânzătoare Buta Paraschiva și Gyorgy Elisabeta;

❖ Alimentară, vânzători Gheorghe Ujică, Ioana Ujică;

❖ Bufet, vânzătoare Ileana Vancu;

❖ Braserie, vânzător Ionel Jîrcan;

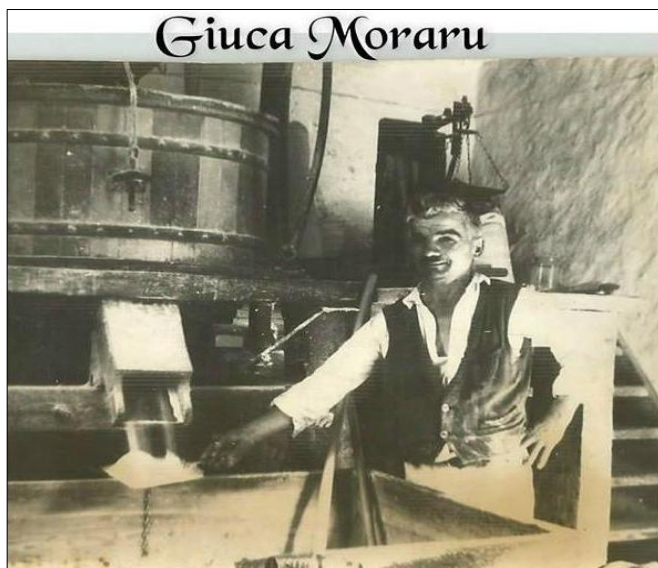
❖ Cofetărie- patiserie, vânzătoare Angela Jîrcan, apoi Maria Roga și Klara

Porumb;

❖ Carmangerie,
vânzătoare Rafila Ujică;

❖ Chimicale,
vânzătoare Nagy Rozália.

Pe Sălard aveam o moară, care asigura făina din care oamenii făceau pâinea necesară de zi cu zi, mălaiul pentru mămăligă și grișul. Aceasta a funcționat până în anul 1970, când a fost inundată, iar apele

învolverate au luat moara de pe loc. Proprietarul acestei mori a fost Aurelia Ichim. O moară pe apă a funcționat și pe valea Ilvei, unde morari au fost Gheorghe Croitor și Ileana.

Fierar al satului prin 1951 era Dănilă, care însemna și potcovea cai, făcea potcoave și diferite unelte. Fierul pentru a putea fi prelucrat era înroșit în jar. Fiica căuaciului, Viorica, încânta oamenii cu vocea sa de nedescris la diferite petreceri. Aceasta era acompaniată de vioara și acordeionul mânuite de către Nechita de pe Fîntînel. Acesta cânta la toate nunțile, botezele și petrecerile din sat. Doritorii puteu face poze cu instrumentele muzicale. Fotografii satului în vremurile acelea era Loică Moldovan.

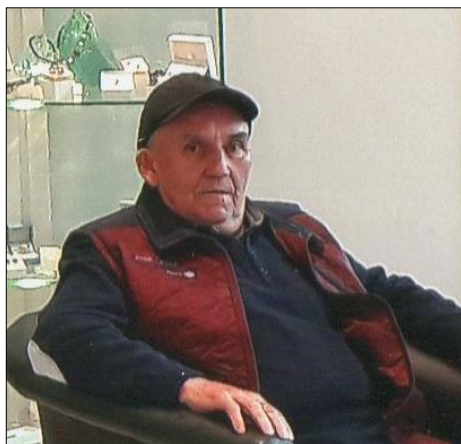
Nu-l putem uita și pe „omul cu înghețata”, pentru că așa era numit nenea Turiac, în acele vremuri, mai precis în anii 70–80, care, bucura copiii și oamenii satului cu bunătatea de înghețată pe care o prepara în gospodăria sa. Acesta era secondat în activitatea sa de nenea Frâncu. Iarna tăiau gheața de pe Mureș cu joagărul în calupuri mari și le puneau la adăpost învelite în paie în beci. Aceste calupuri erau folosite vara, când le puneau într-un ciubăr ca să țină rece înghețata pe care o transportau cu căruța de-a lungul satului, sau chiar până la Stânceni.

10.3.3. Despre brutarul - Toth Adalbert

Născut în 3 noiembrie 1940 în Lăzarea județul Harghita. Urmează cursurile școlii natale în localitate, după care urmează cursurile școlii de brutar în Toplița, Harghita.

De la vârsta de 16 ani lucrează ca ucenic la brutăria din Toplița pe perioada veri, iar iarna era trimis la brutăria din Borsec.

Stagiul militar la București din 1960 până în 1962 octombrie 14, când a fost lăsat la vatră.

La vârsta de 33 ani m-am căsătorit cu Berek Maria care era de pe frumoasa vale a Gurghiului. Ne-am stabilit în comună împreună, ne-am construit o casă și avem 4 fete de care sunt mândru. Am conviețuit 43 ani până ce boala nemiloasă a luat-o de lângă mine, în anul 2014.

Deoarece trebuia să-și asigure traiul de zi cu zi a venit la Lunca Bradului pentru că localitatea era un centru muncitoresc, iar cooperativa avea o brutărie care asigura pâinea muncitorilor de la fabrică și a localnicilor. Aici îl aveam pe fratele cel mare Toth Ștefan care era șef brutar. De atunci am lucrat ca brutar în comună până la ieșirea la pensie în 1996. Apoi am luat brutăria în locație de gestiune până în anul 2000, după care am cumpărat-o împreună cu magazinul aparținător, lucrând ca firmă. S.C. Belmaren care asigură în continuare producția de panificație comunei și nu numai. Din anul 2010 am închiriat firma pentru S.C. Nelcrin S.R.L care vă așteapta zi de zi să cumpărați pâinea caldă făcută pe vatră.

Toth ADALBERT

10.3.4. Despre frumoasa mea comună

Comuna Lunca Bradului, situată pe Valea Mureșului Superior, între lanțurile Munților Călimani și Gurghiu, în lungul defileului dintre Deda și Toplița a stat ascunsă mult timp în adâncul întunecos, răcoros și umed al nesfârșitelor păduri.

Bătrânul Mureș, martor al atâtor prefaceri și înnoiri, contemporan al întregii istorii a acestor meleaguri, a transformărilor și izbânzilor locuitorilor care s-au așezat aici abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Satele localității înșirate de-a lungul șoselei ce străbate defileul ca așezări răsfirate pe munte, oferă o priveliște armonizată cu ambientul natural, degajând un sentiment al echilibrului și pitorescului.

Fiecare are ceva anume, care-l particularizează, acest ceva decurgând din specificul etnic. Un specific vizibil nu atât în ocupațiile agro-pastorale, forestiere, de vânatoare și pescuit, cât în frumusețile etalate la ceas de sărbătoare de zestrea acestora.

Privind cu ochiul liber, în aburul dimineții, în lumina plină a miezului zilei sau când misterios coboară umbrele nopții, în exuberanța vegetală a verii sau în alb-griurile hibernale, peisajul montan posedă resurse de desfătare și regenerare sufletească încă nu îndeajuns cunoscute, apreciate și valorificate.

Mi-am propus ca temă această schiță monografică în primul rând pentru neuitare, mai ales că sunt puține informații scrise despre această comună, dar și pentru realizarea unui tablou general, de la cea dintâi atestare documentară și până în prezent.

Prin această lucrare, cred că am reușit să redau cele mai semnificative aspecte referitoare la cadrul natural, la trecutul istoric, la evoluția în timp a populației, la

dezvoltarea socială și nu în ultimul rând la folclorul și meșteșugurile prezente în Lunca Bradului. Colaborarea cu Andreea Gabriela Petruț și Rusalina Petruț, coautoarele acestei lucrări, a fost de bun augur, mi-a dat curaj să merg mai departe pentru realizarea acestui volum.

Pentru realizarea acestei lucrări am beneficiat de sprijinul unor instituții din localitate, dar mai ales de sprijinul Muzeului Județean Mureș prin persoana domnului director Valer Pop, care m-a ajutat să culeg date despre localitate în urmă cu câțiva ani.

Pornind de la premise că istoria trebuie cunoscută, deoarece dacă nu ști de unde vi, nu vei ști încotro să te îndrepti, am îndrăznit să studiez trecutul acestor meleaguri mirifice.

Astăzi sunt fericita mama a două fete gemene Daniela și Amalia eleve în clasa a II-A la Școala Gimnaziala Lunca Bradului, și sunt mândră că am o familie fericită care mă sprijină în tot ceea ce fac.

Comuna Lunca Bradului, denumită pentru începuturi Păluța, nume cu specific forestier, apoi Palota-Ilva, devine locul unde a văzut lumina zilei Daniela Clineag, născută Țifrea la data de 2 ianuarie 1979.

Clasele primare și gimnaziale le-am frecventat în localitatea natală. Rând pe rând voi devenii absolventă a Colegiului Național „Mihai Eminescu” din Toplița jud Harghita, specializarea Electrotehnică, (1997), apoi a Universității ecologice „Dimitrie Cantemir” Facultatea de geografie-istorie din Târgu Mureș (2003), și al Școlii Academice de Informatică Aplicată și Programare din cadrul Universității Tehnice din Cluj Napoca(2007).

Întâiul meu loc de muncă ca profesor a fost la Școala Generală cu clasele I-VIII Tușin, (2003-2004) comuna Sâmpetru de Câmpie jud Mureș, iar în anul școlar următor (2004-2005) La Școala generala din Luieriu comuna Suseni, jud Mureș.

În anul 2005 am obținut titularizarea, fiind adoptată temporar de comuna Negrileşti din Județul Bistrița-Năsăud, unde voi activa pe catedra de istorie-geografie a Școlii Gimnaziale din Negrileşti, până în anul 2009, după care destinul și soarta cruntă mă readuce pe meleaguri Mureșene. În anul Școlar 2009-2010 am fost detașată la Gimnaziul „Dănilă Stupariu” din Rușii Munți, după care începând cu anul Școlar 2010-2011, am revenit pe meleagurile natale la Școala Gimnazială Lunca – Bradului, unde lucrez și în prezent ca și profesor titular pe catedra de istorie geografie. Până în prezent am dobândit gradele didactice: definitiv (2005) și II (2012) fiind înscrisă în prezent la gradul didactic I sesiunea 2017.

Sunt fericita mama a două fetițe gemene Daniela și Amalia eleve în clasa I la Școala Gimnazială Lunca Bradului.

Daniela CLINCEAG

10.3.5. Invitație la Lunca Bradului

Într-o zi frumoasă de Rusalii la 31 mai 1969 am văzut lumina zilei în comuna Lunca Bradului, județul Mureș la ieșirea din sat lângă Valea Ilvei, în casa parintească. Grădinița și cele zece clase le-am absolvit în cadrul Școlii Generale din sat. Apoi la Toplița județul Harghita mi-am continuat studiile la Liceul Industrial Nr. 2.

Pentru a putea fi alături de părinți și a le oferi sprijin în gospodărie am urmat diferite cursuri de specializare cum ar fi: ospătar (1985), contabilitate (1986), operator PC (2003), lucrător în comerț (2007), lucrător în gospodărie agroturistică (2007), ghid turistic (2013). Din toate acestea am învățat multe lucruri și pot spune că am profesat câte puțin din fiecare iar din 2008 sunt și lider AVON. Cu echipa formată cu Clineag Daniela și Andreea

Gabriela Petruț am pus în pagină multe informații utile comunității. Buna colaborare și lucrul în echipă îți dă putere de muncă.

Drumul vieții mi-a scos în cale un om minunat, harnic, cu frică de Dumnezeu de care sunt foarte mândră și cu care am decis să-mi întemeiez o familie în anul 1990. Petruț Gavril născut în comuna Vătava, sat Dumbrava județul Mureș. Cu voia lui Dumnezeu, într-o zi frumoasă de toamnă am adus pe lume așa cum ne-am dorit o fetiță căruia i-am pus nume Andreea Gabriela de care pot spune că sunt mândră pentru că mi-a ascultat povețele fiindu-i mamă și prietenă în același timp, încercând să-i îndrum pașii spre un viitor mai bun. Deoarece din copilărie mi-a plăcut muzica, dansul și jocul am activat în școala generală în echipa de dansuri și corul școlii la mai multe activități culturale și am încercat să-i transmit și fiicei mele acestea, cu gândul de-a păstra tradiția. Adevărat este că este un dar de la Dumnezeu ceea ce face.

Din 1998 până în 2003 am lucrat ca telefonistă la OF TT Lunca Bradului. Atunci când centrala telefonică s-a automatizat și lipsa locurilor de muncă era o problemă în comună m-am angajat ca vânzătoare, iar din 2008, până în 2011, ca asistent personal. Am rămas aici, alături de părinți, deoarece boala a pus stăpânire peste sănătatea lor și mi ofer sprijinul la bătrânețe.

În 2014 întreținând gospodăria care a rămas în grija noastră, împreună cu familia, m-am gândit să păstrez tradiția și să adun tot ce este de valoare în acest loc neatins de modernitate, să-l pun în valoare și să arăt și altora cum s-a trăit mai demult. Deși mai sunt multe de făcut, vă invit cu drag în comuna Lunca Bradului, județul Mureș, în acest loc minunat, pentru a vizita micul nostru muzeu.

Mai multe despre comuna noastră și mai multe lucruri care s-au petrecut în trecut, puteți afla din această carte și cartea „Muzeul Ciobotă-Petruț, Lunca Bradului” apărută la Editura Constantin Romanu-Vivu, Târgu-Mureș, 2016, scrisă împreună cu fiica mea.

Vă așteptăm cu drag în comuna noastră frumoasă.

Rusalina PETRUȚ

Concluzii

Așezarea populației pe aceste meleaguri a fost favorizată de mai mulți factori. În primul rând, factorii geografici: existența unei lunci și terase ospitaliere, unde să-și construiască locuințele și celelalte acareturi, o rețea hidrografică densă cu debit de apă suficient în toate anotimpurile, condiții pedoclimatice, prielnice; un sol fertil și climă temperată cu ierni reci și veri umede favorabile dezvoltării unei vegetații viguroase rezistentă la diverse intemperii, abundența unor materiale de construcții la îndemână lemn, piatră, lut, surse permanente pentru alimentație și vestimentație.

Asemenea condiții habitaționale au determinat apariția de comunități stabile, printre care și satele aparținătoare comunei Lunca Bradului, Neagra și Sălard, la început mai restrânse, apoi din ce în ce mai dezvoltate, cunoscând o evoluție, în general liniară, ascendentă, dar și perioade de stagnare ori de regresie demografică determinate de evenimente istorice și de aspecte economice. Nu știm exact în ce perioadă s-au construit satele comunei, dar suntem siguri că majoritatea lor existau în veacul al XIX-lea, populația acestor sate era formată din români, iar ocupațiile locuitorilor erau cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, apare o nouă ocupație lucrul la pădure, păduritul și legată de aceasta plutăritul, care atrage în zonă locuitori de alte etnii, în principal maghiarii, care se ocupau în principal cu transportul materialului lemnos, dar și armeni, evrei, preocupați de comerțul cu lemne și industria de cherestea. Nu putem neglija nici țigani care s-au stabilit în permanență la marginea satelor românești, ca de altfel în majoritatea satelor din țară. În întreaga localitate au apărut joagăre și o fabrică de cherestea, iar râul Mureș și afluentul Mureșului, Valea Ilvei, a devenit o cale principală de transport pentru bușteni și cherestea. Lipsa documentelor de arhivă referitoare la perioadele anterioare veacului al XVIII-lea asupra populației din localități i-a determinat pe unii autori să afirme că apariția populației în localitate, ar fi legată de începutul exploatării forestiere.

Este greșit și pentru a combate aceste idei, aduc în discuție următoarele argumente:

- dacă popularea comunei ar fi avut loc odată cu începutul exploatării forestiere, locuitorii n-ar fi cultivat suprafețe întinse de culturi agricole, chiar și pe versanții munților și n-ar fi crescut un număr mare de animale, plugăritul și păstoritul erau deja ocupații de bază ale locuitorilor din localitate.

- populația ar fi fost în majoritate secuiască, deoarece documentele de arhivă dovedesc faptul că secuii au practicat păduritul și plutăritul încă din veacul al XVII-lea, iar în localitate aceste ocupații apar abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

- locuitorii comunei au practicat lucrul la pădure și plutăritul doar între principalele munci agricole: primăvara devreme înaintea arăturilor, toamna după recoltat și iarna. Uneori vara după terminarea prășitului, ca atare n-a depășit ca importanță cultivarea pământului și creșterea animalelor, nici chiar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, când exploatarea forestieră ajunsese într-o fază industrială avansată, generată de construirea fabricii de cherestea din Lunca Bradului, de către succesorii lui Mendel Schwartz. Locuitorii băștinași ai zonei și în această perioadă lucrau la pădure doar sezonier. Pentru activitatea permanentă la joagăre, în fabrică și la linia ferată forestieră, erau angajați muncitori din alte zone. A fost cazul maghiarilor care și-au întemeiat gospodăriile alături de români, întregind populația producătorilor băștinași.

Agricultura se practica pe ogoare, în luncile râului Mureș și afluenții acestora, mai ales în terase și răzoare pe coastele dealurilor de la poalele Munților Călimani și Gurghiu. Extinderea ogoarelor s-a făcut la început prin defrișări forțate, incendiindu-se pădurile, mai apoi prin exploatări forestiere sistematice. O creștere mai semnificativă a suprafețelor agricole are loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca urmare a împrumutărilor după anul 1952, dar și a intensificării exploatării forestiere. Aceasta aduce după sine o creștere a numărului de animale, mai ales a bovinelor, cabalinelor și ovinelor. A crescut numărul animalelor de tracțiune, a boilor, a cailor, utilizate atât la muncile agricole, cât și la transportul lemnului.

O altă creștere importantă a suprafețelor agricole și a numărului de animale are loc în deceniile trei și patru ale secolului al XX-lea, ca urmare a industrializării masive, a exploatării și prelucrării lemnului, a defrișărilor masive care vor reda agriculturii o serie de termeni. În această perioadă, are loc și o creștere a producției agricole prin utilizarea tot mai intensă a mașinilor moderne: plugul metalic, grapa cu colți de fier și a îngrășării sistematice a ogoarelor cu îngrășăminte naturală. Are loc și o creștere semnificativă a numărului de animale. Această creștere se datorează și creșterii numărului populației în zonă, atât a populației locale, cât și a celei stabilite vremelnic, determinând o cerință tot mai mare de produse pentru alimentație și pentru vestimentație.

În această perioadă o creștere a numărului proprietarilor mai mari și a celor mijlocii de pământ agricol și a proprietarilor de animale. Este perioada cea mai prosperă din viața locuitorilor din localitate, ale căror venituri cresc semnificativ. Devenind proprietari de păduri, obțin venituri din vânzarea lemnului, dar și din munca la pădure, efectuând lucrări de exploatare și transport a materialului lemnos pentru societățile forestiere.

O ultimă creștere a suprafețelor agricole și mai ales a populației agricole, are loc în deceniile șase și șapte ale secolului al XX-lea, datorită forței coercitive a statului socialist, care a impus cote obligatorii de predare către stat a produselor agricole, obligându-i pe țărani să cultive cu eforturi mai mari suprafețe mai întinse și să crească un număr mai mare de animale pentru a-și achita obligațiile la care erau impuși. Multe imașuri erau transformate în ogoare. Se căuta în această perioadă o fărâmițare a proprietăților agricole. A fost desființată chiaburimea, moșierimea ca pătură socială exploatare, iar terenurile acestora au fost transformate și împărțite celor fără pământ arabil. Se intensifică în această perioadă și exploatarea forestieră. Suprafețe întinse de păduri au fost defrișate. Mulți locuitori au devenit muncitori permanenți în exploatarea forestieră și industrializarea lemnului. În afara programului de muncă, se ocupau cu agricultura. De muncile agricole și de creșterea animalelor se vor ocupa în această perioadă mai mult bătrânii, femeile și copiii.

Deceniul cinci al secolului al XX-lea a însemnat pentru locuitorii comunei, o nouă perioadă de regres, pentru agricultură și creșterea animalelor, ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial, când un număr foarte mare de bărbați au participat la război, dintre care mulți au murit pe front, au fost mutilați sau au fost reținuți prizonieri de război în Rusia, de unde unii nu s-au mai întors până astăzi.

Lupte grele s-au desfășurat în zonă, terenurile agricole au fost minate și bombardate, animalele și căruțele au fost rechiziționate pentru front. După război au urmat câțiva ani de secetă cumplită în toată țara, afectând și comuna Lunca Bradului. Cu greu s-a putut reface agricultura în satele mureșene.

O ultimă perioadă de scădere semnificativă în domeniul agriculturii are loc în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, când majoritatea terenurilor au fost lăsate în pârloagă, devenind imașuri ori pășuni. Se mai cultivă doar legume și zarzavaturi. Cerealele se cultivă doar pentru hrana animalelor. Animalele sunt crescute doar pentru strictul necesar în gospodărie: ouă, lapte, brânzeturi și carne. Majoritatea locuitorilor lucrează în fabrica de cherestea, în exploatările forestiere, precum și industrializarea lemnului.

Construcția fabricii de cherestea în localitate a fost favorizată de întinsele păduri ce umbresc cei doi versanți muntoși. Bazele acestei fabrici au fost puse de către succesorii lui Mendel Schwartz, particularii din Reghin, care au avut în acel timp însemnate moșii, a dus la dezvoltarea economică a comunei. În această întreprindere au lucrat mulți angajați din satele vecine. După naționalizarea întreprinderii, aceasta a rămas singura sursă de venit pentru locuitorii comunei, care și-au abandonat ocupația de crescători de animale și agricultori, îndreptându-se spre industrie și lucrări forestiere. În ultimul deceniu al secolului al XX-lea, fabrica s-a închis și oamenii au rămas fără lucru, fapt ce a dus la criza întregii comunități.

A început să se dezvolte mica producție: gaterie particulare de cherestea, societăți particulare de exploatare forestieră, firme particulare de construcții de case de odihnă din lemn etc.

Un itinerariu interesant au avut și ocupațiile secundare. De apicultură bunăoară, s-au ocupat în permanență două, trei familii din localitate, transmițându-se ocupația din generație în generație. Desigur, au dispărut anumite familii de apicultori, dar în același timp, au apărut altele, ocupația perpetuându-se până în zilele noastre.

Pescuitul și vânătoarea s-au practicat fără opreliște până la primul constituind o sursă suplimentară de hrană. În urma unor exploatare forestiere masive în anumite perioade, acele amintite anterior, suprafețe mari de teren defrișat s-au acoperi cu fructe de pădure: fragi, zmeură, mure, care au început să fie recoltate în cantități industriale și vândute pe piață. Importante cantități de fructe de pădure au fost colectate de stat, unele dintre acestea fiind exportate. Din culesul fructelor de pădure, locuitorii din comună, obțineau venituri importante, în perioada de vară.

Evenimente de seamă la care au participat locuitorii comunei au fost cele două Războaie Mondiale. În timpul Primului Război Mondial, mulți locuitori s-au jertfit, participând ca ostași în armata română, pentru eliberarea patriei.

Evenimente mult mai sângeroase și mai distructive, ale căror urme se pot observa și acum la Sălard, au avut loc în anul 1944, în timpul celui de-al doilea război mondial. După ocuparea Ardealului de Nord, armata maghiară a constituit o linie de fortificație la vărsarea Sălardului, cu ajutorul căreia se putea controla defileul. În aceste adăposturi armata maghiară și germană a opus rezistență de lungă durată, în fața armatelor sovietice și române. Mureșul era plin cu trupurile militarilor și apa era înroșită de sângele acestora.

De asemenea, după războaie, asistăm și la dezvoltarea învățământului, la amplificarea acțiunilor de culturalizare a poporului. Începutul învățământului în comună se dezvoltă concomitent cu biserica.

De aceea, biserica a constituit pentru locuitorii comunei un catalizator al luptei pentru păstrarea ființei naționale, în condițiile de maghiarizare și catolicizare a poporului român.

Totodată, comuna se caracterizează printr-un bogat fond folcloric și etnografic, care prezintă bogăția de valori culturale a poporului român.

O revigorare s-ar putea produce în viața economică a localității care beneficiază de o poziție geografică deosebită, oferind priveliști încântătoare pentru turiști. Dacă ar intra într-un circuit turistic intens, atunci locuitorii ar putea practica agroturismul care le-ar aduce venituri și ar stimula, în același timp, revigorarea ocupațiilor tradiționale.

Cu privire la istorie, unii învățați au fost de acord că trebuie cunoscută, deoarece dacă nu știi de unde vii, nu vei ști încotro să te îndrepti. În acest spirit al cunoașterii, am scris aceste rânduri, atât cât am putut cunoaște eu din evenimentele care s-au derulat și la care comuna noastră a participat. Am constatat că această localitate, destul de tânără, are istoria ei, are legendele ei, are obiceiuri proprii, integrate într-un patrimoniu cultural mai larg și are resurse prin care poate dăinui în veci.

Pentru această dăinuire, doresc ca aceste rânduri să contribuie la completarea imaginii satului românesc de la munte.

Lista microtoponimelor:

1. Arsa.
2. Arșița.
3. Capu Dealului.
4. Căpățâna.
5. Cica.
6. Cucumbert.
7. Dealul Heclean.
8. Dealul Bonzi.
9. Dilcoș.
10. Diarfaș.
11. Drăguș.
12. Dugașu Mic.
13. Dugașu Mare.
14. Făget.
15. Ferigi.
16. Frâncel.
17. Ilișoara.
18. Iliuța.
19. Izăreț.
20. Jângu.
21. Jângu Popilor.
22. Ketag.
23. Luncani.
24. Lunca lui Ionel.
25. Măgura.
26. Neagra.
27. Neagra Călin.
28. Neagra Schwartz.
29. Negoiu.
30. Opritu
31. Pârâul Bisericii.
32. Pârâul Doamnei.
33. Pârâul Fântânel.
34. Pârâul Iadului.
35. Pârâul Ursului.
36. Pârâul Rău.
37. Pârlituri.
38. Piatra Polâțului.
39. Poiana Fântânelului.
40. Poiana Fierăstrăului.
41. Piciorul Ilvei.
42. Porcărie.
43. Podgoară.
44. Podireu.
45. Răgoaza.
46. Sărăcin.
47. Sălard.
48. Stâncă 1 Mai.
49. Stâncă Șoimilor.
50. Stegea.
51. Șolea.
52. Tâpsan.
53. Tihu.
54. Tarnița.
55. Țâba Mare.
56. Valea Ilvei.
57. Valea Jârcii.
58. Valea Sălardului.
59. Vârful Smizi.
60. Vârful Mare.
61. Vârful Mic

Izvoare și bibliografie selectivă

1. Arhiva primăriei localității Lunca Bradului, Fond Documentar.
2. Arhiva Bisericii „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril”, Lunca Bradului, Fond Documentar.
3. Arhiva Școlii Generale din Lunca Bradului, Fondul Documentar.
4. Arhiva întreprinderii forestiere IFET Reghin.
5. Arhiva Ocolului Silvic Lunca Bradului – Direcția Silvică Mureș.
6. Amenajamentul Ocolului Silvic, Lunca Bradului, 2000/2001.
7. Analele Statistice ale României 1938-1940.
8. Albu Nicolae, *Istoria școlilor românești din Transilvania 1800-1867*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
9. Gh. Bodea, Vasile Suciu, Ilie Pușcaș, *Administrația militară Horthystă, în N-V României*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988.
10. Florian Bocoș, *Elemente de Istorie a localității Lunca Bradului*, Centrul de Studii Transilvania, Cluj Napoca, 2001.
11. Traian Bosoancă, *Alegerile Parlamentare din noiembrie 1919 în județul Mureș Turda*, Marisia, XXVI, Tg.-Mureș, 2000.
12. Valer Butură, *Etnografia poporului român*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1978.
13. Constantin Cazimirescu, Doina Rusu, *Pe aici nu se trece*, Ed. Albatros, București, 1989.
14. Ovidiu Densuseanu, *Folclorul cum trebuie înțeles*, Ed. Pentru Literatură, 1966.
15. S. Dragomir, *Un precursor al unității naționale, profesorul Constantin Roman Vivu*, 1929.
16. Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor*, Ed. Humanitas, București 1992.

17. Simion Ilie Frandăș, *Lunca Bradului. Repere în timp*, Ed. Tipomur, Tg.-Mureș, 2002.
18. ***Fondul de vânătoare al Ocolului Silvic Lunca Bradului.
19. Aurel Gociman, *Industria și Comerțul lemnului în Bazinul Mureșului Superior*, Cluj, 1929.
20. Ștefan Gheorghiu, *Marea conflagrație a secolului al XX-lea, al Doilea Război Mondial*, Ed. politică, București.
21. Aurel Holircă, *Școala din regiunea Mureșului Superior*, în: Marisia IX, Tg.-Mureș, 1979.
- 22.*** *Județul Mureș Ghid turistic*, Ed. Comitetului pentru Cultură și educație socialistă, Tg.-Mureș, 1972.
23. Ioachim Lazăr, *Un exemplar inedit al proclamației lui Simion Bărnuțiu din 24/25 martie 1848*, în Marisia XXVII, Tg.-Mureș, 200, pag. 219.
24. Elena Mișu, *Documente inedite privind anul revoluționar 1848-1849 pe Valea Mureșului Superior și a Gurghiului*, în Marisia XXVI, Tg.-Mureș, 2000.
25. Ioan Mac, Ioan Soneriu, *Județele Patriei, Jud. Mureș*, 1974.
26. *** *Mic dicționar enciclopedic*, Ed. Științifică și Ecologică, București, 1986.
27. Mircea Traian Bâzu, *Mic dicționar al spiritului uman*, Ed. Albatros, 1983.
28. *** Monografia Întreprinderii –Industria de stat. Fabrica de cherestea și lăzi din Lunca Bradului, jud. Mureș, 1950
29. Neamțu Gelu, *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849*, Ed. Carpatica, Cluj Napoca, 1996.
30. Eugen Nicoară, Vasile Netea, *Progres și cultură*, vol. II, Tg.-Mureș, 1993.
31. Laurean Someșan, *Depresiunea Luncii Bradului*, extras din Revista Geografică Română, vol. I, fascicula I, 1938.
32. Laurean Someșan, *Viața Pastorală în Munții Călimani*, extras din Buletinul Societății Române de Geografie București, 1939.

33. Laurean Someșan, *Viața umană în regiunea Munților Călimani*, Ed. Cartea Românească, Cluj, 1936.
34. Marcel Știrban, Marius Bucur, Ghizela Cosma, Adrian Ivan, Marcela Sălăgean, Virgiliu Târău, *Istoria contemporană a României*, Ed. Accent, Cluj Napoca, 2001.
35. Valer Pop, *Sisteme de păstorit în zona Munților Călimani*, în *Marisia XV XXII –Tg.-Mureș*, 1984.
36. Valer Pop, *Valoarea documentară a etnografeiei Române provenită din terminologia etnografică în Marisia XV, XXII, Tg.-Mureș*, 1984.
37. Șerban Polverejan, *Contribuții privind soluțiile românești din Transilvania în: Cumidava*, vol. II, 1968.
38. *Recensământul general al populației României*, vol.I, vol.II, vol.III, vol. IX., 1930.
39. Alexandru Roșu, *Geografia Fizică a României*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1973.
40. Bogdan George Tofan, *Defileul Mureșului Studiu de geografie umană*, Editura Presa Universitară Clujeană 2014
41. Ilarie Gh. Opreș, Vasile Mureșan, Marcel Naste, *Iconari mureșeni contemporani*, Editura NICO, 2013.
42. Enrich Wachner, *Toplița și Defileul Mureșului* în *Lucrările Institutului de Geografie din Cluj*, vol. III, 1926-1927.
43. Gheorghe Zaharia, E. Bența, *August 1944 – Mai 1945*, Tg.-Mureș
44. <https://nerostiri.wordpress.com/2014/11/20/sculptor-ioan-croitor-bradescu/>
45. <http://www.cbioan.ro/index.html>
46. <http://integro.org>
47. <http://www.cazareonline.eu/show.php?id=1464>
48. <http://www.agriculturar.ro/index.php/zone-turistice/transilvania/404-aventura-calare-in-calimani.html>
48. <https://www.okazii.ro/cp-clasica-circulata1903-palotailva-lunca-bradului-jud-mures-rara-a127883459>

50-<http://www.multihobby.ro/Ilustrate/Mures/Lunca%20Bradului-12965.php#thumb>

51.http://www.fotoetnografica.muzeumures.ro/index.php?object=subject&subject_id=8

52<http://helytortenet.com/catalogsearch/result/?q=lunca+bradului>

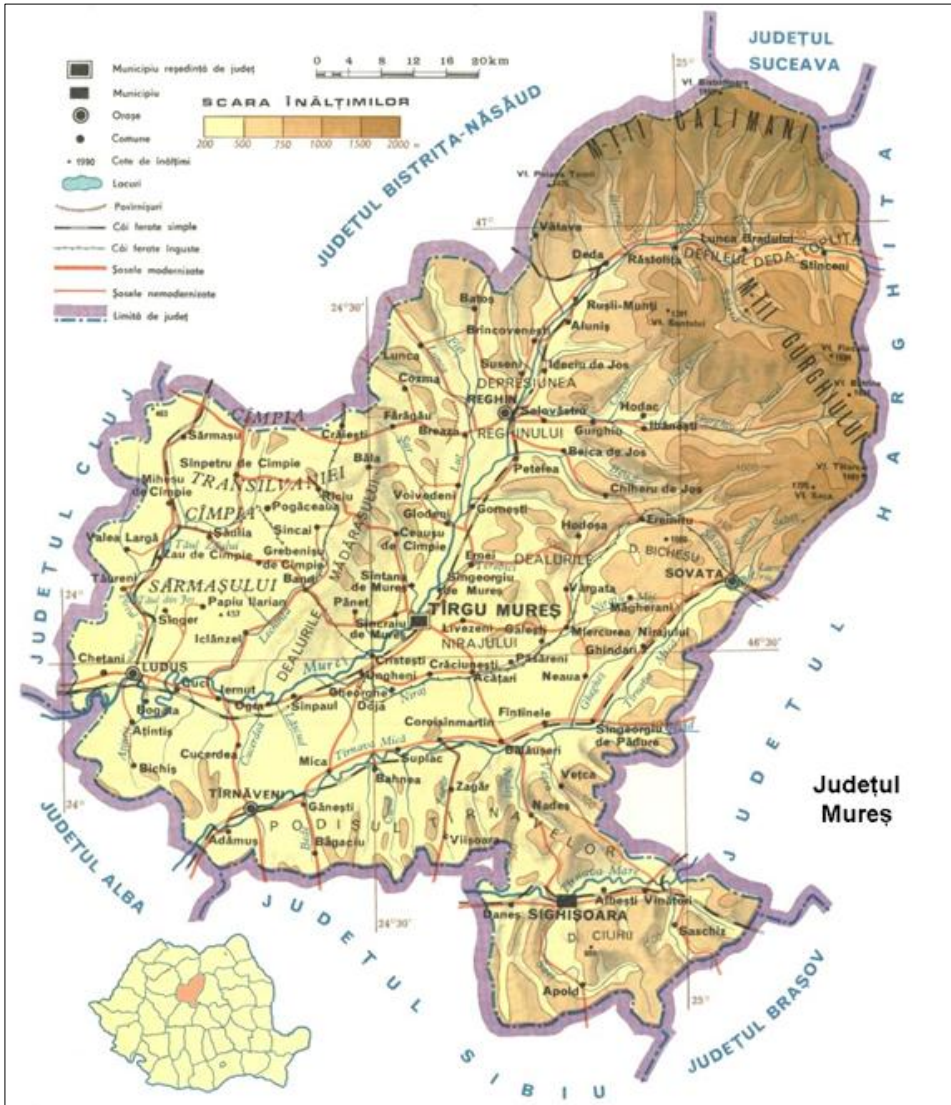
53.Capitan A. Locusteanu, *Sub Aripa Morții, Însemnări din războiul de reîntregire* , cu o prefață de Prof. Univ Sextil Pușcariu, Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj 1923, pag 17.

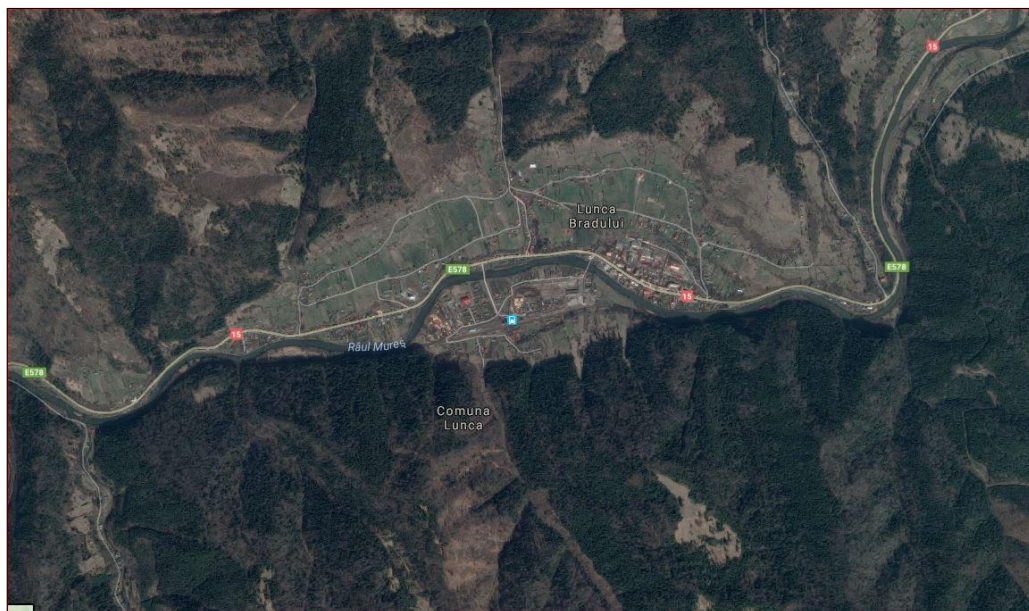
54**** Reconstituiri România Eroică nr. 1, pag. 38, serie nouă 2010.

55.Mihail Vagaunescu, *Viata în Razboi*, Editura Casa Școalelor, Bucuresti, 1925.

Anexe

Harta judeșului Mureș

Harta comunei Lunca Bradului

<https://www.google.ro/maps/@46.9547623,25.1035131,3811m/data=!3m1!1e3?hl=ro&authuser=0>

Lunca_Bradului. Localizare pe harta județului Mureș
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18516064>

Schița cu amplasarea geografică

Moara de pe Sălard. Pictură

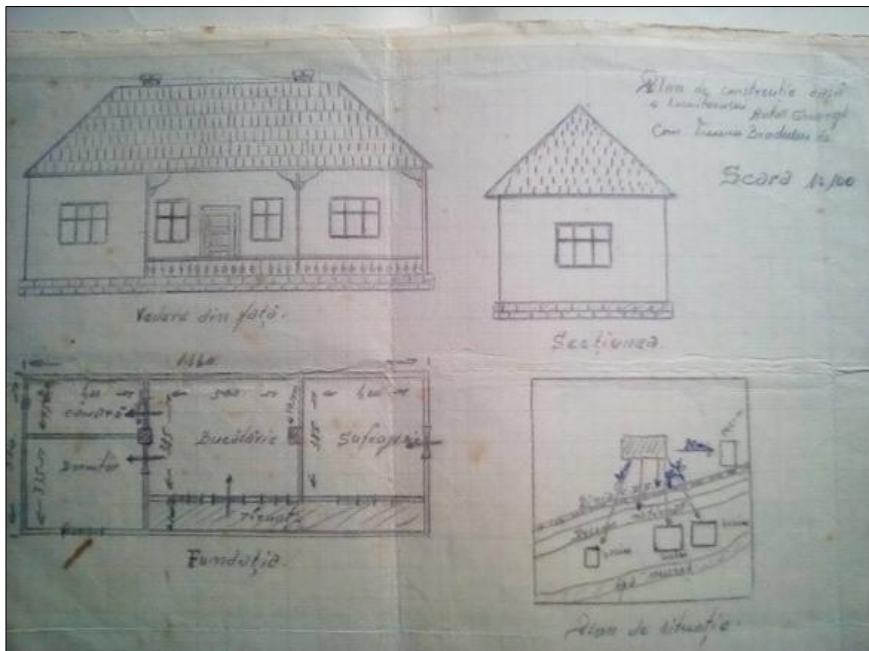
Amintiri

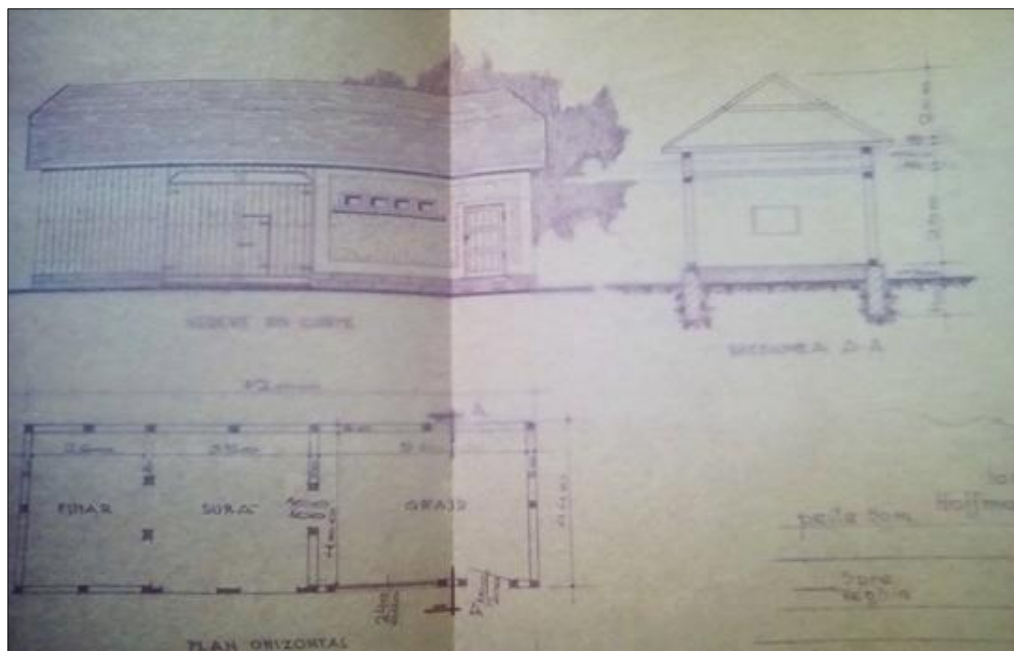
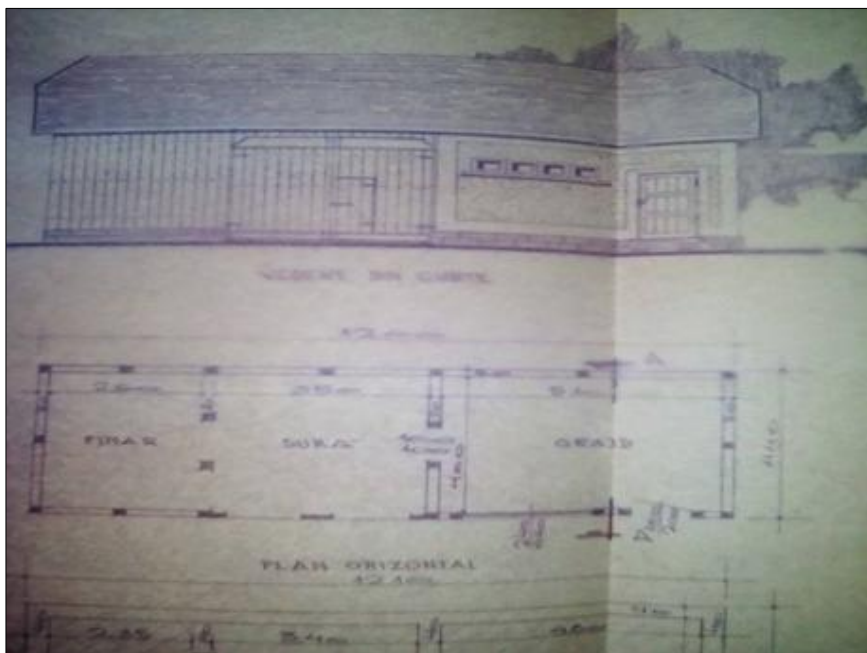
Școala din satul Neagra, 1944

Casă țărănească cu filigorie

Plan de casă veche

Plan anexe gospodărești

Grapa și plugul-utilizate în agricultură

Furcă de tors

Casa de cultură din Lunca Bradului, 2003

Școala Gimnazială din Lunca Bradului, 2003

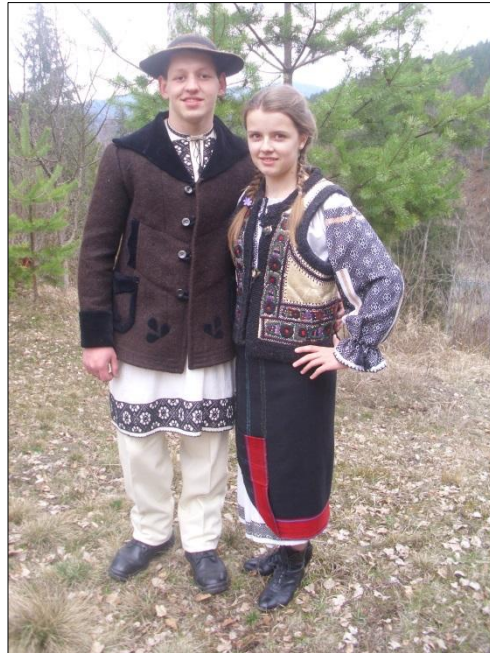

Ansamblul artistic „La Poale de Călimani”, 2016

Elisa Turca și Huruba Gabriela

Bogdan Hofman și Maria Dohotari, 2016

Festivalul Văii Mureșului, casa alegorică „Lunca Bradului”

Cascada Ilișoara

Ilie Ciobotă, 1952

Ștefan Ciobotă, 1962

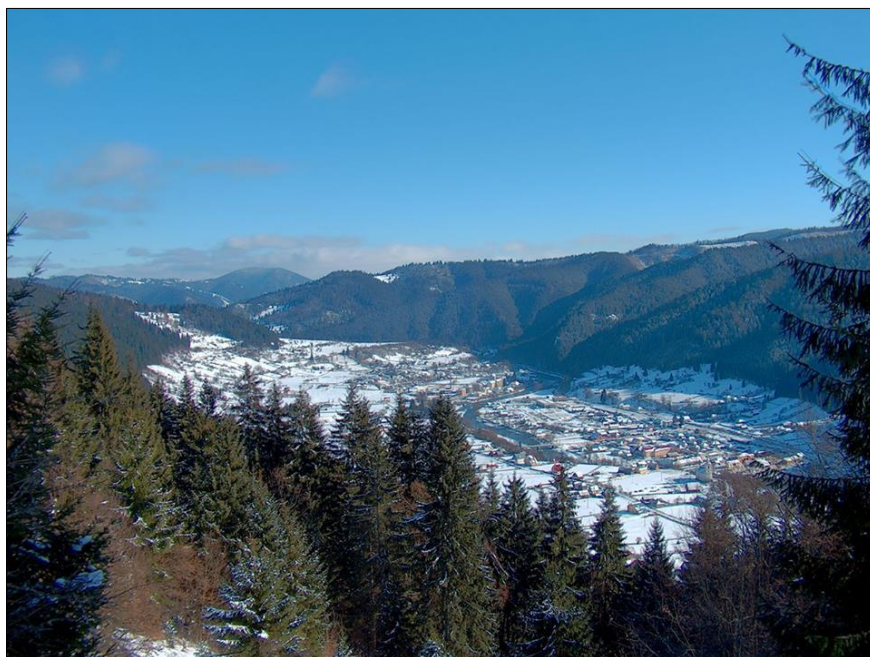
Dorin Ciobotă

Clerul bisericii din Lunca Bradului. Preot Viorel Pop, 1970-1987

Viorel Pop și doamna Aurelia, 1970-1987

Lunca Bradului

Biserica Reformată (foto Nirry Hunor)

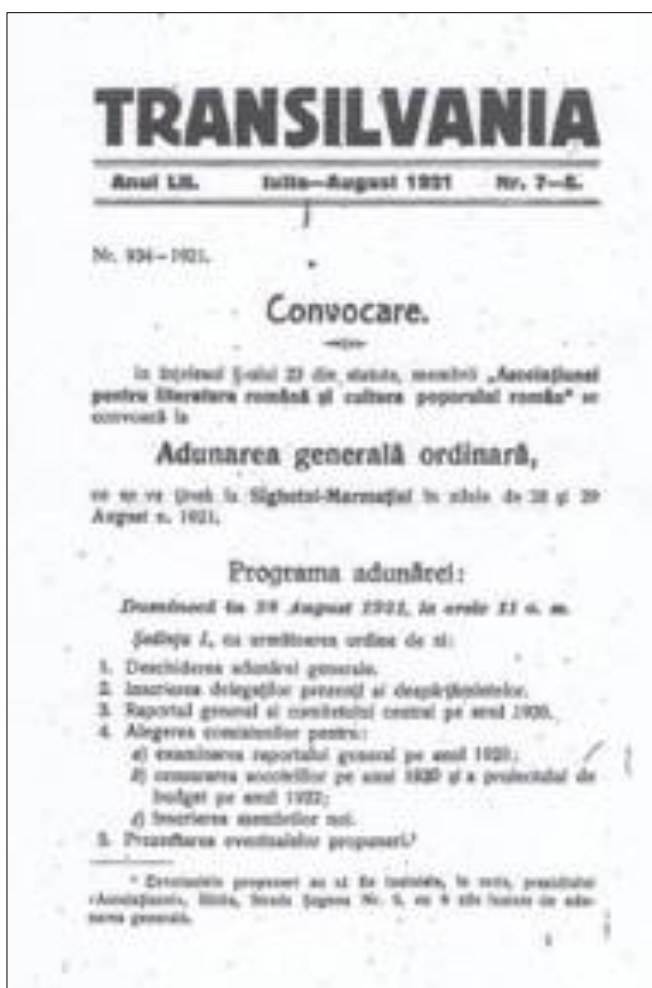
Panorama Lunca Bradului (foto Niry Hunor)

Panorama Lunca Bradului (foto Ioan Rusu)

CONSEMNAREA membrilor „Asociațiunii pentru literatura română, și cultur poporului român” pe anul 1920

Aceste documente atestă prezența în cadrul Asociațiunii pentru literatura română, și cultura poporului român" pe anul 1920 a unor cetățeni din Lunca Bradului , în cadrul Despărțământului Brad, ca și membrii activi pe: Cadar Ioan, secretar, Lunca Bradului, Cadar Petru, preot, Lunca Bradului, Ichim Vasile, primar, Lunca Bradului, Ujică Constantin, econom, Lunca Bradului.

Convocator, 1920

Fehér Eugen, prețor, Ineu.
 Georgea Ioan, protopop, Ineu. (*Dir. desp.*)
 Istin Dimitrie, secretar, Apateu.
 Moga Ion, preot, Iermata.
 Pap Traian, preot, Bocsig.
 Popa George, preot, Agriș.
 Popa Istin, preot, Târnavă.
 Suciu Traian, primpretor, Ineu.
 Tripon Ion, proprietar, Agriș.
 Zázló, Dr. Simion, primpretor, Târnavă.

Membrii activi:

- Albu Adam, comerciant, Ineu.
- Albu Antonie, faur, Ineu.
- Baul Const., econom, Ineu.
- Belean Adam, econom, Ineu.
- Bătrâna Nic. econom, Ineu.
- Bologa Mihail, pantofar, Ineu.
- Bolog Nicolae, econom, Ineu.
- Bitang Ion, măsar, Ineu.
- Bunea Mihai, econom, Ineu.
- Cucea Savu, econom, Ineu.
- Căprar Ion, inv., Ineu.
- Cociuba Avram, croitor, Ineu.
- Copo Gheorghe, dir., Ineu.
- Drincu Vasilie, inv., Mănerău.
- Hălmăgean Antonie, croitor, Ineu.
- Hălmăgean Ion, funcț. de bancă, Ineu.
- Hălic Ion, preot, Sicula.
- Iușca Filip, pantofar, Ineu.
- Iușca Teodor, econom, Ineu.

Ichim Vasile, primar, Lunca Bradului.
 — Ivan Ioachim, preot, Podele.
 * Moldovan, Dr. Corneliu, medic, Băița (lângă Deva).
 Opreșă Aurel, măsar, Criscior.
 — Perian Petru, paroh, Trestia, p. u. Băița (lângă Deva).
 — Pop Constantin, prot., Baia-de-Criș.
 * Rôbu, Dr. Nicolae, medic, Baia-de-Criș.
 Roman Aron, paroh, Luncoiul-de-sus, p. u. Brad.
 Ujică Constantin, econom, Lunca Bradului.

Despărțământul Brad.

Membrii fondatori:

- «Crișana» institut de credit, Brad.
- Papp, Dr. Ioan, avocat, Brad.
- Papp n. Bontescu, Veturia, soție de adv. Brad.

Membrii pe viață:

- Comșa Emanuil, dir. la «Crișana», Brad.
- Opreșă, Dr. Pavel, prof., Brad.
- Opreșă Aurel, măsar, Criscior.
- Perian Ioan, preot, Crisciori.
- Pop Nicolae, preot, Ormînda.
- Popovici Miron, preot, Mihăileni.
- Radu, Dr. Ioan, prof., Brad. (*Dir. desp.*)
- Suciu, Dr. Traian, profesor, Brad.

Membrii activi:

- Ambruș Valer, inginer, Brad.
- Bogdan Anton, preot, Tărățel.
- Bocăiescu Ion, Brad.
- Cadar Ioan, secretar, Lunca Bradului.
- Cadar Petru, preot, Lunca Bradului.
- Câmpean Ion, Rovine.
- Câmpean Petru, Stăruja-de-sus.
- Clej Vasilie, econom, Rapița.
- Florea A., secretar, Băița.
- Fugătă Ioan, preot, Luncoiul-de-Jos.
- Fugătă Alex, preot, Blăjeni.

Panțu, I. C., profesor, Brașov.
 Pop Petru, jude de trib. în pens., Brașov.
 Popoviciu, Const. A., căpitan de cav. în r., Brașov.
 Popovici Mihai, proprietar, Brașov.
 Socaciu Emil, consilier, Brașov.
 Socaciu Tini, soție de cons., Brașov.
 Suru Alex., dir. general, Brașov.
 Stinghe, Dr. Lucia, profesoară, Brașov.

Membrii pe viață:

Albuleț, Const. C., prof., Cernat.
 «Asociațiunea meser. români», Brașov

*Moldovan Ioan, Moldovan Elisabeta.
Neagra Sat. 1970*

*Frosina Vodă, Dumitru Vodă și
Floarea Ujică, 1952*

Elena Ujică

Familia Soponariu, 1945

*1939. Maria Ujică, Crucița, Toma,
Gherasim*

*1934. Frosina Vodă, Ioan Vodă.
Cămașă cusută de ea.*

Frosina Ungur, n. 1916

Aurelia Croitor, 1940

Ion Gliga la Lunca Bradului, 1940

Maria Moldovan și Ilie, 1979

Carmen Buta, Ovidiu și Maria, 1971

Floarea, Margareta și George Gliga, 1944

Floarea Moldovan și George Gliga, 1940

*Ileana Moldovan, Carolina,
George Movilă, Domnița Ujică,
Alexandrina Moldovan*

*Vasile Ujică, Gheorghe Ujică, Cif Lazăr,
Pop Adriana, Ujică Lucia, Alexandrina Moldovan, Silvia Cif, Floarea Ujică*

Gavril Bândilă și Ioana Ciobotă

Elisabeta Moldovan și Crucița Ujică, 1970

Crucița Ujică, Maria Moldovan și Gherasim Ujică, 1973

Elisabeta Moldovan și Crucița Ujică la Stânceni Neagra, 1971

*Crucița Ujica (stg), Elisabeta Moldovan,
1972*

Crucița Ujică, Maria Moldovan, 1940

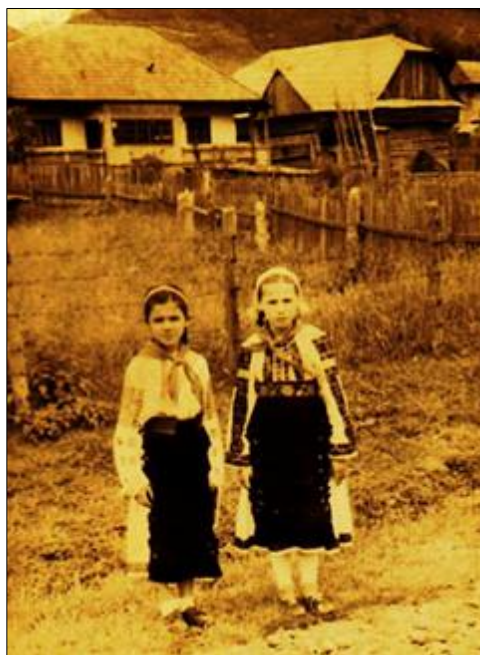

Obiceiuri de nuntă - Ilie Ciobotă, Ioana Ciobotă – miri, 1957

Constantin, Elisabeta și Cruçița Ujică, 1958

Alexandruna Moldovan și Valeria Moldovan, 1962

Familia Bîndilă din satul Neagra

Ioan și Ileana Hofman, 1932

Alexandru și Maria Hofman, 1979

Dumitru și Aurelia Hofman, miri, 1959

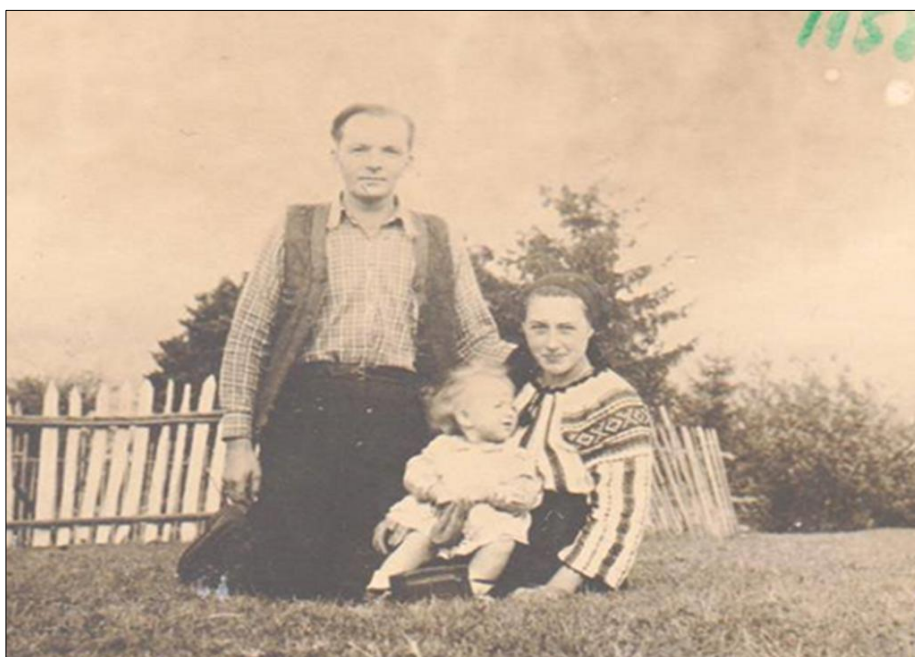
Rusalina Petruț—costum popular tradițional, 2015

*Amalia și Daniela Clinceag,
Gabriela și Mihaela Hurubă, 2016*

Crucița Ujică și Silvia Cif, 1983

Ujică Galaction, Letiția și Aurora, 1958

Măsura oilor cu Rîpan Valeria, Bîndilă Ileana, Ujică Aurora și Leontina

Măsura oilor cu familia Moldovan și Cifu

Fam, Rusan și Moldovan 1965 Biserica Meștera

Fam. Rusan la mormânt

Vodă Dumitru și Ujică Galaction la măsura oilor

Ujică Ilie 77 ani nepoata Ujică Aurora 2 ani în 13 iulie 1958

Familia Ujică, nași

*Familiile Rusan și Ujică, 21 iunie 1964,
Cabana Șoimii*

*Leontina și Galaction Ujică,
în poiana Drăguș*

Leontina Ujică, Nastasia și Aurora, 1966

Aurora Ujică, 1967

Leontina Ujică și Aurora, 1967

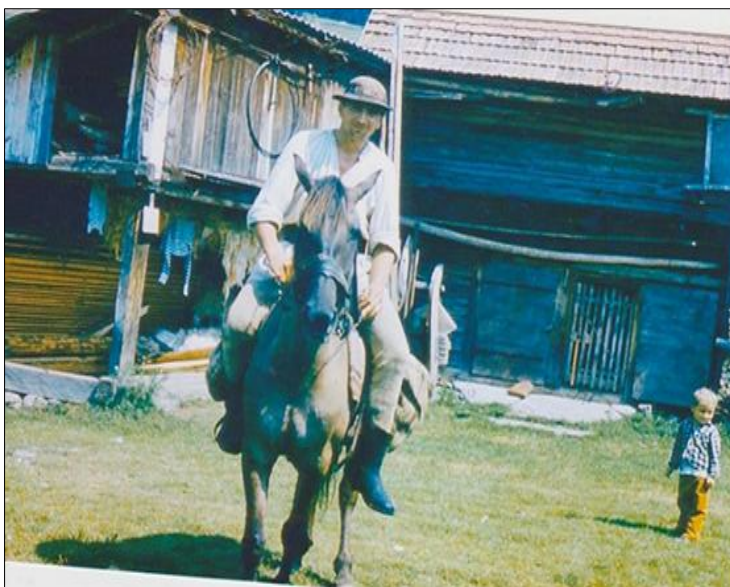

Familia Ujică 1964

Ilie Ujică, 82 ani și Aurora Ujică, 8 ani, 1964

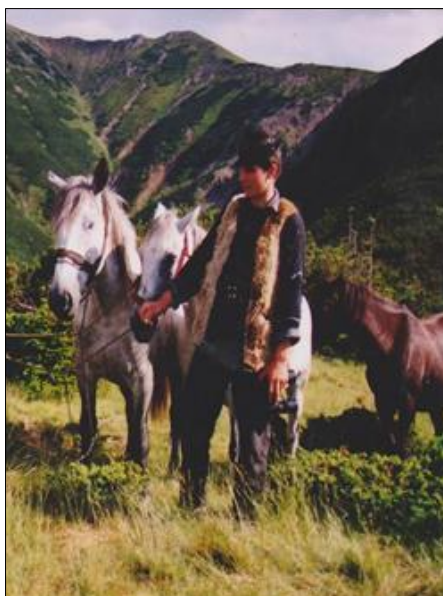
Bîndilă Gavril

Gavril Bîndilă, împarte cașul dulce la măsura oilor

Ilie Bîndilă la stână, 1997

Ilie Bîndilă în Călimani la Saru Tihului, 1998

*Fam Bîndilă, Târgul Rusalilor la Rușii
Munți, 14 iunie 1943*

Gabor, Toma și Gavril Bîndilă

Vasile Bîndilă la cosit în Tăpșan, 1985

Ioan Rînja, Artenie, Gavril Bîndilă, Ioan Purice, 1981

Vasile, Crucița și Gafina Bîndilă, 1971

Aurel și Gavril Petruț 1971

Ionel și Gavril, 1942

*Aurel , Margareta, Gavril, Șofronica
și Gavril, 1970*

Familia Ciobotă, 1934

Marița Pop, 1916

C.F.F Vlea Ilvei 1967

Vânătoarea, în imagini, 1966–1967

Lunca Bradului în imagini de la 1900 la 1945

Palótailva-Lunca Bradului, jud Mures, carte poștală în circulație la 1903

Lunca Bradului-construcția școlii actuale, 1929

Lunca Bradului, procesiune de Rusalii, 1929

Lunca Bradului, Biserica reformată la 1932

Lunca Bradului, Exploatarea lemnului, 1932

Ocolul Silvic vechi, 1940

Recensământului populației din comuna Lunca Bradului, jud Mureș
din anii: 1992, 2002 și 2011

Populația stabilă din comuna Lunca Bradului pe categorii de localități:

Satul	1992	2002	2011
Lunca Bradului	1768	1530	1455
Neagra	528	495	513
Sălard	135	125	67
Total /comună	2431	2150	2035

Structura populației pe grupe de vârstă:

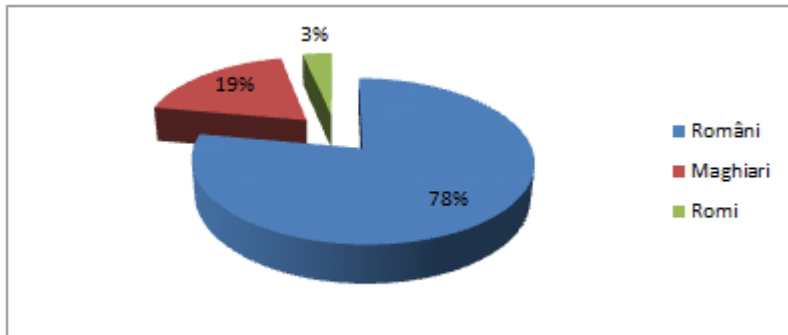
Grupa de vârstă/ani	1992	2002	2011
Total	2431	2150	2035
0-4	214	127	115
5-9	203	133	129
10-14	223	171	125
15-19	234	163	122
20-24	203	158	139
25-29	132	187	134
30-34	173	190	160
35-39	154	101	162
40-44	147	159	164
45-49	111	135	103
50-54	118	122	137
55-59	151	99	123
60-64	137	98	103
65-69	113	113	87
70-74	48	96	75
75-79	37	64	88
80-84	27	21	48
Peste 85	6	13	21

Structura confesională:

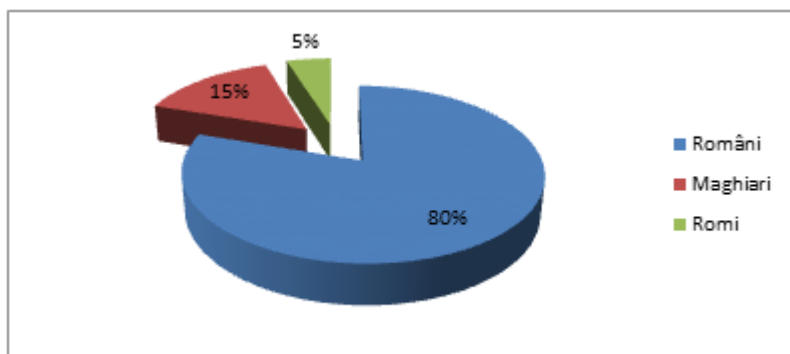
Confesiunea	1992	2002	2011
Ortodoxă	1937	1795	1702
Romano catolică	286	199	164
Reformată	144	102	76
Greco-catolică	8	6	6
Penticostală	19	11	7
Baptistă	17	17	12
Adventistă de ziua a șaptea	16	18	12
Unitariană	0	1	0

Structura etnică:

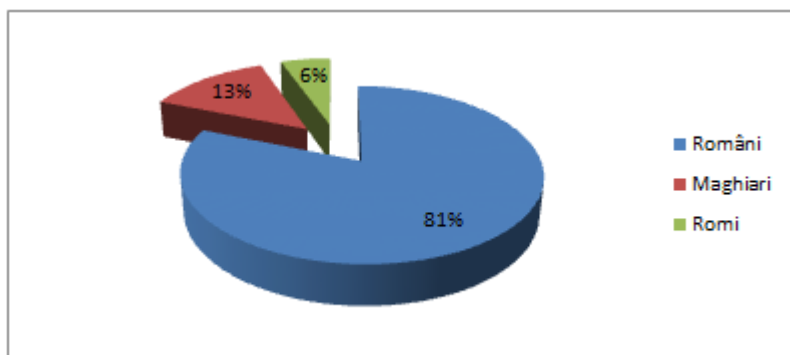
Etnia	1992	2002	2011
Români	1893	1723	1608
Maghiari	456	322	266
Romi	82	105	108

Structura etnică a populației din comuna Lunca Bradului în anul 1992

Structura etnică a populației din comuna Lunca Bradului în anul 2002

Structura etnică a populației din comuna Lunca Bradului în anul 2011

Postfață

culțe, personalități, etc.

O nouă monografie! Consider un lucru normal și necesar. Distinsul sociolog Dimitrie Gusti și academicianul Nicolae Iorga îndemneau dascălii de la sat, să scrie monografiile locale care să cuprindă evoluția istorică a satului, obiceiurile, tradițiile, instituțiile și personalitățile locale. Sunt localități ale județului nostru despre care s-au scris mai multe volume, tratându-se în amănunțite informații despre un anumit domeniu: istorie, școală, cultură, folclor,

Cartea „*Lunca Bradului. Însemnări monografice*” având ca autor, un localnic, pe Daniela Clineag, născută Țifrea, profesor de istorie-geografie, dascăl la școala locală din anul 2010, și coautori pe Rusalina Petruț, o pasionată a tradițiilor și folclorului local, care a înființat cu familia, Muzeul Ciobotă-Petruț, și tânăra Andreea Gabriela Petruț, o cunoscută interpretă a cântecelor populare locale, studentă la Universitatea „Babeș-Bolyai”, la secția Pedagogia învățământului școlar și preșcolar, din municipiul Târgu-Mureș.

Comuna Lunca Bradului, localitatea tânără, situată pe Valea Mureșului Superior, între Munții Călimani și ai Gurghiului, în lungul defileului Deda și Toplița, locuită de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. A devenit cunoscută datorită pădurilor bogate și a vânatului care au atras, în zonă, alături de muncitori pentru exploatarea forestieră, vânători vestiți, dar și intelectuali datorită înființării de școli și biserici. Locuiesc în pace și colaborare, indiferent de naționalitate și religie, iubesc și sunt mândri de această așezare deopotrivă băștinași și noii veniți. Situația localității într-o zonă deosebit de frumoasă, a dus la dezvoltarea bazei materiale a unui turism ecologic, tot mai căutat de români dar și de străini.

Cartea „Lunca Bradului. Însemnări monografice” autori: Daniela Clineag, Rusalina Petruț și Andreea Gabriela Petruț, consider că este o carte utilă, care va contribui la o mai bună cunoaștere a localității și un indemn, pentru acei care vor să scrie despre localitatea și oamenii care trăiesc, în această frumoasă zonă, a județului Mureș.

Cu sprijinul unor instituții și unități economice de pe raza comunei Lunca Bradului, dar nu în ultimul rând, și al unor oameni de bine, această carte se va regăsi în multe case din această frumoasă așezare și nu numai. Doresc, autorilor, multă sănătate, noroc și inspirație pentru o nouă carte.

*Ilarie Gh. OPRIȘ, publicist,
autor și coautor al 18 volume de monografii sătești*

Cuprins

Cuvânt înainte.....	5
Prefață.....	7
Întroducere.....	9
1. CADRUL NATURAL.....	11
1.1. Localizarea geografică	13
1.2. Relieful – structură geologică.....	13
1.3. Rețeaua hidrografică.....	16
1.4. Clima	18
1.5. Flora	18
1.6. Fauna	20
1.7. Solurile	21
2. STRUCTURA COMUNEI. TOPONIMIA	23
2.1. Toponimia	25
2.2. Toponimia localității	25
2.2.1. Observații toponimice	25
3. VECHIMEA COMUNEI. ATESTARE DOCUMENTARĂ.....	27
3.1. Vechimea comunei. Atestare documentară	29
3.2. Schimbări administrativ teritoriale	31
4. POPULAȚIA. EVOLUTIA DEMOGRAFICA.....	33
4.1. Evoluția demografică	36
5. DEZVOLTAREA SOCIAL ECONOMICĂ	41
5.1. Ocupatiile de bază ale locuitorilor.....	43
5.1.1. Agricultură	43
5.1.2. Industria.....	47
5.1.3. Dezvoltarea societăților private de exploatare a lemnului după 1990.....	54
5.1.4. Silvicultura	56
5.1.5. Despre Ocolul Silvic	62
5.2. Ocupatii secundare	64
5.2.1. Pescuitul	64
5.2.2. Vânătoarea.....	64
5.2.3. Culesul în natură.....	66
5.2.4. Apicultura.....	67
5.2.5. Turismul	68

5.1.6. Transporturile.....	71
6. ASPECTE PRIVIND DEVENIREA ISTORICĂ A LOCALITĂȚII LUNCA BRADULUI	73
7. ÎNVĂȚĂMÂNTUL. CULTURA. BISERICA.....	95
7.1. Învățământul.....	97
7.1.1. Dezvoltarea învățământului după al doilea război mondial	103
7.1.2. Leon Crișan – un profesor care a dat viață școlii din localitate.....	110
7.2. Cultura.....	112
7.2.1. Despre Ilva Fest.....	115
7.2.2. Tânăra generație	116
7.2.3. Copii talentati ai comunei	118
7.2.4. Despre Muzeul Ciobotă-Petruț din Lunca Bradului.....	120
7.3. Biserica.....	121
7.3.1. Scurtă istorie a Bisericii romano-catolice și comunitatii din Lunca Bradului.....	126
7.3.2. Istoricul Comunității Reformate din Lunca Bradului.....	128
7.3.3. Biserica Comunității Baptiste.....	131
7.3.4. Un om demn de toată lauda – preotul paroh Burian Vasile Sorin.....	132
7.3.5. Despre pictorul iconar Gabor Constantin	134
8. ETNOGRAFIA ȘI FOLCLORUL.....	137
8.1. Așezările.....	139
8.2. Gospodăriile	139
8.3. Locuințele.....	140
8.4. Vestimentația.....	141
8.5. Meșteșugurile	143
8.5.1. Despre Sculptorul Ioan Croitor Brădescu	144
8.6. Obiceiuri și tradiții.....	147
8.7. Folclorul	153
9. VOCABULARUL. OBSERVAȚII LINGVISTICE. ONOMASTICA	157
9.1. Vocabularul. Observații lingvistice	159
9.2. Onomastica.....	163
10. ADMINISTRAȚIA	165
10.1. Primăria și Consiliul local	167
10.1.1. Sabin Braic, 1971–1975, 1990–1994	168
10.1.2. Valer Căluș, 1975–1977	169
10.1.3. Eugen Movilă, 1978–1984	169
10.1.4. Vasile Moldovan, 1984–1988	170
10.1.5. Simion Porumb 1994–1998.....	174

10.1.6. Ioan Jîrcan, 1998–2002	176
10.1.7. Petrișor Teslovan, 2008–2012.....	177
10.1.8. Petru Vultur 2012–2016.....	178
10.2. Dispensarul Uman	180
10.2.1. Aurelia Căluș–moașa dispensarului local 1948–1983.....	180
10.2.2. Voichita Crisan–medic primar	181
10.3. Dispensarul Sanitar Veterinar.....	183
10.3.1. Dr. Antal Ioan 1992–2007.....	183
10.3.2. Dotări de care s-a bucurat comuna în trecut și de care se bucură și astăzi.....	185
10.3.3. Despre brutarul - Toth Adalbert	189
10.3.4. Despre frumoasa mea comună	190
10.3.5. Invitație la Lunca Bradului.....	192
Concluzii	194
Lista microtoponimelor:	200
Izvoare și bibliografie selectivă.....	201
Anexe	205
Harta judeșului Mureș	205
CONSEMNAREA membrilor „Asociațiunii pentru literatura română, și cultur poporului român” pe anul 1920	220
Vânătoarea, în imagini, 1966–1967	247
Lunca Bradului în imagini de la 1900 la 1945	250
Recensământului populației din comuna Lunca Bradului, jud Mureș din anii: 1992, 2002 și 2011	253
Postfață.....	256
Cuprins	259

